Onderzoek omvang vrijwilligersreizen vanuit Nederland naar residentiële zorginstellingen voor kinderen: rollen, verantwoordelijkheden en handelingsperspectief

Eindrapportage

Opdrachtgever: Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rotterdam, 15 juli 2020

Onderzoek omvang vrijwilligersreizen vanuit Nederland naar residentiële zorginstellingen voor kinderen: rollen, verantwoordelijkheden en handelingsperspectief

Eindrapportage

Opdrachtgever: Ministerie van Buitenlandse Zaken

Dr. Brigitte Slot
Dr. Sara Kinsbergen
Simon Kuijpers-Heezemans
Gabriëlle op ‘t Hoog
Esther Konijn
Dr. Mr. Anton van Wijk

Rotterdam, 15 juli 2020

ECORYS

Inhoudsopgave

Afkortingen v

Samenvatting onderzoek vi

1 Inleiding 1

2 Terminologie 3

3 Methodologie 9

4 Effecten en problematiek 13
- 4.1 Grondoorzaken 13
- 4.2 De impact op kinderwelzijn en kinderrechten 17
- 4.3 Andersoortige impact van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen 21
- 4.4 Overzicht 21
- 4.5 Visie van de aanbieders 22
- 4.6 Ervaringen van vrijwilligers 24

5 Aard en omvang 27
- 5.1 Aanbieders 27
- 5.2 Andere kanalen 35
- 5.3 Vrijwilligers 35
- 5.4 Geldstromen 39
- 5.5 Totale omvang van de markt 41

6 Actoren, rollen en verantwoordelijkheden 43
- 6.1 Actoren 43
- 6.2 Beleid van ontvangende landen 45
- 6.3 VN-verdragen en richtlijnen 46
- 6.4 EU instanties, wet- en regelgeving 48
- 6.5 Rol van de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk 50

7 Handelingsperspectieven 51
- 7.1 Beleid in andere landen 51
- 7.2 Handelingsperspectieven 55

8 Conclusies en aanbevelingen 73
- 8.1 Aanbeveling handelingsperspectief 74
- 8.2 Vervolgonderzoek 76

Bijlage I - Bibliografie 79

Bijlage II – Enquête november 2019 83

Bijlage III – Aanbieders 87

Bijlage IV – Gesprekspartners 89

Bijlage V – Deelnemers ronde tafels 91

Bijlage VI – Bevindingen enquêtes 93

Afkortingen

ABTA	Association of British Travel Agents
AMV	Alleenstaande Minderjarige Vreemdeling
ANBI	Algemeen Nut Beogende Instelling
ANVR	Algemene Nederlandse Vereniging van Reisondernemingen
BCNN	Better Care Network Netherlands
BHOS	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
DT&V	Dienst Terugkeer en Vertrek
ESIF	European Structural and Investment Fund
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
ILO	International Labour Organisation
IMVO	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
IVRK	VN Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
JV	Ministerie van Justitie en Veiligheid
KvK	Kamer van Koophandel
Ngo	Niet-Gouvernementele Organisatie
NOV	Vereniging Nederlandse Organisatie Vrijwilligerswerk
OCW	Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OHCHR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
PDI	Private Development Initiatives
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
UNWTO	United Nations World Tourism Organization
VK	Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
VOG	Verklaring Omtrent Gedrag
VS	Verenigde Staten
VSO	Voluntary Service Overseas
VVC	Vereniging Volunteer Correct
VWS	Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport

Samenvatting onderzoek

Doel van het onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken naar aanleiding van de initiatiefnota van Kamerlid Van Haga 'Een goede bedoeling is niet altijd een goed idee: een voorstel tot bestrijding van weeshuistoerisme'.[1] Doel van het onderzoek is om te bepalen wat de omvang is van 'weeshuistoerisme' vanuit Nederland, welke actoren hierin welke rol/verantwoordelijkheid hebben en wat het handelingsperspectief is voor het kabinet.

Terminologie

In het onderzoek is om te beginnen vastgesteld dat de term 'weeshuistoerisme' (*orphanage tourism*) om verschillende redenen problematisch is. In de praktijk blijkt dat van een deel van de kinderen die in 'weeshuizen' in lagere- en middeninkomenslanden verblijven, nog één of twee ouders of andere directe familieleden in leven zijn. Het gaat dus niet om 'wezen' volgens de definitie in de meeste westerse landen: kinderen waarvan beide ouders niet meer in leven zijn. Probleem met de term 'toerisme' is dat het alle reizen over één kam zou scheren. Vrijwilligersreizen omvatten veelal ook stages, werkweken (bijvoorbeeld georganiseerd door scholen of kerken) of soms ook langere uitzendingen van professionals.[2] Sommige aanbieders voelen zich niet of minder door het debat aangesproken omdat zij benadrukken dat er sprake is van een hogere doelstelling: het leveren van een zinvolle bijdrage aan de lokale maatschappij. Dit onderzoek spreekt daarom van 'vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden'.

Het debat over vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen hangt nauw samen met het debat over de wenselijkheid van institutionele zorg. Voorstanders voor de-institutionalisering wijzen om die reden vrijwilligerswerk in de residentiële instellingen voor kinderen ten principale af.

Grondoorzaken

Om de resultaten beter te kunnen duiden is gekeken naar de grondoorzaken voor het bestaan en de instandhouding van residentiële zorginstellingen voor kinderen in lagere en midden-inkomenslanden. Het ontstaan en de instandhouding van residentiele instellingen voor kinderen vormt onderdeel van een complex samenspel tussen het 'aanbod' en de 'vraag' naar residentiële zorg. Verschillende oorzaken dragen bij aan de oprichting en instandhouding van residentiële zorginstellingen. Hierbij spelen factoren als chronische armoede, structurele achterstelling alsmede het koloniale verleden en het feit dat het bestaan van residentiële instellingen het gebruik ervan stimuleert een rol.

Soms worden residentiële zorginstellingen voor kinderen gezien als verdienmodel. Een residentiële zorginstelling kan inkomsten uit toerisme en interlandelijke adopties genereren. Residentiële zorginstellingen ontvangen soms ook doorlopende financiële steun (veelal vanuit het Westen). Een deel van deze inkomsten wordt op legale manier verkregen. Ook komt het soms voor dat er sprake is van illegale activiteiten, bijvoorbeeld wanneer kinderen verhandeld of geronseld worden om vervolgens in een residentiële instellingen ondergebracht te worden.

Vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen vormen een onderdeel in een complex systeem waarbij 'weeshuizen' onnodig in stand worden gehouden. In de wetenschappelijke literatuur wordt dit systeem ook wel aangeduid als het 'weeshuisindustriële complex' (*orphan industrial complex*). De inkomsten en gratis arbeid die voortvloeien uit vrijwilligersreizen vormen slechts een factor in dit geheel. De doorlopende financiële ondersteuning vanuit het Westen (o.a. in de vorm van vermogensfondsen, particuliere giften en sponsoracties) leveren een grotere bijdrage aan de instandhouding van een dergelijke instelling.

---

1 35 069 nr. 2

2 Dit blijkt uit interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gedaan.

Effecten

Naast de mogelijke pluspunten van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden – zoals de helpende hand die de vrijwilligers bieden, de koopkracht die zij meebrengen voor de lokale economie en de ervaring voor de vrijwilligers zelf – is inmiddels veel bekend over de mogelijke nadelige effecten hiervan.

Om te beginnen kan de aanwezigheid van vrijwilligers – die veelal maar enkele weken tot hoogstens enkele maanden blijven – de vaak al bestaande hechtingsproblematiek bij deze kwetsbare kinderen vergroten. Dit kan zich onder anderen uiten in een (te) grote aanhankelijkheid van vreemden. Bovendien leveren de vrijwilligers veelal – met alle goede bedoelingen – onprofessionele zorg, terwijl in Nederland kinderen alleen worden blootgesteld aan verzorgers met een passende opleiding.

Daarnaast bestaat er gevaar voor allerlei vormen van misbruik (o.a. seksueel, fysiek, psychologisch). Als gevolg van de beperkte controle op de achtergronden van vrijwilligers, kunnen personen met verkeerde bedoelingen via vrijwilligerswerk in residentiële zorginstellingen eenvoudig met kinderen in contact komen. Er bestaat casuïstiek van seksueel misbruik door vrijwilligers en oprichters van residentiële instellingen. Op basis van dit onderzoek kan niet worden vastgesteld hoe vaak dit in de praktijk voorkomt.

Vrijwilligersreizen houden residentiële instellingen voor kinderen onnodig in stand en kunnen indirect zelfs leiden tot een aanbod van kinderen (die niet in alle gevallen wees zijn). Hierbij moet niet zozeer worden gezocht naar een directe één-op-één relatie tussen 'weeshuistoerisme' en het aantal residentiële zorginstellingen (zoals geformuleerd in één van de onderzoeksvragen), maar is het belangrijk om te constateren dat internationaal vrijwilligerstoerisme integraal onderdeel is van het 'weeshuisindustriële complex'. Hierbij zijn kinderen in residentiële instellingen handelswaar geworden ten behoeve van partijen die verdienen aan de zorg voor kinderen of anderszins belangen hebben bij de instandhouding van residentiële instellingen. Ook wordt gewezen op het verband tussen vrijwilligerstoerisme en kinderhandel (orphanage trafficking), waarbij kinderen doelbewust (al dan niet tegen betaling, soms onder valse voorwendselen) worden onttrokken aan het (ouderlijk) gezag om in een residentiële instelling ondergebracht te worden en daar als bron van inkomsten te fungeren (bijvoorbeeld door inkomsten door toeristen of vrijwilligers).

Daarnaast kunnen vrijwilligersreizen een verstorend effect hebben op de lokale arbeidsmarkt van een ontvangend land en houden ze neokoloniale denkbeelden in stand (een bevoorrechte groep uit het Westen doneert tijd en geld aan kwetsbare groepen in lage- en middeninkomenslanden).

Een belangrijke kanttekening hierbij is dat veel van de argumenten tegen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen – zoals onprofessionele zorg, hechtingsproblematiek, risico op misbruik en neokoloniale machtsverhoudingen – ook van toepassing zijn op andersoortige projecten met kwetsbare kinderen. Hierbij kan worden gedacht aan vrijwilligersreizen rondom onderwijsprojecten, sport- en spelprojecten of dagopvang. De vraag is of het al dan niet overnachten van de kinderen dé onderscheidende factor moet zijn in de discussie over de wenselijkheid van bepaalde typen vrijwilligersreizen.

Aanbieders en omvang

Uit dit onderzoek blijkt dat de aanbodzijde van vrijwilligersreizen vanuit Nederland naar residentiële zorginstellingen voor kinderen sterk gefragmenteerd is. De aanbieders van dergelijke reizen kunnen in vier verschillende typologieën onderverdeeld worden, te weten: (1) reisorganisaties, (2) gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen, (3) particuliere initiatieven en (4) gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen met beperkt winstoogmerk. De reisorganisaties en gespecialiseerde bemiddelaars bieden veelal reizen naar verschillende projecten aan (soms gespecialiseerd in één enkel land of een bepaalde geografische regio, maar ook wereldwijd), terwijl bij de particuliere initiatieven vanuit Nederland de steun aan één enkel project (of een klein aantal projecten) voorop staat. Het gaat hierbij vrijwel altijd om financiële steun, maar het sturen van vrijwilligers kan hiervan een onderdeel zijn.

In de categorieën reisorganisaties en gespecialiseerde bemiddelingsbureaus heeft het onderzoek 15 aanbieders geïdentificeerd die specifiek vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen inlage- en middeninkomenslanden aanbieden. Het gaat hierbij om individuele reizen voor vrijwilligers en stagiairs, maar ook om groepsreizen. In totaal 39 aanbieders bieden vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen. Uit het onderzoek blijkt dat een aantal organisaties uit deze categorieën, mede onder invloed van het debat over 'weeshuistoerisme', gestopt is met het aanbieden van reizen naar residentiële instellingen. Onder meer organisaties aangesloten bij de Vereniging Volunteer Correct (VVC). Leden van VVC zenden geen vrijwilligers naar residentiële zorginstellingen voor kinderen.[3]

Volgens een berekening die op veel aannames gebaseerd is, zijn er op jaarbasis vermoedelijk enkele honderden vrijwilligers die via reisorganisaties of gespecialiseerde aanbieders een vrijwilligersreis naar een residentiële zorginstelling boekt.

Daarnaast vormen particuliere initiatieven veruit de grootste categorie die vanuit Nederland actief zijn in het organiseren van vrijwilligersreizen naar residentiële projecten voor kinderen in lage- en midden inkomenslanden. Op basis van de *Private Development Initiatives* database van Radboud Universiteit wordt geschat dat tussen 1.430 en 1.730 organisaties vrijwilligers naar residentiële projecten voor kinderen inlage- en middeninkomenslanden sturen. Het kan hierbij gaan om individuele vrijwilligers, maar ook om groepen die via scholen of kerken die een particulier initiatief door middel van sponsoring en via een groepsreis steunen. Om hoeveel vrijwilligers het hier gaat is niet vast te stellen, mede omdat er slecht zicht is op deze particuliere initiatieven en omdat het aantal vrijwilligers per jaar sterk kan fluctueren.

Het is methodologisch niet verantwoord om een betrouwbare schatting te maken van het totale aantal vrijwilligers vanuit Nederland dat jaarlijks uitreist om vrijwilligerswerk in residentiële zorginstellingen voor kinderen in lage en midden-inkomenslanden te verrichten. Voor andere landen lopen de schattingen naar het aantal vrijwilligers, voor zover onderzoek is gedaan naar *orphanage tourism*, sterk uiteen.

Geldstromen

Bij reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders, liggen de prijzen die vrijwilligers betalen veelal rond de 1000 euro voor een verblijf van vier weken. Hiervan komt een klein bedrag (zo'n 5 tot 15%) rechtstreeks aan het project ten goede. Particuliere initiatieven brengen soms helemaal geen kosten in rekening. Daarnaast geven vrijwilligers, of groepen vrijwilligers, donaties in de vorm van geld of goederen, voor of na afloop van de reis (bijvoorbeeld door het organiseren van sponsoracties).

Bij particuliere initiatieven is er vaak sprake van een rechtstreekse financiële band met Nederland. Inkomstenbronnen kunnen bestaan uit giften (particulier, bedrijven en organisaties, 'vrienden van….'), vermogensfondsen, sponsoracties, donaties voor specifieke kinderen, rente op vermogen en bijdragen van vrijwilligers. De bijdragen van vrijwilligers vormen veelal een bescheiden substantieel aandeel in de totale inkomsten van het project.

Er is in het onderzoek geen één-op-één relatie gevonden tussen vrijwilligersreizen en het bestaan van residentiële instellingen. Eerder moet worden geconcludeerd dat de vrijwilligersreizen een onderdeel vormen van een breed scala aan manieren waarop residentiële instellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden vanuit Nederland (en andere landen) worden ondersteund.

Rol van de Verenigde Naties en de Europese Unie

Op internationaal niveau spelen zowel de Verenigde Naties (VN) als de Europese Unie (EU) een rol in de context van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind vormt de juridische basis en schept verplichtingen voor de landen die het verdrag geratificeerd hebben ten aanzien van de waarborging en bescherming van kinderrechten. Daarnaast spelen ook de niet-bindende *UN Guidelines for Alternative Care of Children* en de *Resolution on the Rights of the Child* een belangrijke adviserende rol. In de Resolutie

[3] Uit dit onderzoek blijkt dat één van de leden van VVC op haar website nog wel reizen naar residentiële zorginstellingen aanbiedt. Deze aanbieder heroverweegt haar aanbod momenteel.

worden landen opgeroepen om maatregelen te introduceren om de schadelijke gevolgen van vrijwilligerswerk in 'weeshuizen' te voorkomen en adresseren. Op Europees niveau ziet de *European Convention on the Exercise of Children's Rights* toe op de naleving van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).

Handelingsperspectieven

Dit onderzoek beziet de verschillende mogelijkheden voor een handelingsperspectief voor het Nederlandse kabinet. Hierbij is gekeken naar de mogelijkheden tot een verbod, regulering, zelfregulering, voorlichting alsmede naar de kansen die de politiek en diplomatie bieden. Hierbij is ook aandacht geschonken aan het beleid wat andere landen voeren op dit gebied. In deze context is de Australische *Modern Slavery Act* ook beoordeeld.

Hoewel de kern van dit onderzoek gericht is op het formuleren van een handelingsperspectief voor het Nederlandse kabinet ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen, onderstreept deze studie het belang van een bredere blik. Allereerst zijn veel van de problemen die spelen bij vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen ook van toepassing op vrijwilligersreizen naar projecten waarbij de zorg voor kinderen centraal staat. Een beleid specifiek gericht op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen zou daarom niet het meest doeltreffend zijn. Daarnaast blijkt dat veel aanbieders het aanbod reeds hebben aangepast, als gevolg van de maatschappelijke discussie die gevoerd is. Op vermoedelijk de grootste groep aanbieders, de particuliere initiatieven, is het minst zicht. Effectief beleid zou zich daarom kunnen richten op de grondoorzaken van het bestaan en de instandhouding van residentiële zorginstellingen voor kinderen en daarbij ook de rol van de particuliere initiatieven kunnen bezien.

Desalniettemin presenteert dit onderzoek het volgende handelingsperspectief voor het Nederlandse kabinet ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen:

- Het kabinet kan inzetten op een dialoog tussen de aanbieders waarbij zowel reisorganisaties, gespecialiseerde bemiddelaars alsmede particuliere initiatieven aansluiten. Middels deze weg kan de communicatie en coördinatie tussen de partijen aan de aanbodzijde verbeterd worden waarbij kennisuitwisseling ook tot de mogelijkheden behoort. Partin, de brancheorganisatie voor particuliere initiatieven, kan hierin een rol spelen.

- Kennisuitwisseling en voorlichting zou primair gericht moeten worden op scholen, kerken en kerkelijke gemeenschappen. Voorlichting kan bijdragen aan een vergrote bewustwording van de voor- en nadelen van residentiële instellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden en de rol van vrijwilligers – ondanks alle goede bedoelingen. De voorlichting zou zich ook kunnen richten op de rol van donaties in de instandhouding van residentiële zorginstellingen voor kinderen. De overheid kan hierin een rol vervullen door het opzetten of financieren van voorlichtingscampagnes.

- De overheid zou het dossier 'weeshuistoerisme' moeten beleggen bij een van de ministeries. Hoewel dit fenomeen raakvlakken heeft met verschillende ministeries, zou het ministerie van Buitenlandse Zaken als portefeuillehouder kunnen fungeren.

- Op internationaal niveau zou de Nederlandse overheid het *UN Guidelines for the Alternative Care for Children* actief uit kunnen dragen en andere landen kunnen aanmoedigen dit ook te doen.

Ook kunnen een aantal gerichte beleidsmaatregelen worden overwogen, te weten: maatregelen met betrekking tot een ANBI[4] status; voorwaarden stellen bij de inschrijving bij de Kamer van Koophandel; maatregelen rondom een Verklaring Omtrent Gedrag van de vrijwilligers; keurmerk voor aanbieders. Deze maatregelen zouden ook van toepassing zijn op vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in de bredere zin.

[4] Algemeen nut beogende instelling

1 Inleiding

Achtergrond

Op 7 november 2018 diende Kamerlid Van Haga de initiatiefnota 'Een goede bedoeling is niet altijd een goed idee: een voorstel tot bestrijding van weeshuistoerisme' in.[5] In de initiatiefnota zijn voorstellen opgenomen die bedoeld zijn om 'weeshuistoerisme', zowel aan de vraag- als aanbodkant, aan te pakken. Het grootste bezwaar is volgens Van Haga dat deze vorm van toerisme leidt tot misstanden in de weeshuizen (onder meer gevaar voor misbruik), en in het bijzonder dat er sprake is van een onderliggend verdienmodel dat bijdraagt aan de onnodige instandhouding van weeshuizen en in sommige gevallen zelfs criminaliteit in de hand werkt waarbij kwetsbare kinderen uit de armste lagen van de bevolking voor weeshuizen worden geronseld. Volgens de initiatiefnota is Nederland een grote en groeiende leverancier van *voluntourists*.

Naar aanleiding van deze initiatiefnota richtte de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) een brief aan de Tweede Kamer, die op 8 april 2019 in een notaoverleg werd besproken.[6] Voorafgaand aan dit debat vond op 27 maart in de Tweede Kamer een ronde tafel plaats, waarin Kamerleden van de commissie BHOS zich lieten informeren over diverse aspecten van de problematiek.[7]

In het notaoverleg van 8 april is toegezegd dat het ministerie van Buitenlandse Zaken onderzoek zal laten doen naar het fenomeen 'weeshuistoerisme', wat de omvang is van het Nederlandse aandeel in de mondiale problematiek, om hoeveel vrijwilligers het gaat, naar welke landen zij reizen, welke actoren in die sector een belangrijke rol spelen en wat de rol en eventueel ketenverantwoordelijkheid van eenieder is. Ook zal in het onderzoek worden gekeken naar zogeheten 'particuliere initiatieven' en de hiermee verbonden financieringsstromen die direct of indirect bijdragen aan het in stand houden van weeshuizen, onder andere ook door het aantrekken van vrijwilligers. De toezegging voor het onderzoek is op 21 juni 2019 in een brief aan de Tweede Kamer bevestigd.[8]

Vraagstelling

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: Wat is de omvang van weeshuistoerisme vanuit Nederland, welke actoren hebben welke rol/verantwoordelijkheid en wat is het handelingsperspectief voor het kabinet? Deze hoofdvraag is in een aantal deelvragen uitgesplitst, die in de volgende hoofdstukken van dit rapport zullen worden beantwoord:

Hoofdstuk 4. Effecten en problematiek

- Wat zijn de grondoorzaken van het bestaan van weeshuizen?
- Wat is in de (wetenschappelijke) literatuur en op basis van andere beschikbare data bekend over de link tussen vraag naar weeshuistoerisme en aantal weeshuizen?
- Hoe vaak vindt kinderhandel, kindersekstoerisme, kinderuitbuiting en kindermishandeling plaats in weeshuizen?

---

5 35 069 nr. 2

6 35 069 nr. 3

7 De sprekers waren Professor van IJzendoorn (over schadelijke gevolgen van weeshuizen voor kinderen), Dr. Cheney (over het achterliggende verdienmodel), Dr. van Doore van de Griffith University in Queensland, Australië (om Australische ervaringen te delen) en sprekers vanuit de ngo's Save the Children, Red een Kind, Defence for Children en BCNN.

8 35 069 nr. 12

Hoofdstuk 5. Aard en omvang

- Via welke organisaties/verenigingen/religieuze instellingen doen Nederlanders weeshuistoerisme en waar zijn deze organisaties/verenigingen/religieuze instellingen gevestigd?
- Hoeveel daarvan zijn aangesloten bij Vereniging Volunteer Correct?
- Behalve via bemiddelende organisaties/verenigingen/religieuze instellingen, op welke andere wijze(n) melden Nederlanders zich aan voor weeshuistoerisme?
- In welke landen doen Nederlanders weeshuistoerisme?
- Wat zijn de kenmerken van Nederlandse weeshuistoeristen?
- Hoeveel Nederlandse weeshuistoeristen reisden uit in de jaren 1990-2019?
- Hoe groot is het aandeel Nederlanders in de totale omvang van weeshuistoerisme wereldwijd?
- Hoeveel geld vragen aanbiedende organisaties en weeshuizen voor weeshuistoerisme?
- Hoeveel geld betalen Nederlanders voor weeshuistoerisme?
- Wat is de omvang van financiële steun uit Nederland aan weeshuizen?
- Welke particuliere initiatieven en mogelijke financieringsstromen dragen direct of indirect bij aan het in stand houden van weeshuizen?

Hoofdstuk 6. Actoren, rollen en verantwoordelijkheden

- Welke actoren zijn actief in de aanbodzijde van weeshuistoerisme?
- Welke actoren spelen welke rol bij bestrijding van weeshuistoerisme en aan weeshuistoerisme gerelateerde kindermishandeling, kindersekstoerisme, kinderhandel en kinderuitbuiting?
- Wat is het beleid van de ‘ontvangende landen’ met betrekking tot weeshuistoerisme en daaraan gerelateerde kindermishandeling, kindersekstoerisme, kinderhandel en kinderuitbuiting?
- Welke VN instanties, resoluties etc. zijn relevant (bijvoorbeeld voor regulering weeshuistoerisme / kinderwelzijn)?
- Welke EU instanties, regelgeving etc. zijn relevant (bijvoorbeeld voor regulering weeshuistoerisme / kinderwelzijn)?
- Wat is de rol van de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk in Nederland?

Hoofdstuk 7. Handelingsperspectieven

- Welke handelingen / initiatieven kunnen weeshuistoerisme vanuit Nederland doen afnemen en welke minister heeft hiervoor de eerste verantwoordelijkheid?
- Wat doen andere EU landen, de VS, Canada en Australië aan bestrijding weeshuistoerisme en daaraan gerelateerde kindermishandeling, kindersekstoerisme, kinderhandel en kinderuitbuiting?

Leeswijzer

Alvorens tot de beantwoording van de vragen over te gaan zal in Hoofdstuk 2 eerst worden ingaan de term ‘weeshuistoerisme’ en de discussie die deze term oproept. Wij stellen voor de term te vervangen door de meer uitgebreide omschrijving ‘vrijwilligersreizen naar (semi-) residentiële instellingen voor kinderen in lagere- en middeninkomenslanden’. De motivatie hiervoor wordt in dit hoofdstuk gegeven. Hoofdstuk 3 zal vervolgens uiteenzetten welke methodologieën zijn toegepast. Na de behandeling van de vragen in Hoofdstuk 4 tot en met 7 zullen in Hoofdstuk 8 algemene bevindingen, conclusies en aanbevelingen worden gepresenteerd.

2 Terminologie

De terminologie rondom vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen is complex. In de uitvraag voor dit onderzoek alsmede in de initiatiefnota wordt gesproken van 'weeshuistoerisme'.[9] Echter, om verschillende redenen is ervoor gekozen om in dit rapport af te zien van het gebruik van de term 'weeshuistoerisme'.

Weeshuistoerisme

De term *orphanage tourism* ('weeshuistoerisme') wordt algemeen gebruikt in het internationale debat over vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen in lage- en middeninkomenslanden. Ook in Nederland, zoals onder meer blijkt uit de initiatiefnota door Kamerlid Van Haga. In deze nota wordt 'weeshuistoerisme' als volgt beschreven:

> 'Weeshuistoerisme is een begrip dat wordt gebruikt voor een breed spectrum aan activiteiten ten behoeve van weeshuizen of kindertehuizen. Het betreft doorgaans individuen die gedurende hun verblijf in het buitenland hoofdzakelijk of gedeeltelijk sociaal georiënteerd vrijwilligerswerk (of een stage- of als onderzoeksproject vrijwilligersprogramma) willen doen en daartoe tijd – en vaak ook geld – investeren in instellingen waar kinderen, in hun ogen hulpbehoevend, verblijven. Ook zijn er organisaties die excursies naar weeshuizen en het bijwonen van «shows» door weeskinderen aanbieden. Veel van deze toeristen hebben vrijwilligerswerk van tevoren gepland, anderen regelen dit spontaan gedurende het verblijf. Sommigen blijven het weeshuis na afloop van de reis financieel of materieel ondersteunen.'

De startnotitie voor dit onderzoek voegt aan bovenstaande definitie toe dat professionals die als vrijwilliger of tegen een kleine onkostenvergoeding meewerken aan kennisopbouw van lokale medewerkers, re-integratie van kinderen in gezinnen van herkomst/ transitie in de richting van gemeenschapsgerichte zorg worden uitgesloten van deze definitie. Dit onderzoek richt zich dus op vrijwilligerswerk uitgevoerd door leken of mensen zonder professionele achtergrond in de kinderzorg of –onderwijs.

Voor de term *orphanage tourism* bestaan in de wetenschappelijke literatuur verschillende definities. Richter en Norman[10] definieerden dit fenomeen als een van de eersten in 2010 als 'reizen naar residentiële zorginstellingen om daar voor een relatief korte periode vrijwilligerswerk te verrichten'. Later kwamen Van Doore, Healy en Jones (2016) met een bredere definitie:[11]

> '[Weeshuistoerisme is] een term die gebruikt wordt voor een scala aan activiteiten gerelateerd aan de ondersteuning van weeshuizen en kindertehuizen door toeristen. (…) Vaak betreft dit fenomeen een toerist die sociaal werk aan zijn/haar vakantie wil toevoegen en dit doet door financiële of materiële steun aan een weeshuis.'

Vrijwilligerstoerisme

Kamerlid Van Haga geeft in de initiatiefnota aan dat 'weeshuistoerisme' onderdeel uitmaakt van het bredere fenomeen '*voluntourism' (*vrijwilligerstoerisme*),* een combinatie tussen *volunteering* en *tourism* – vrijwilligerswerk en reizen. Wearing (2002) definieert 'vrijwilligerstoeristen' als:[12]

> 'Toeristen die, om verschillende redenen, op een georganiseerde manier vrijwilligerswerk doen om tijdens hun vakantie bij te dragen aan ondersteuning van bepaalde groepen in de samenleving, het herstel van bepaalde omgevingen of onderzoek naar aspecten van de samenleving of het milieu.'

---

9 35 069 nr. 2
10 Richter and Norman, 2010, AIDS orphan tourism: A threat to young children in residential care
11 Van Doore, Healy and Jones, 2016, Mapping Australia's support for the institutionalisation of children overseas
12 Wearing, 2002, Recentering the self in volunteer tourism

Volgens deze definitie reizen vrijwilligers af naar het buitenland om aldaar vrijwilligerswerk te doen. Doorgaans combineren zij dit vrijwilligerswerk met een reis en/of uitstapjes.[13] Er bestaan veel soorten vrijwilligersreizen waaronder vrijwilligerswerk met dieren, gericht op het milieu, bouwprojecten en projecten met kinderen, waaronder vrijwilligersreizen naar 'weeshuizen'.[14]

Veel voorkomende typen vrijwilligersprojecten zijn:

- Gezondheidszorg
- Onderwijs en lesgeven
- Projecten met kinderen
- Sociale projecten (*community building)*
- Natuur en *wildlife* projecten
- Landbouw en ecologie
- Bouwprojecten
- Sport en spel
- Toerisme en cultuur

Projecten met kinderen zijn een populair onderdeel binnen het brede scala aan vrijwilligersreizen dat vanuit met name Europa, Noord-Amerika en Australië wordt aangeboden. Naast de meer algemene onderwijsprojecten en *community-based* projecten, worden projecten aangeboden die zich richten op kwetsbare kinderen, zoals kinderen met een lichamelijke of geestelijke beperking, straatkinderen, vluchtelingen, kinderen die door oorlog zijn getraumatiseerd, kinderen uit de allerarmste groepen van de bevolking en 'weeskinderen'. Onder vrijwilligersprojecten die zich richten op residentiële instellingen voor kinderen, vallen niet alleen 'weeshuizen' (afgezien van discussie of het hier echt om weeskinderen gaat) maar ook residentiële opvang die gekoppeld is aan scholen, waaronder scholen voor kinderen met een beperking, straatkinderen of andere groepen kwetsbare kinderen.

Bedenkingen bij de gangbare terminologie

Het onderzoek zal echter een alternatieve terminologie voor 'weeshuistoerisme' hanteren, namelijk: vrijwilligersreizen naar 'residentiële en semi-residentiële instellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden.' Zowel het begrip 'weeshuis' als de verwijzing naar 'toerisme' in de aanduiding 'weeshuistoerisme' zijn om verschillende redenen problematisch.

- Allereest is het begrip 'wees' niet eenduidig en ten dele context-afhankelijk. In veel Westerse landen, waaronder Nederland, verstaan onder een 'wees' een kind van wie beide ouders overleden zijn. UNICEF verstaat onder 'wees' een kind jonger dan achttien jaar wiens moeder, vader of beide ouders zijn overleden.[15] In academische kringen wordt de UNICEF definitie bekritiseerd omdat deze teveel gericht zou zijn op biologische wezen[16] en onvoldoende aandacht zou schenken aan kinderen die strikt genomen wel ouders of familieleden hebben, maar om andere redenen alleen zijn komen te staan.[17]
- In de tweede plaats blijkt dat kinderen in lage- en middeninkomenslanden die in 'weeshuizen' verblijven, soms wel degelijk ouders of familieleden hebben die in principe voor hen zouden kunnen zorgen.[18] Er zijn onderzoeken gericht op verschillende regio's die aantonen dat er residentiële instellingen zijn waarbij 80 tot 90 procent van de kinderen tenminste één levende ouder hebben.[19]

- In de derde plaats wordt soms wel gezegd dat het begrip 'toerisme' een verkeerde connotatie heeft. Toerisme wordt in de Dikke van Dale gedefinieerd als 'het reizen voor zijn plezier'. Hoewel in de academische wereld wordt gedebatteerd over de al dan niet altruïstische beweegredenen van vrijwilligers die vanuit welvarende landen korte of

[13] Guiney and Mostafanezhad, 2015, The political economy of orphanage tourism in Cambodia.
[14] Guttentag, 2011, Volunteer Tourism: As Good as It Seems?
[15] https://www.unicef.org/media/media_45279.html
[16] Cheney and Rotabi, 2014, Addicted to Orphans': How the global orphan industrial complex jeopardizes local child protection systems.
[17] Foster, Levine and Williamson, 2005, A generation at risk: The global impact of HIV/AIDS on orphans and vulnerable children.
[18] Save the Children, 2009, Keeping Children Out of Harmful Institutions Why we should be investing in family-based care.
[19] Rotabi, Roby, Bunkers, 2017, Altruistic exploitation: Orphan tourism and global social work.

langere tijd in een laag- of middeninkomensland gaan ‘werken’, geven vrijwilligers zelf aan (ook) een zinvolle bijdrage te willen leveren aan de lokale maatschappij door middel van zijn of haar inzet.[20] Op deze manier worden vrijwilligersreizen ook door de aanbieders aangeprezen. Verder benadrukken ook kerkelijke gemeenschappen of scholen juist het hogere doel van deze reizen. Zij sturen groepen naar het buitenland om ondersteuning te bieden aan projecten die zij soms zelf hebben opgezet of gedurende langere tijd ondersteunen.

Met name aanbieders van vrijwilligersreizen hebben, zo blijkt uit ons onderzoek, weerstand tegen de term ‘vrijwilligerstoerisme’, onder andere omdat het alle reizen over één kam zou scheren. Vrijwilligersreizen omvatten veelal ook stages (met als doel kennis en kunde opdoen en waarbij vrijwilligers wel degelijk beginnende professionele kennis meebrengen), werkweken (bijvoorbeeld georganiseerd door scholen of kerken) of soms ook langere uitzendingen van professionals.[21] Anderen geven juist aan dat er met het verwijden van de term ‘toerisme’ sprake is van *greenwashing* omdat zij van mening zijn dat het toerisme-aspect ‘reizen voor het plezier’ wel degelijk voorop staat.[22] [23]

Debat over vrijwilligerswerk in lage- en middeninkomenslanden

Is vrijwilligerswerk wel echt ‘werk’?

In de literatuur worden vraagtekens geplaatst bij de toepasbaarheid van de term ‘werk’ in het kader van vrijwilligerstoerisme. Veelal betaalt de vrijwilliger om vrijwilligerswerk te mogen doen, er is daarom vaak geen sprake van de klassieke ‘werkrelatie’ waarbij een partij arbeid levert in ruil voor een vergoeding.[24] Net als ‘traditioneel’ vrijwilligerswerk levert vrijwilligerstoerisme voor de vrijwilliger immateriële baten op, zoals kennis over een andere cultuur en persoonlijke groei.[25] Echter, deze baten vloeien voort uit het product waarvoor de vrijwilliger heeft betaald. Deze vorm van reizen wordt in het maatschappelijk debat ook wel cynisch aangeduid als ‘*the consumption of poverty*’.

Hulp of toerisme?

Ook bestaat discussie over wie een ‘echte’ vrijwilliger is en wie ‘slechts’ een toerist. De commodificatie van het vrijwilligerswerk op reis – de verwording van geleverde dienst naar een gekocht product – zorgt voor een grote diversiteit onder de mensen die zichzelf vrijwilligersreiziger noemen. Ten eerste kan het feitelijke vrijwilligerswerk a) een korte of b) lange periode beslaan. Ten tweede wordt er een verschil gemaakt tussen a) werk dat uitgevoerd wordt door leken en b) vrijwilligers met enige ervaring of opleiding in het werk dat ze uitvoeren. Tenslotte kan de motivatie meer gericht zijn op a) de reis als zodanig, of b) het werk en het dienen van de doelgroep.[26] [27] Deze drie dimensies kunnen op schalen worden geplaats van ‘meer commercieel’ naar ‘minder commercieel’, (de a)’ tjes) van deze schalen worden geassocieerd met het aanbod van commerciële aanbieders en de rechterkant met niet-commerciële aanbieders).[28]

Vervreemding of verbinding?

Verder wordt genoemd dat de term ‘toerisme’ een vervreemding tussen de reiziger en diens bestemming impliceert. In de loop van de twintigste eeuw is de ‘toerist’ steeds meer een ‘bekijker’ in plaats van een bezoeker geworden. Vrijwilligersreizen zijn een reactie op deze op commercie en recreatie-gerichte manier van reizen, die als ‘betekenisloos’ wordt ervaren door de jonge westerlingen die veelal vrijwilligersreizen ondernemen.[29] Zij zoeken verbinding met de lokale cultuur en zien zichzelf eerder als ‘reiziger’ dan als ‘toerist’. Dit geldt ook voor sommige organisaties die dergelijke reizen faciliteren en/of organiseren.

---

20 Wearing and McGehee, 2013, Volunteer tourism: A review.
21 Dit blijkt uit interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gedaan.
22 Ibid
23 Met ‘greenwashen’ wordt gedoeld op het zich ‘maatschappelijk verantwoorder’ voordoen dan men (een organisatie) eigenlijk is.
24 Clary, Snyder and Stukas, 1996, Volunteer Motivations: Results from a National Survey.
25 Wearing, 2001, Recentering the self in volunteer tourism.
26 Callanan and Thomas, 2005, Volunteer Tourism
27 Lough, McBride, Sherraden and O’Hara, 2011, Capacity building contributions of short-term international volunteers.
28 Georgeou and Haas, 2019, University student volunteering for development: towards a critical approach
29 Wearing and McGehee, 2013, Volunteer tourism: A review

Vrijwilligersreizen wordt dus niet gedreven door een vraag naar vrijwillige arbeid, maar door de vraag naar betekenisvolle, niet-massa toeristische reizen door westerlingen.[30] Vrijwilligersreizen zijn bedoeld om de band tussen reiziger en bestemming te herstellen, door reizigers te laten leven en werken in een lokale gemeenschap.[31]

Het vrijwilligerstoerisme heeft als doel 'terug te geven' aan lokale gemeenschappen, juist door reizigers werk te laten uitvoeren op locatie.[32] Naast deze invalshoek gericht op humanistische (seculiere) betekenisgeving en verbinding, worden er ook vrijwilligersreizen ondernomen vanuit een religieuze invalshoek. Kerkelijke organisaties die vrijwilligers uitzenden gaven aan dit te zien als ondersteuning aan anderen in het licht van een hoger doel. Hun reizigers worden niet gezien als toeristen maar als zendelingen of als 'op missie'.

Deze geschiedenis van vrijwilligersreizen geldt voor de meer recentelijk opgerichte organisaties. Dit zijn veelal niet-commerciële organisaties of sociale ondernemingen met een (bescheiden) winstoogmerk. Daarnaast zijn commerciële touroperators vrijwilligersreizen gaan aanbieden om in te spelen op bovenstaande trends. Tegelijkertijd is er een groep niet-commerciële organisaties wiens oorsprong ligt in de ontwikkelingssector. Zij hebben hun geschiedenis liggen in de herwaardering van vrijwilligers als ontwikkelingswerkers, zoals vredesorganisaties.[33] Tot slot bestaan private initiatieven welke zich grotendeels richten op semi-residentiële zorginstellingen voor kinderen. Ook zij ontvangen in sommige gevallen vrijwilligers op hun 'eigen' projecten of zij sturen vrijwilligers naar projecten van bekenden.

Aanpaste terminologie

Om bovenstaande redenen zal de term 'weeshuistoerisme' in dit onderzoek zoveel mogelijk worden vervangen door de meer uitgebreide omschrijving 'vrijwilligersreizen naar (semi-) residentiële instellingen voor kinderen in lagere- en middeninkomenslanden,' of korter aangeduid als 'vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen.'

Vrijwilligersreizen

Onder *vrijwilligersreizen* worden verstaan alle soorten reizen waar geen of een zeer geringe vergoeding tegenover staat en waarbij de reiziger werk verricht op de plaats van bestemming. Het kan hierbij ook gaan om vrijwilligers (zonder relevante opleiding of werkervaring), stages (waarbij veelal sprake is van een opleidingsdoelstelling en de vrijwilliger een relevante opleiding volgt), werkweken (bijvoorbeeld door groepen afkomstig van scholen of kerken), werkbezoeken aan vanuit Nederland gesponsorde residentiële instellingen voor kinderen waarbij tijdens de reis ook de handen uit de mouwen worden gestoken, of zendelingen die vanuit een protestant-christelijk achtergrond voor kortere tijd worden uitgezonden.[34] De duur van de vrijwilligersreizen varieert veelal van enkele weken tot enkele maanden.

Residentiële instellingen voor kinderen

Zonder te willen *greenwashen* is de term 'residentiële instelling' een betere omschrijving omdat het recht doet aan het feit dat kinderen in deze instellingen niet altijd wees zijn (dat wil zeggen geen familie meer hebben die voor hen kan zorgen). Daarnaast gelden de bezwaren die doorgaans worden genoemd tegen 'weeshuistoerisme' (o.a. het gebruik van kwetsbare kinderen voor persoonlijke verrijking van rijke jongeren uit het Westen, hechtingsproblematiek, gevaar voor misbruik en dergelijke) ook voor bijvoorbeeld kinderen met een beperking in een internaat. Om dezelfde reden wordt in het onderzoek zijdelings gekeken naar 'semi-residentiële instellingen' waar kinderen overdag worden opgevangen maar niet overnachten, bijvoorbeeld dagopvang voor straatkinderen. In dit soort projecten functioneert een dergelijke opvang deels als 'thuis' voor de kinderen. Onder residentiële instellingen wordt onder meer *weeshuizen, kindertehuizen, 'children's homes', crisisopvang waar kinderen overnachten*, maar ook internaten (bij scholen) en kostscholen verstaan.

---

30 Sin, 2010, Who are we responsible to? Locals' tales of volunteer tourism
31 Wearing, 2001, Recentering the self in volunteer tourism
32 Coren and Gray, 2012, Commodification of volunteer tourism: A comparative study of volunteer tourists in Vietnam and in Thailand
33 Franco and Shahrokh, 2015, The changing tides of volunteering in development
34 Missionarissen vallen hier buiten omdat zij veelal een (bescheiden) inkomen ontvangen en voor (veel) langere tijd worden uitgezonden.

Direct en indirect contact

In de werkzaamheden van vrijwilligers in residentiële instellingen kan onderscheid gemaakt worden tussen taken waarbij direct contact met kinderen bestaat (verzorging, sport, spel en onderwijs) of waarbij vooral indirect contact bestaat (zoals bouw, onderhoud of administratief werk). Dit onderzoek richt zich met name op activiteiten waarbij direct contact bestaat maar erkent dat indirect contact met de kinderen gelijksoortige problemen met zich mee kan brengen.

Lagere- en middeninkomenslanden

Het overgrote deel van de vrijwilligersreizen richt zich op lage- en middeninkomenslanden in Afrika, Azië en Latijns Amerika. Echter, midden-inkomenslanden in Europa zoals Roemenië, Oekraïne en Wit-Rusland vallen eveneens onder deze definitie.

Betrokken organisaties

Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen aanbieders van vrijwilligersreizen (actief in Nederland of in een enkel geval vanuit het buitenland gericht op Nederlandse vrijwilligers), bemiddelaars die aanbieders koppelen aan projecten (actief en gevestigd in de ontvangen landen) en ontvangende organisaties (projecten met één of soms meerdere residentiële instellingen). Met het oog op aanbieders kan een onderscheid gemaakt worden in verschillende typologieën: aanbieders met (een bescheiden) winstoogmerk, aanbieders zonder winstoogmerk, aanbieders die het sturen van vrijwilligers als kerntaak hebben en aanbieders die dat niet als kerntaak hebben. Hierop komen wij uitgebreid terug in Hoofdstuk 5.

3 Methodologie

Om een zo betrouwbaar mogelijk beeld te schetsen, is dit onderzoek gebaseerd op meerdere bronnen en onderzoeksmethoden. Concreet is er gebruikt gemaakt van een uitgebreide literatuuranalyse; een zelf samengesteld databestand van aanbieders van vrijwilligersreizen; een enquête onder aanbieders van vrijwilligersreizen; een serie interviews met direct betrokkenen, beleidsmedewerkers en experts; een serie van vier ronde tafels en tot slot periodiek overleg met de begeleidingscommissie voor dit onderzoek.

Literatuuranalyse

Er bestaat uitgebreide (internationale) literatuur over internationaal vrijwilligerswerk alsmede over vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Voor dit onderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd, waaronder academische literatuur, overheidsdocumenten en grijze literatuur (bijvoorbeeld scripties, en *position papers*). De literatuur beslaat verschillende thematische domeinen, waaronder pedagogie, ontwikkelingsstudies en (kinder)rechten. Voor het onderzoek zijn Engelstalige, Nederlandstalige en in beperktere mate Franstalige en Duitstalige bronnen geanalyseerd. Een overzicht van de literatuur is te vinden in Bijlage I.

Databestand met aanbieders van vrijwilligersreizen

In de loop van het onderzoek is tevens een databestand aangelegd van organisaties die vrijwilligersreizen aanbieden. Om een zo volledig mogelijk overzicht te krijgen, is dit bestand gebaseerd op meerdere bronnen, te weten: het onderzoek van de Universiteit van Wageningen en de Volkskrant[35], een databestand van Better Care Network Netherlands (BCNN),[36] een databestand van de Vereniging Volunteer Correct (VVC)[37], het Private Development Initiatives (PDIs) databestand van de Radboud Universiteit.[38] Deze bronnen zijn gekozen om hun volledigheid, accuratesse en betrouwbaarheid. Desondanks is het gevormde databestand tevens aangevuld met eigen onderzoek op internet. Dit om een zo recent mogelijk beeld te krijgen van het aanbod vrijwilligersreizen naar residentiele instellingen voor kinderen vanuit Nederland. In Hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de opbouw en het gebruik van dit databestand.

Enquête

In november 2019 is onder 194 (mogelijke) aanbieders van vrijwilligersreizen een enquête uitgezet.[39] De enquête had als doel inzichtelijk te maken hoeveel organisaties vanuit Nederland vrijwilligersreizen aanbieden naar projecten met kinderen in lage- en middeninkomenslanden, hoe zij te werk gaan en wat de kenmerken zijn van de vrijwilligers die zij bedienen. Vanwege de recente maatschappelijke discussie, werden respondenten gevraagd hun visie op vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen en hun ervaring met de ontwikkeling van het fenomeen in de afgelopen periode te delen. De vragenlijst is opgenomen in Bijlage II.

De respons op deze enquête was relatief laag: 29 ofwel 15% van de aanbieders hebben (een deel van) de vragen beantwoord.[40] Uit de antwoorden op de vragenlijst, interviews met aanbieders van vrijwilligersreizen en met belangenorganisaties als Better Care Network Netherlands (BCNN), VVC en Partin, brancheorganisatie voor particuliere ontwikkelingsorganisaties, blijkt dat het sentiment van betrokken organisaties ten opzichte van de discussie rondom vrijwilligerswerk naar residentiële zorginstellingen voor kinderen hierbij een rol heeft gespeeld.

Verschillende organisaties gaven aan het recente debat hierover als erg negatief te ervaren. Om die reden gaven zij aan weinig behoefte te hebben deel te nemen aan een hernieuwde discussie. Ten tweede waren veel aanbieders reeds bekend met het onderzoek naar ‘weeshuistoerisme’ (aangekondigd in de Tweede Kamer) en gaven via verschillende

---

35 van den Brink, 2014, Richtlijnen & de Nederlandse vrijwilligerstoerisme sector

36 Rechtstreeks ontvangen ten behoeve van dit onderzoek.

37 Ibid.

38 O.a. Kinsbergen, 2014, Behind the Pictures.

39 De organisaties zijn rechtsreeks via email benaderd. Om de respons te verhogen is de link naar de online enquête ook door Partin, de brancheorganisatie voor particuliere ontwikkelingsorganisaties, met haar leden gedeeld.

40 Uiteindelijk hebben 20 van de 29 respondenten de enquête volledig ingevuld.

kanalen aan huiverig te zijn deel te nemen aan een onderzoek met een dergelijke titel. Een derde verklaring voor de beperkte respons is de focus op projecten met kinderen. Onder uitgenodigden bestond de angst dat de bevindingen ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen doorgetrokken zouden worden naar andere vormen van vrijwilligerswerk. Als gevolg hiervan zagen sommige aanbieders van deelname af.

Gezien de relatief lage respons op de enquête, is besloten om additioneel een aantal aanbieders te benaderen voor een verdiepend gesprek. Op basis van het databestand is een steekproef getrokken van 26 aanbieders, verdeeld over de vier typologieën van aanbieders van vrijwilligersreizen (zie Hoofdstuk 5). Een geanonimiseerd overzicht van dit sample is te vinden in Bijlage III.

Interviews

In totaal zijn 45 gesprekken gevoerd en namen 59 personen aan deze gesprekken deel.[41] De gesprekken vonden deels *face to face*, deels telefonisch en deels via internet plaats. Toen herhaaldelijk geen nieuwe inzichten uit gesprekken werden opgedaan werd besloten geen verdere interviews in te plannen. Onderstaand tabel geeft weer met wie gesproken is.

Tabel 3.1 Overzicht gesprekspartners

Actor	Aantal gesprekken
Aanbieders	13
Niet-gouvernementele organisaties (ngo's)	8
Beleidsmedewerkers	8
Voormalig vrijwilligers	6
Academici	5
Brancheverenigingen	2
Onderwijsinstellingen	1
Intergouvernementele organisaties	1
Media	1

Een geanonimiseerd overzicht van de gesprekspartners is te vinden in Bijlage IV. De gesprekspartners zijn onder anderen geselecteerd op basis van hun directe betrokkenheid bij, specifieke kennis over, of visie op het onderwerp. De gesprekken waren van belang om verschillende inzichten alsmede nuances aan het licht te brengen welke in de analyse zijn meegenomen. De beleidsmedewerkers speelden een rol in het duiden van de wenselijkheid en haalbaarheid van verschillende handelingsperspectieven alsmede de positie van de verschillende ministeries ten aanzien van dit onderwerp.

Hoewel 26 aanbieders zijn uitgenodigd voor een interview, heeft dit niet in alle gevallen daadwerkelijk geleid tot een gesprek. Van een aantal organisaties is (ook na herhaling) geen reactie ontvangen op hun uitnodiging. Enkele andere organisaties gaven te kennen dat zij vanwege de COVID-19 crisis geen beschikbaarheid hadden voor een interview. Een derde groep zag af van deelname aan een gesprek omdat zij meenden geen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen te organiseren. Uiteindelijk zijn met 11 aanbieders gesprekken gevoerd, waaronder 8 commerciële aanbieders en 3 particuliere initiatieven.

De gesprekken met de aanbieders werden als waardevol ervaren. De vertegenwoordigers van de aanbieders waren doorgaans open over hun ervaringen, het beleid van hun organisatie en hun visie op dit onderzoek. Hiermee hebben de interviews een relevante bijdrage geleverd aan deze studie (zie ook Hoofdstuk 5).

[41] Dit is inclusief de verdiepende gesprekken met aanbieders

Ronde tafels

Ter validatie van de onderzoeksbevindingen vonden tegen het eind van het onderzoek vier ronde tafels plaats. De interacties tussen de experts waaruit verschillende opvattingen en gevoeligheden bleken, waren van grote waarde. Er hebben vier ronde tafels plaatsgevonden:

- Ronde tafel 1: Nederlandssprekende academici en ngo's (7 deelnemers)
- Ronde tafel 2: Aanbieders (8 deelnemers)
- Ronde tafel 3: Engelssprekende academici en ngo's (5 deelnemers)
- Ronde tafel 4: Beleidsmedewerkers (10 deelnemers)

Een geanonimiseerd overzicht van deelnemers aan iedere ronde tafel is te vinden in Bijlage V. Om een vrije discussie te waarborgen is in overleg met de begeleidingscommissie gekozen voor separate ronde tafels voor de verschillende actoren.

De ronde tafels vonden – in verband met de situatie rondom COVID-19 - online plaats. Ter voorbereiding ontvingen alle deelnemers een presentatie van de interim onderzoeksbevindingen alsmede een uitnodiging voor een online vragenlijst. Hierin werden deelnemers gevraagd hun visie op een aantal stellingen alsmede de relevantie van verschillende handelingsperspectieven te delen.
Een selectie van stellingen en handelingsperspectieven werd tijdens de bijeenkomst in meer detail besproken. Om vergelijking tussen de verschillende ronde tafels te faciliteren, is getracht tijdens iedere ronde tafel eenzelfde selectie van stellingen en handelingsperspectieven te bespreken. Op basis van de verkregen inzichten zijn de bevindingen genuanceerd, aangevuld en aangescherpt.

Methodologische kanttekeningen

Verschillende informatiebronnen zijn gebruikt om de bevindingen te valideren en trianguleren en om te komen tot ruwe schattingen over de omvang van het fenomeen. Bij de onderzoeksmethode kan een aantal kanttekeningen worden geplaatst.

De gevoeligheid van de terminologie 'weeshuistoerisme' heeft invloed gehad op dit onderzoek. Zoals eerder uiteengezet heeft deze term een negatieve lading waardoor verschillende partijen de objectiviteit van dit onderzoek in twijfel trokken. Het vinden van een alternatieve bewoording was echter niet eenvoudig. Een genuanceerde bewoording werd door andere partijen als *greenwashing* bestempeld (zie Hoofdstuk 2). Tegelijkertijd vormde de terminologie een belemmering in het identificeren van aanbieders die vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen aanbieden, omdat zij in sommige gevallen andere bewoordingen gebruiken (soms ook juist om de negatieve connotatie te vermijden). Om deze redenen zijn de onderzoekers vroeg in het proces afgestapt van de term 'weeshuistoerisme'.

De gevoeligheid rondom de terminologie hangt nauw samen met het publieke debat. In de afgelopen jaren is de discussie rondom vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen uitgebreid gevoerd. Enkele aanbieders merkten op dat zij hierdoor onterecht in een slecht daglicht zijn gesteld. Om deze reden hadden zij weinig behoefte om deel te nemen aan dit onderzoek. Met name de response op de enquête was hierdoor erg laag. Om toch informatie op te kunnen halen, is besloten tot een meer genuanceerde terminologie alsook het gebruik van kwalitatieve interviews als wijze van dataverzameling. Hoewel het uiteindelijk gelukt is voldoende participanten te vinden voor de interviews en ronde tafels, was dit niet bepaald een sinecure.

Ten slotte ligt het zwaartepunt van dit onderzoek bij het perspectief van de aanbieders en komen vrijwilligers in beperkte mate aan bod. Dit was een bewuste keuze. Wel zijn enkele vrijwilligers geïnterviewd. De resultaten daarvan zijn te vinden in Hoofdstuk 4.

4 Effecten en problematiek

Vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen vormen een complex fenomeen. Dit onderzoek identificeert een achttal problemen die de kern van de problematiek rondom dit fenomeen vormen. De voorkomendheid van deze problematiek varieert per situatie en wordt in dit hoofdstuk nader uiteengezet.

Vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen…
… houden deze instellingen onnodig in stand
… leiden tot aanbod van 'wezen'
… leiden tot een gevaar voor kinderhandel
… dragen bij aan hechtingsproblematiek
… leiden tot onprofessionele zorg
… leiden tot een gevaar voor misbruik
… houden neokoloniale verhoudingen en denkbeelden in stand
… verstoren de lokale arbeidsmarkt.

4.1 Grondoorzaken

Er is sprake van een samenspel tussen het 'aanbod' van zorginstellingen voor kinderen en de 'vraag' naar dergelijke instellingen. De relatie tussen deze twee elementen is complex; het een drijft de ander en omgekeerd. Daarnaast is dit samenspel sterk context-afhankelijk. Het loont daarom om de grondoorzaken van het bestaan van residentiële zorginstellingen nader te bekijken.

Crisis

Crises als conflicten, hongersnood, natuurrampen of ziektes kunnen zorgen voor een sterke toename in het aantal kwetsbare kinderen, al dan niet zonder ouderlijk gezag.[42] De zorg voor deze kinderen kan (al dan niet tijdelijk) de draagkracht van traditionele zorgsystemen overstijgen.[43] Dit resulteert in veel gevallen in een groei van het aantal residentiële instellingen voor kinderen. Voorbeelden hiervan zijn Ethiopië waar 31% van de residentiële zorginstellingen in 2013 opgericht zijn naar aanleiding van droogte en hongersnood en Haïti waar het aantal residentiële instellingen met 150% toenam na de aardbeving in 2010.[44] [45] Deze instellingen worden in sommige gevallen door de lokale overheid geïnitieerd, in andere gevallen worden ze opgericht door buitenlandse initiatieven of lokale actieve burgers.[46] Vaak ontvangen deze instellingen financiële ondersteuning van buitenlandse organisaties of individuen. Deze buitenlandse steun vloeit veelal vanuit het Westen.[47]

Impact van COVID-19

Door de wereldwijde COVID-19 crisis, zijn (inter)nationale reizen aan banden gelegd. Dit onderzoek kan geen conclusies trekken over de impact die de crisis heeft op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Wat wel opvalt is dat verschillende aanbieders afzagen van een interview omdat zij te druk waren met, onder anderen, het repatriëren van vrijwilligers of het waarborgen van de continuïteit van de organisatie.

42 Williamson and Greenberg, 2010, Families, not orphanages.
43 Rukundo and Daniel, 2016, Children orphaned by AIDS in Uganda: Can they thrive under orphanage care?
44 Gilbert, 2013, Community-Based Child Care in Ethiopia vs. The Individual Centered Model in the United States
45 Lumos, 2017, Funding Haitian Orphanages at the Cost of Children's Rights
46 VN, 2020, Global Study on Children Deprived of Liberty
47 Lumos, 2017, Funding Haitian Orphanages at the Cost of Children's Rights

Er is op dit moment weinig zicht op de effecten van de COVID-19 crisis op residentiële zorginstellingen. Hope and Homes noemt dat in Kenia meer dan 19.000 kinderen uit residentiële instellingen zijn ondergebracht bij hun families of bekenden.[48] Dit versnelde de-institutionaliseringsproces brengt echter ook gevaren met zich mee. Zo noemen academici in een ingezonden brief in The Lancet dat kinderen mogelijk ondergebracht worden zonder dat gecontroleerd wordt of deze opvang veilig en adequaat is.[49]

Ideologie

Daarnaast richten groepen vanuit ideologische gronden residentiële zorginstellingen voor kinderen op. Vanaf de vierde eeuw werden residentiële instellingen gesticht door de kerk.[50] Tijdens de koloniale periode gebeurde dit in het kader van 'zending, missie en liefdadigheid'.[51] Kerkelijke organisaties spelen nog steeds een rol in het oprichten en ondersteunen van residentiële instellingen voor kinderen, in interviews werden de christelijke residentiële instellingen ten behoeve van hiv/aids wezen herhaaldelijk genoemd.

Europeanen richtten in het koloniale tijdperk residentiële instellingen op om kinderen te heropvoeden. Voorbeelden hiervan zijn de *boarding schools* voor kinderen uit de inheems Amerikaanse bevolking[52] en residentiële opvang voor Aboriginal kinderen in Australië.[53]

Ook vanuit politieke ideologieën, zoals het communisme, zijn in het verleden residentiële zorginstellingen opgericht om kinderen collectief op te voeden.[54] Met name in Oost-Europa heeft dit gedachtengoed tot een sterke toename in het aantal residentiële zorginstellingen geleid. [55]

Roemenië

Het Roemeense communistische beleid gericht op het stimuleren van bevolkingsgroei ('60-'70) resulteerde in een sterke toename van het aantal kinderen. Tegelijkertijd, nam het aantal kinderen dat in de jaren '80 residentiële instellingen verbleef toe tot 100.000 (op een totale bevolking van 23 miljoen).[56]

Reizen

Ten slotte vormen reizen van westerlingen een belangrijke aanleiding tot de oprichting (of ondersteuning) van een residentiële instelling.[57] Uit onderzoek van Radboud Universiteit blijkt dat 13% van de Nederlandse particuliere initiatieven opgericht zijn naar aanleiding van een stage of vrijwilligerswerk. Een voorbeeld:

"Tijdens zijn reis door Indonesië werd de oprichter van deze organisatie geconfronteerd met het leven van straatkinderen. Aangedaan door de leefomstandigheden van deze kinderen en het gebrek aan kansen, besloot hij zich in te zetten om een verschil te kunnen maken voor ze."

Residentiële instellingen gefinancierd door de Nederlandse overheid

Een oorzaak voor oprichting van residentiële zorginstellingen voor kinderen die niet in de literatuur is genoemd maar wel bleek uit gesprekken met beleidsmedewerkers is de terugkeer van uitgeprocedeerde minderjarige alleenstaande vreemdelingen. Wanneer een alleenstaande minderjarige vreemdeling (AMV) geen recht heeft op verblijf in Nederland, wordt getracht de persoon te herenigen met familie in het land van herkomst. Wanneer geen contact kan worden gelegd met familie, kan de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) ervoor kiezen om de persoon onder te brengen in een residentiële instelling voor kinderen. DT&V hanteert een aantal richtlijnen om de kwaliteit van de instelling te waarborgen.[58]

---

48 https://www.hopeandhomes.org/news-article/coronavirus-unplanned-closures/
49 Lancet Institutional Care Reform Commission Group, 2020, The implications of COVID-19 for the care of children living in residential institutions.
50 Stefon, 2011, Christianity: History, belief, and practice. Britannica Educational Publishing.
51 Courtney and Iwaniec, 2009, Residential care of children: Comparative perspectives.
52 Courtney and Hughes-Heuring, 2009, Residential care in the United States of America: Past, present, and future.
53 Ainsworth and Hansen, 2009, Residential Programs for Children and Young People.
54 Holm-Hansen, et al., 2003, Orphans in Russia: Policies for family-like alternatives.
55 Lough and Panos, 2003, Rise and demise of orphanages in Ukraine.
56 Rus et al., 2011, Reforming the Romanian Child Welfare System: 1990 – 2010.
57 Schulpen, 2007, Development in the 'Africa for beginners'. Dutch Private Initiatives in Ghana.
58 Zoals uiteengezet in de Vreemdelingencirculaire 2000 (paragraaf B8/6 Vc).

Rond 2010 was er sprake van een toename van AMV's uit Congo en Angola. DT&V in deze landen moeite had geschikte residentiële instellingen te identificeren, werd in 2011 besloten financiële ondersteuning te bieden aan instellingen in Angola en later ook in Congo (2013) zodat zij aan de voorwaarden van de Nederlandse wet kon voldoen.[59] Beide instellingen zijn tot 2016 gefinancierd door de Nederlandse overheid. Daarna is de financiering gestaakt omdat er amper gebruik werd gemaakt van de instelling. In veel gevallen werden de AMV's bij aankomst door familie opgehaald. Het is onduidelijk hoeveel AMV's gebruik hebben gemaakt van de instellingen. Het opzetten van de instellingen dient volgens DT&V deels als juridisch instrument.

Aanbod aan residentiële zorg voor kinderen stimuleert gebruik

Daarnaast zijn er een aantal factoren die een rol spelen in het in stand houden van residentiële instellingen. Ook daar spelen chronische crises zoals armoede een rol in het onderbrengen van kinderen in residentiële projecten.[60] In de veronderstelling dat kinderen daar toegang hebben tot betere basisvoorzieningen, brengen ouders kinderen onder in een residentiële zorginstelling. Zo wordt gebruik gemaakt van het bestaande 'aanbod van zorg voor kwetsbare kinderen'.

Cambodja

Volgens schattingen heeft 70% van de Cambodjaanse kinderen in residentiële instellingen één levende ouder. Uit onderzoek blijkt dat een deel van de Cambodjaanse bevolking van mening is dat families een kind in een instellingen moeten onderbrengen zodat hij of zij onderwijs kan genieten, als de ouders dit niet zelf kunnen betalen.[61]

Verder worden het ouderloos zijn of verlaten worden[62], de behoefte aan specifieke zorg of het stigma op kinderen met een beperking[63] en misbruik genoemd als reden om kinderen (tijdelijk) in een residentiële instelling onder te brengen.[64] In sommige gevallen worden kinderen uit huis geplaatst, in andere gevallen verlaten kinderen hun familie op eigen initiatief.[65]

In een deel van de landen waar deze problemen zich voordoen, geldt dat traditionele zorgstructuren onder zware druk staan.[66] Als gevolg hiervan is het gebruik van bestaande zorginstellingen toegenomen. Dit wordt versterkt doordat, mede door het aanbod van instellingen, residentiële opvang voor kinderen door de jaren heen is genormaliseerd.[67] [68]

Verdienmodel

In sommige gevallen worden residentiële instellingen als verdienmodel gezien, door bijvoorbeeld adoptie vanuit instellingen of bezoeken van toeristen.[69] [70] Een deel van deze inkomsten, zoals donaties, giften en opbrengsten uit vrijwilligersreizen, worden op legale wijze verkregen. Deze inkomsten komen deels voort uit doorlopende financiële steun (o.a. door particuliere initiatieven). Uit de literatuur blijkt echter dat sommige instellingen op illegale wijze inkomsten genereren.[71]

Het verband tussen kinderhandel en het in stand houden van residentiële instellingen voor kinderen is tweeledig. Enerzijds gebeurt het dat kinderen in residentiële instellingen geplaatst worden om inkomsten uit toerisme te genereren. Anderzijds kan een residentiële instelling als doorvoerpunt gelden waarbij het voorkomt dat kinderhandelaren identiteitsdocumenten vervalsen om kinderen voor wees door te laten gaan waardoor ze (in een aantal landen) voor interlandelijke adoptie in aanmerking komen.[72] Dit wordt het creëren van *paper orphans* genoemd.

---

59 https://www.trouw.nl/nieuws/weeshuis-angola-vooral-voor-justitie-van-waarde~bd599633/
60 Williamson and Greenberg, 2010, Families, not Orphanages.
61 The Ministry of Social Affairs, Veterans and Youth Rehabilitation Cambodia, 2011, With the best intentions.
62 Richter and Norman, 2010), AIDS orphan tourism: A threat to young children in residential care.
63 VN, 2020, Global Study on Children Deprived of Liberty.
64 Williamson and Greenberg, 2010, Families, not Orphanages.
65 SOS Children's Villages International and University of Bedfordshire, 2014, From a Whisper to a Shout.
66 Nichols et al., 2014, Physical and sexual abuse in orphaned compared to non-orphaned children in sub-Saharan Africa.
67 UNICEF, 2011, With the best intentions: a study of attitudes towards residential care in Cambodia.
68 Maundeni, 2009, Residential Care for Children in Botswana.
69 Smolin, 2004, Intercountry Adoption as Child Trafficking.
70 Reas, 2013, 'Boy, have we got a vacation for you'.
71 Van Doore, 2016, Paper Orphans: Exploring Child Trafficking for the Purpose of Orphanages.
72 Lyneham and Facchini, 2019, Benevolent harm.

Kinderhandel komt in verschillende vormen voor. In sommige gevallen worden kinderen hiervoor doelbewust onttrokken aan hun ouders of verzorgers.[73] [74] Het gebeurt ook dat ouders een betaling ontvangen om hun kind onder te brengen in een residentiële instelling.[75]

Impact van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen

Op basis van dit onderzoek kan een causaal verband tussen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen en de oprichting en instandhouding van deze instellingen niet worden bevestigd. In de literatuur wordt dit verband wel geschetst.

Enerzijds is het 'aanbod van zorginstellingen voor kinderen' nodig om te kunnen voorzien in de vraag naar vrijwilligersreizen. De populariteit van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen houdt mogelijk verband met een toename van het aantal residentiële instellingen.[76] Dergelijke vermoedens worden bevestigd in onder anderen Guatemala[77] en Nepal.[78]

Anderzijds wordt genoemd dat vrijwilligersreizen en de daaraan verbonden geldstromen een rol spelen in het in standhouden van residentiële instellingen.[79] Vrijwilligers vormen een bron van inkomsten voor instellingen waarmee, onder anderen, betere voorzieningen gerealiseerd kunnen worden welke een aantrekkende werking op kinderen in de omgeving hebben (zie Hoofdstuk 5).[80] Het feit dat een deel van de instellingen gevestigd is in toeristische gebieden onderstreept het verband tussen toerisme en het oprichten en in stand houden van deze instellingen voor kinderen.

Wat wel gesteld kan worden is dat internationaal vrijwilligerstoerisme integraal onderdeel is van wat wordt aangeduid als het '*Orphan Industrial Complex'* (weeshuisindustriële complex) en langs die weg indirect bijdraagt aan de (onnodige) oprichting en instandhouding van residentiële instellingen voor kinderen en eventuele misbruikpraktijken (zoals kinderhandel) die daar kunnen plaatsvinden.[81] Het weeshuisindustriële complex stelt dat 'weeskinderen' als consumptiegoed worden gezien door vrijwilligers en aanbieders. Verschillende actoren spelen een rol in dit complexe systeem; o.a. reisorganisaties, onderwijsinstellingen, kerken en *touroperators*. Hoofdstuk 6 presenteert de betrokken actoren in meer detail. Onderstaande illustratie toont een weergave van dit systeem.

Figuur 4.1 Weeshuisindustriële complex

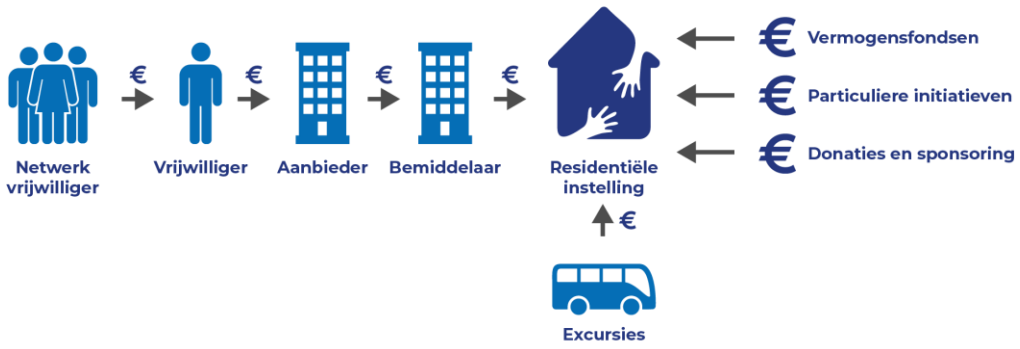

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit.

Een belangrijk onderdeel in het weeshuisindustriële complex zijn geldstromen. Vrijwilligersreizen vormen een deel van deze geldstroom. Hier wordt in Hoofdstuk 5 nader op in gegaan.

---

73 Rotabi, Roby and Bunkers, 2017, Altruistic Exploitation: Orphan Tourism and Global Social Work.
74 Punaks and Feit, 2014, Orphanage voluntourism in Nepal and its links to the displacement and unnecessary institutionalization of children.
75 Department of State United States of America, 2019, Trafficking in Persons Report.
76 Bread for the World – Protestant Development Service, Working Group Tourism and Development & ECPAT Germany, 2015, From Volunteering to Voluntourism. Challenges for the Responsible Development of a Growing Travel Trend.
77 Disability Rights International, 2018, Still in Harm's Way.
78 Verstraete, 2014, The Impact of Orphanage Tourism on Residential Care Centres in Cambodia: A Qualitative Research.
79 Goodwin and Font, 2014, Progress in responsible tourism.
80 Ministry of Social Affairs, Veterans and Youth Rehabilitation, 2011, With the best of intentions: a study of attitudes towards residential care in Cambodia.
81 Cheney and Ucembe, 2019, The Orphan Industrial Complex.

4.2 De impact op kinderwelzijn en kinderrechten

In de bestaande literatuur is reeds uitgebreid stil gestaan bij de impact van opgroeien in een residentiële instelling. Deze paragraaf presenteert daarom de meest relevante conclusies op dit gebied. De focus van deze paragraaf ligt bij de uiteenzetting van de impact van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen op kinderrechten en kinderwelzijn.

Kinderen die in residentiële zorginstellingen verblijven kunnen per definitie als kwetsbaar worden beschouwd. Deze paragraaf schetst een beeld van de problematiek die zich mogelijk voor kan doen in residentiële instellingen en in het kader van vrijwilligersreizen naar dergelijke instellingen. De daadwerkelijke situatie verschilt per land, regio en per instelling.

Recht om op te groeien in familie setting

Kinderen hebben het recht om op te groeien in familie setting.[82] Kinderen die opgroeien in een residentiële instelling zijn veelal gescheiden van hun ouders en familie. Het kan voorkomen dat een dergelijke scheiding in het belang van het kind is, bijvoorbeeld wanneer de thuissituatie gevaarlijk of ongezond is. Het opgroeien in een residentiële instelling kan als vorm van vrijheidsbeneming worden bezien, zoals ook beschreven in de recente publicatie door de VN, '*Children Deprived of Liberty*'.[83] [84] Dit is met name van toepassing wanneer kinderen tegen hun wil en zonder goede gronden in residentiële instellingen (moeten) verblijven. Onderzoek toont aan dat een lang verblijf in een dergelijke instelling schadelijke gevolgen kan hebben voor de ontwikkeling van een kind (zie verderop in deze paragraaf).

Vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen kunnen een rol spelen in het in stand houden van dergelijke instellingen. De wens om zich in te zetten voor 'weeskinderen' leidt tot een toename in het 'aanbod' van residentiële zorginstellingen en daarmee ook het gebruik ervan. Hoewel dit niet het geval hoeft te zijn voor alle residentiële instellingen voor kinderen, strookt dit niet met de ambitie om kinderen zo veel mogelijk op te vangen in familiesetting.

Recht op ontwikkeling, zorg en onderwijs

Daarnaast hebben kinderen het recht op ontwikkeling, zorg en onderwijs.[85] Bestaande literatuur toont een wisselend beeld van de waarborging van deze rechten wat betreft de impact van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen alsmede de impact van het opgroeien in een residentiële zorginstelling *an sich*.

Vanuit het perspectief van sommige ouders bieden residentiële instellingen kansen die ouders zelf niet hadden kunnen bieden.[86] Sommige instellingen bieden daadwerkelijk kwalitatieve zorg en onderwijs.[87] Daarnaast kan een residentiële instelling een (tijdelijke) oplossing zijn voor kinderen die geen veilige plek hebben om heen te gaan.[88]

Echter, studies belichten ook dat kinderen in residentiële instellingen soms in ongezonde omstandigheden verblijven.[89] De voorkomendheid van deze problematiek verschilt per instelling en is voornamelijk gebaseerd op casuïstiek. Vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen kunnen een stimulerend effect hebben op deze problematiek. Zo tonen enkele voorbeelden dat de leefomstandigheden van kinderen bewust ondermaats gehouden worden om zo donaties te

---

82 Artikel 9 Scheiding van het kind van de ouders, Artikel 10 Gezinshereniging, Artikel 20 Bescherming van kinderen zonder gezin van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989)

83 Artikel 37 Foltering en vrijheidsbeneming.

84 VN, 2020, Children Deprived of Liberty.

85 Artikel 3 Belangen van het kind, Artikel 6 Ontwikkeling, Artikel 23 Kinderen met een beperking, Artikel 24 Gezondheid en gezondheidszorg, Artikel 27 Levensstandaard, Artikel 28 Onderwijs, Artikel 29 Onderwijsdoelstellingen van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989).

86 The Ministry of Social Affairs, Veterans and Youth Rehabilitation Cambodia, 2011, With the best intentions: study of attitudes towards residential care in Cambodia.

87 Galama, 2010, The NGOs are breaking down our system.

88 Whetten et al., 2009, A comparison of the wellbeing of orphans and abandoned children ages 6–12 in institutional and community-based care settings in 5 less wealthy nations.

89 Van Doore, Martin, Mckean, 2015, International Volunteering and Child Sexual Abuse.

werven.[90] [91] In sommige gevallen zouden kinderen bewust ondervoed worden, geen medische hulp krijgen of mishandeld worden om medelijden op te wekken bij toeristen.[92] [93]

Uit de literatuur blijkt ook dat kinderen die opgroeien in residentiële instellingen vaker een (blijvende) achterstand in hun emotionele, intellectuele en psychologische ontwikkeling ervaren in vergelijking met kinderen die opgroeien in een gezinssituatie. [94] [95] Uit verschillende studies naar kinderen in residentiële instellingen blijkt onder anderen dat deze groep een lager gemiddeld IQ en een achterstand in lichaamslengte heeft.[96] [97] Hoewel dit beeld algemeen gedeeld wordt, plaatsen enkele experts de kanttekening dat een deel van de kinderen in residentiële instellingen daar ondergebracht is vanwege een beperking waardoor bevindingen mogelijk ten dele beïnvloed worden.[98]

De achterstand in ontwikkeling wordt verklaard door 'hechtingsproblematiek', een stoornis die ontstaat wanneer het kind steeds wisselende verzorgers heeft, zoals het geval is in residentiële instellingen waar verzorgers wisselen.[99] [100] Hechtingsproblematiek bij kinderen kan zich uiten in grote aanhankelijkheid van vreemden.[101] [102] Door de relatief snelle afwisselingen kunnen vrijwilligersreizen de kans op onveilige hechting vergroten.[103] [104]

Daarnaast wordt het gebrek aan (toegang tot) onderwijs genoemd. Vergelijkende studies tonen aan dat kinderen in residentiële instellingen minder onderwijs genieten dan kinderen die in familie setting opgroeien.[105] [106] Voor kinderen in residentiële instellingen die onderwezen worden door vrijwilligers bestaat het risico dat zij achterstanden oplopen vanwege het gebrek aan consistentie in het onderwijsaanbod en accenten van de docenten.[107] Daarnaast zijn vrijwilligers soms onbekend met lesmethoden en didactiek.[108]

Verschillende onderzoeken tonen aan dat opgroeien in residentiële instellingen het risico op ziektes en ondervoeding kan vergroten.[109] Tegelijkertijd noemen anderen dat er slechts beperkt wetenschappelijk bewijs is dat het opgroeien in een residentiële instelling de voornaamste oorzaak is van gezondheidsproblemen bij kinderen.[110] Daarnaast tonen enkele onderzoeken dat sommige residentiële instellingen wel voldoen aan gezondheids- en voedingsstandaarden.[111] [112] Echter, vrijwilligersreizen leiden mogelijk tot andersoortige problemen omdat vrijwilligers niet altijd de juiste achtergrond hebben om zorg te verlenen aan (jonge) kinderen.[113]

Tegelijkertijd kunnen vrijwilligers ook positieve effecten op de verzorging en het onderwijs van kinderen in residentiële instellingen hebben. In gesprekken met aanbieders werd genoemd dat vaste staf zich voornamelijk richt op de basale

---

90 Van Doore, Martin, Mckean, 2015, International Volunteering and Child Sexual Abuse.
91 Department of State United States of America, 2019, Trafficking in Persons Report.
92 Responsible Tourism, 2019, Beyond Orphanage Visits.
93 Department of State United States of America, 2019, Trafficking in Persons Report.
94 Bowlby, 1951, Maternal care and mental health. Geneva: WHO Headquarters.
95 Nelson et al., 2007, Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest early intervention project.
96 Van IJzendoorn et al., 2008, IQ of children growing up in children's homes: A meta-analysis on IQ delays in orphanages.
97 Van IJzendoorn et al, 2020, Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 1: a systematic and integrative review of evidence regarding effects on development.
98 Sherr, Roberts and Gandhi, 2017, Child violence experiences in institutionalised/orphanage care.
99 Bowlby, 1969, Attachment: Attachment and loss.
100 Verstraete, 2014, The Impact of Orphanage Tourism on Residential Care Centres in Cambodia: A Qualitative Research.
101 Guiney, 2018, Hug-an-orphan vacations: "Love" and emotion in orphanage tourism.
102 Lumos, 2016, Orphanage Entrepreneurs: The Trafficking of Haiti's Invisible Children.
103 Bowlby, 1982, Attachment and loss: Retrospect and prospect.
104 Zeanah et al., 2019, Misguided altruism: The risks of orphanage volunteering.
105 Evans and Miguel, 2007, Orphans and Schooling in Africa: A Longitudinal Analysis.
106 Rehman and Eloundou-Enyegue, 2007, Min(d)ing the Orphans; African Crises, Rescue Institutions, and the Economy of Orphanhood.
107 Tourism Concern, 2013, Orphanages.
108 Sullivan, 2018, International clinical volunteering in Tanzania: A postcolonial analysis of a Global Health business.
109 Frank et al., 1996, Infants and Young Children in Orphanages: One View. from Pediatrics and Child Psychiatry.
110 VN, 2020, Global study on children deprived of liberty.
111 Boyle, 2009, My Heart is Here, Alternative Care and Reintegration of Child Trafficking Victims and Other Vulnerable Children in Cambodia.
112 Whetten et al., 2009, A Comparison of the Wellbeing of Orphans and Abandoned Children Ages 6-12 in Institutional and Community-Based Care Settings in Five Less Wealthy Nations.
113 Lumos, 2018, Lumos' contribution to the public consultation on EU funds in the area of values and mobility "Ending volunteering in institutions for children.

taken en weinig tijd heeft om kinderen extra aandacht te geven. Vrijwilligers hebben hier vaak wel tijd voor en kunnen daarmee een waardevolle bijdrage leveren.[114] Critici merken echter op dat de beperkte inzet van vrijwilligers in de verzorging van kinderen juist kan leiden tot hechtingsproblematiek omdat het bijdraagt aan gefragmenteerde verzorging.

Recht op identiteit en privacy

Het recht op identiteit beslaat het hebben en behouden van nationaliteit, naam en familiebetrekkingen.[115] De literatuur op dit gebied richt zich voornamelijk op het duiden van misstanden en gebreken. Zo presenteert Next Generation Nepal casuïstiek van residentiële instellingen waar kinderen gedwongen worden te liegen over hun naam en afkomst.[116]

Vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen spelen een rol in het in stand houden van dergelijke projecten (zie eerder in dit hoofdstuk). Verschillende experts noemen vrijwilligersreizen naar en bezoeken aan residentiële instellingen een inbreuk op de privacy van de kinderen die in deze instellingen verblijven. Zijn noemen dat reizen naar of bezoeken aan instellingen de privacy van de kinderen in hun 'thuissituatie' aantasten en dat kinderen beschermd zouden moeten worden van 'vreemdelingen in hun eigen huis'.[117] Gesprekspartners voegen hieraan toe dat foto's en video's van de kinderen die gemaakt worden tijdens een bezoek of reis een additionele vorm van privacy schending zijn.

Recht op bescherming

Het recht op bescherming beslaat verschillende vormen van misbruik.[118] In het maatschappelijk debat omtrent vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen wordt het risico op misbruik regelmatig genoemd. Onderzoek naar dit verband is schaars en grotendeels anekdotisch. Dit gebrek aan data valt te wijten aan de aard van het misbruik, de aangiftebereidheid en cultuurverschillen.

Ondanks het gebrek aan kwantitatieve data kan een beeld geschetst worden van het verband tussen misbruik en vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen. Echter, het is van groot belang om hierbij te differentiëren tussen de voorkomendheid van misbruik in residentiële instellingen en de voorkomendheid van misbruik door vrijwilligers in het kader van een vrijwilligersreis naar een residentiële instelling.

Bovenstaande kanttekeningen in acht nemend, houden verschillende vormen van misbruik mogelijk verband met vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Hierbij moet worden opgemerkt dat vormen van misbruik soms in elkaar overlopen en voorkomendheid van misbruik vaak samenhangt. Daarnaast speelt de kwetsbare positie van kinderen in residentiële zorginstellingen een rol in het duiden van de voorkomendheid van misbruik. Om verschillende redenen is de bereidwilligheid om aangifte te doen van misbruik beperkt, zoals ook buiten de context van residentiële zorginstellingen het geval is.

Fysiek misbruik

Uit een literatuurscan naar onderzoeken gericht op de voorkomendheid van fysiek misbruik van kinderen in residentiële instellingen blijkt dat slechts in beperkte mate literatuur beschikbaar is.[119] Deze bestaande onderzoeken baseren zich voornamelijk op zelfrapportage. Hieruit blijkt de voorkomendheid van fysiek misbruik tegen kinderen en jongeren in residentiële instellingen sterk te variëren. In twee vergelijkbare onderzoeken wordt fysiek misbruik door 39% en 93% van de kinderen gerapporteerd (onderzoek in Roemenië[120] en Tanzania[121]). Daarnaast toont onderzoek dat de dader soms

---

114 Voelkl, 2012, Developing an understanding of the experience of children with international short-term volunteer tourists.

115 Artikel 7 Naam en nationaliteit, Artikel 8 Eerbiediging van de identiteit, Artikel 16 Bescherming van privacy van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989)

116 Next Generation Nepal, 2014, The Paradox of Orphanage Volunteering.

117 Carpenter, 2015, Childhood studies and orphanage tourism in Cambodia.

118 Artikel 11 Ontvoeren en vasthouden van kinderen, Artikel 19 Bescherming tegen misbruik en verwaarlozing, Artikel 32 Kinderarbeid, Artikel 34 Seksuele exploitatie, Artikel 35 Ontvoeren, verhandelen of verkopen van kinderen, Artikel 36 Andere vormen van exploitatie van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989)

119 Sherr, Roberts and Gandhi, 2017, Child violence experiences in institutionalised/ orphanage care.

120 Rus, et al., 2013, Severe punishment of children by staff in Romanian placement centers for school-aged children: Effects of child and institutional characteristics.

121 Hermenau, et al., 2015, Improving care quality and preventing maltreatment in institutional care.

een jongere was uit dezelfde instelling.[122] De hechte relaties die kinderen onderling vormen als gevolg van afwezigheid van ouderlijk gezag kunnen een verklaring zijn voor dit gedrag.[123]

In de literatuur wordt in zeer beperkte mate aandacht besteed aan het verband tussen vrijwilligersreizen en fysieke mishandeling van kinderen in residentiële instellingen. Op basis van dit onderzoek kan dit verband bevestigd noch ontkracht worden.

Seksueel misbruik

In het maatschappelijke debat worden vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen regelmatig in verband gebracht met seksueel misbruik. Er is echter slechts in zeer beperkte mate data beschikbaar op dit gebied, bestaand bewijs is veelal anekdotisch. ECPAT noemt vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen een faciliterende factor voor seksueel misbruik.[124] De beperkte controle van residentiële zorginstellingen op achtergronden van vrijwilligers brengt individuen met slechte bedoelingen in de gelegenheid om in contact te komen met kinderen.[125] Vrijwilligerswerk kan een dekmantel zijn voor kindersekstoeristen om in contact te komen met kinderen.[126] Dit blijkt onder anderen uit cijfers van de Nederlandse politie die noemen dat bij 13 van de 85 veroordelingen van Nederlandse kindersekstoeristen, de toegang tot de kinderen werd verkregen via een residentiële instelling.[127] De Britse CEOP en Defence for Children presenteren soortgelijke cijfers.[128]
Personen reizen soms met voorbedachte rade naar het buitenland om seksueel contact te hebben met kinderen (*preferential offenders).* In andere gevallen laten daders zich verleiden door een 'kans die zich voordoet' (*situational offenders*).[129] Deze laatste groep heeft doorgaans geen antecedenten waardoor zij lastig te onderscheppen zijn.[130]

Het profiel van de vrijwilliger (zie Hoofdstuk 5) komt, op basis van de casuïstiek, niet overeen met het profiel van de daders. Vrijwilligers zijn doorgaans vrouwen tussen de 18 en 25 terwijl daders vaker mannen zijn tussen de 25 en 73 jaar waarvan 25% een strafblad heeft.[131] Qua leeftijd komen daders eerder overeen met oprichters van particuliere initiatieven.[132] [133]

Andere vormen van misbruik

Sommige academici beargumenteren dat het verblijf in een residentiële instelling, gezien de negatieve effecten op de ontwikkeling van een kind, per definitie een vorm van psychologisch misbruik is. Hierbij refereren zij dikwijls naar het gebrek aan vaste verzorgers waardoor kinderen hechtingsproblematiek ontwikkelen. De effecten van deze vorm van emotioneel misbruik werken mogelijk langer door dan die van fysiek of seksueel misbruik.

Zoals eerder genoemd, bestaat anekdotisch bewijs van instellingen die kinderen presenteren als wees om zo donaties te op te halen. Hierdoor wordt de onrechtmatige status van het kind als 'wees' uitgebuit. Dit kan als additionele vorm van psychologisch misbruik gezien worden.[134]

---

122 Euser, et al., 2013, Out of home placement to promote safety? The prevalence of physical abuse in residential and foster care.
123 Kobak, et al, 2012, Teacher–student interactions and attachment states of mind as predictors of early romantic involvement and risky sexual behaviors.
124 ECPAT, 2018, International Volunteering and Child Sexual Abuse.
125 Lyneham and Facchini, 2019, Benevolent harm.
126 ECPAT, 2018, International Volunteering and Child Sexual Abuse.
127 De Nationale Politie, 2013, Kindersekstoerisme.
128 CEOP Command, 2012, CEOP launch a new way to prevent UK child sex offenders from abusing children overseas.
129 ECPAT, 2018, International Volunteering and Child Sexual Abuse.
130 CEOP Command, 2013, Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse.
131 Koning en Rijksen-Van Dijke, 2016, Kindersekstoeristen.
132 Kinsbergen en Schulpen, 2010, De anatomie van het PI.
133 Er bestaat casuïstiek van een Nederlander die in het buitenland een residentiële instelling voor kinderen oprichtte terwijl hij in Nederland eerder veroordeeld was voor seksueel misbruik van minderjarigen. Hierover werden eerder Kamervragen gesteld: Van Nispen, 2019, Kamervraag aan de Minister van Justitie en Veiligheid over het bericht dat een in Nederland veroordeelde pedofiel kon emigreren naar Kenia en zich daar jarenlang kon vergrijpen aan minderjarige meisjes.
134 Williamson and Greenberg, 2010, Families, not Orphanages.

Door sommige academici wordt de voorkomendheid van verwaarlozing in residentiële zorginstellingen gerelateerd aan toerisme. Leefomstandigheden van kinderen zouden in sommige malafide instellingen bewust niet verbeterd worden om zo meer donaties te werven.[135] In deze zin kan verwaarlozing ook als vorm van uitbuiting beschouwd worden.

Een andere vorm van uitbuiting wordt door, onder anderen, Better Care Network (de overkoepelende organisatie achter BCNN) en Save the Children genoemd. Zij presenteren voorbeelden uit Siem Reap (Cambodja) waar kinderen de straat op worden gestuurd om bezoekers te werven voor 'hun' residentiële instelling.[136] Ook worden verplichte dansuitvoeringen door kinderen als uitbuiting geoormerkt.[137]

Ten slotte kan kinderhandel ook als vorm van misbruik worden beschouwd. De relatie tussen kinderhandel, residentiële instellingen en vrijwilligersreizen naar dergelijke instellingen is eerder in dit hoofdstuk behandeld.

4.3 Andersoortige impact van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen

In de literatuur worden ook effecten van vrijwilligersreizen in het algemeen geduid. Deze zijn ook van toepassing op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen. Volgens verschillende academici houdt de gedachte dat ongeschoolde vrijwilligers een relevante bijdragen kunnen leveren aan maatschappijen in het lage- en middeninkomenslanden, neokoloniale denkbeelden in stand.[138] Wanneer een bevoorrechte groep tijd en geld doneert aan een benadeelde groep werkt dat ongelijke machtsverhoudingen in de hand.[139]

Daarnaast kan vrijwilligerstoerisme een verstorend effect hebben op de lokale arbeidsmarkt van een ontvangend land. Werkzaamheden die vrijwilligers uitvoeren hadden ook door de lokale bevolking uitgevoerd kunnen worden.[140] Omdat vrijwilligers de werkzaamheden kosteloos uitvoeren kunnen zij de lokale beroepsbevolking uit de markt prijzen.[141] Dit is voornamelijk een risico wanneer het gaat om ongeschoolde arbeid. Hoewel veel aanbieders aangeven rekening te houden met de lokale bevolking (en arbeidsmarkt), trekken verschillende academici dit in twijfel.[142]

Tegelijkertijd noemen voorstanders dat de lokale gemeenschap en -economie ook kan profiteren van vrijwilligersreizen. Enerzijds kunnen vrijwilligers geld uitgeven in lokale restaurants, aan accommodatie en aan levensonderhoud.[143] Daarnaast kunnen geschoolde vrijwilligers ingezet worden om de kennis van de lokale bevolking op een bepaald gebied te vergroten.[144]

4.4 Overzicht

Tabel 4.1 vat de belangrijkste effecten en problematiek van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen samen. In de eerste plaats bestaat een klein verschil tussen vrijwilligerswerk waarbij direct contact met kinderen plaatsvindt en werk waarbij sprake is van meer indirect contact (bijvoorbeeld bouw en onderhoudswerkzaamheden). Daarnaast kan worden geconcludeerd dat veel bezwaren die gelden voor vrijwilligerswerk in residentiële projecten met kinderen ook van toepassing zijn op vrijwilligersreizen naar andersoortige projecten met kinderen.

---

135 Department of State United States of America, 2019, Trafficking in Persons Report.
136 Better Care Network and Save the Children, 2014, Collected viewpoints on international volunteering in residential care centres Country focus: Cambodia.
137 Assisting Cambodian Orphans and the Disabled Organisation, 2011, Financial Report, 2011.
138 Brown and Hall, 2008, Tourism and Development in the Global South: The issues.
139 Guttentag, 2011, Volunteer Tourism: As Good as It Seems?
140 Verstraete, 2014, The Impact of Orphanage Tourism on Residential Care Centres in Cambodia: A Qualitative Research.
141 Guttentag, 2009, The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism.
142 Ibid.
143 Clifton & Benson, 2006, Planning for sustainable ecotourism: the case for research ecotourism in developing country destinations.
144 Wearing, 2001, Volunteer Tourism: Experiences That Make a Difference.

Tabel 4.1 Uiteenzetting problematiek per type vrijwilligerswerk

	Residentiële zorginstellingen		Andere projecten met kinderen	
	Direct contact met kinderen	*Indirect contact met kinderen*	*Onderwijs voor kinderen*	*Overige projecten met kinderen*
Instandhouding residentiële zorginstellingen	x	x		
Leidt tot aanbod van 'wezen'	x	x		
Gevaar voor kinderhandel	x	x		x
Hechtingsproblematiek	x		Project-afhankelijk	Project-afhankelijk
Onprofessionele zorg	x		x	x
Gevaar voor misbruik	x	x	x	x
Houdt neokoloniale verhoudingen en denkbeelden in stand	x	x	x	x
Verstoort lokale arbeidsmarkt	x	x	x	x

4.5 Visie van de aanbieders

Om recht te doen aan de veelkleurigheid van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen is het van belang de visie van aanbieders mee te nemen. Uit interviews met aanbieders komen een aantal beelden naar voren. Hoewel deze paragraaf de visie van zowel grotere aanbieders als particuliere initiatieven presenteert, is deze impressie gebaseerd op een relatief beperkt aantal gesprekken en reacties op de enquête. Om deze reden zijn onderstaande inzichten niet te generaliseren naar de gehele populatie aanbieders.

Allereerst bestaat een verschil tussen aanbieders die het sturen van vrijwilligers naar residentiële zorginstellingen ten principale afwijzen (onder meer organisaties de zijn aangesloten bij VVC)[145] en aanbieders die dat niet doen. Hierbij spelen twee dingen mee: (1) de visie op de wenselijkheid van residentiële zorginstellingen en (2) – indien men residentiële zorginstellingen niet per definitie afwijst – een visie op de wenselijkheid van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen.

Sommige aanbieders zijn van mening dat residentiële opvang voor kinderen niet ten goede komt aan de ontwikkeling van kinderen en indruist tegen het IVRK. Kinderen zouden moeten worden opgevangen in familie setting. Vanuit die gedachte bieden zij principieel geen vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen aan.

Anderen zijn van mening dat opvang in een residentiële zorginstelling onder bepaalde omstandigheden onvermijdelijk of de 'minst slechte' optie voor kind vormt. Zij wijzen vrijwilligersreizen naar dergelijke instellingen echter af vanuit de gedachte dat vrijwilligers 'niets bij deze kinderen te zoeken hebben'. Dit argument kan worden verbreed tot projecten met kwetsbare kinderen in het algemeen.

Organisaties die positief staan tegenover het sturen van vrijwilligers naar residentiële instellingen, doorgaans particuliere initiatieven, wijzen op de betrouwbare lokale partnerorganisatie, screening van vrijwilligers, goede voorbereiding en begeleiding en het feit dat er kinderen zijn die in een 'weeshuis' beter af zijn dan elders.

Selectie van lokale partners

Aanbieders geven in vrijwel alle gevallen aan samen te werken met betrouwbare (vaste) partnerorganisaties in de desbetreffende landen. In sommige gevallen (vooral bij organisaties die zich op één of een beperkt aantal landen richten, veelal de particuliere initiatieven) zegt men zelf de lokale situatie goed te kennen, waardoor de kwaliteit van het project

[145] Ten tijde van dit onderzoek merkten de onderzoekers op dat één van de leden van VVC op haar website vrijwilligersreizen naar projecten met opvang voor straatkinderen aanbiedt. Deze organisatie zegt zich her te bezinnen over haar aanbod.

en de veiligheid voor de vrijwilligers gewaarborgd wordt. Daarbij zien zij dat de laatste jaren sprake is van een professionalisering van lokale partners en een veranderend beleid van lokale overheden.
Hier en daar onderkent men de lastige dynamiek tussen de organisaties en de lokale overheid: de initiatieven kunnen de activiteiten van de lokale overheid ook ondermijnen (met name omdat zij vaak veel geld ontvangen van Westerse donoren). Het is daarom zaak om nauw samen te werken met de lokale overheden in het opzetten van bijvoorbeeld 'dorpsprogramma's' (vervanging van de instellingen). Ook wordt gepleit voor het leggen van meer verantwoordelijkheid bij de lokale omgeving, in plaats van 'bij de witte man' die komt vertellen hoe ze dingen moeten doen.'

Selectie en voorbereiding van vrijwilligers

Ook geven vrijwel alle organisaties aan de vrijwilligers zorgvuldig te selecteren en begeleiden.
Er worden eisen gesteld aan vrijwilligers zoals type opleiding, minimale verblijfsduur en er worden soms interviews gehouden. Ook worden bij sommige aanbieders vrijwilligers verplicht een voorbereidingsweekend of cursus te volgen, soms via stichting Muses.[146] Vrijwilligers ontvangen soms uitgebreide informatie vooraf, onder meer op basis van de gedragsregels van BCNN en informatie van 'Defence for Children - ECPAT: meld kindersekstoerisme.'

Vrijwilligers dienen bij veel aanbieders over een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)VOG te beschikken. Op de bestemming neemt de partnerorganisatie veelal de begeleiding over en na afloop wordt soms om een evaluatie gevraagd of een terugkomdag georganiseerd. Van deze voor- en nazorg is met name sprake bij grotere aanbieders.

Overigens vindt niet iedere bemiddelaar een VOG zinvol. Dit kan de schijn wekken dat misbruik in deze instelling voorkomen wordt. Beter vinden zij het om vrijwilligers via een verplichte trainingen voor te bereiden. Daarmee leert de aanbieder de vrijwilligers persoonlijk kennen. Als wordt opgemerkt dat iemand niet geschikt is, dan wordt daar op ingegrepen.

Meerdere aanbieders wijzen op het verschil tussen vrijwilligers en stagiairs. Stagiairs blijven langer, hebben een relevante achtergrond en een duidelijke taakstelling. Zij kunnen daadwerkelijk een bijdrage leveren (bijvoorbeeld aan het management van het project). Ook kan van stagiairs een grotere inzet verwacht worden (vrijwilligers zijn er 'vrijwillig' en 'lopen eerder in de weg').

Aanbieders wijzen ook op de positieve ervaringen voor de vrijwilligers en stagiairs zelf: 'stages in lagere- en middeninkomenslanden zijn, mits juiste selectie, goede voorlichting en begeleiding, zeer nuttig voor betreffende personen. Vrijwel iedereen komt enthousiast terug heeft veel geleerd, met name relativeren en realiseren dat wij het hier in Nederland gewoon heel erg goed hebben.'

Rol van de vrijwilligers

Sommige organisaties maken duidelijk onderscheid tussen vrijwilligerswerk waarbij direct contact is met de kinderen en waarbij het contact meer indirect is. Het directe contact wordt overgelaten aan vaste krachten: 'Bij projecten met kwetsbare kinderen is de aanwezigheid van vaste verzorgers een voorwaarde. Vrijwilligers werken uitsluitend ter ondersteuning van deze vaste begeleiders en worden geadviseerd zich te richten op praktische zaken zodat de vaste begeleider meer aandacht kan geven aan de kinderen.'

Soms worden vrijwilligers juist ingezet voor sport en spel (in plaats van voor directe zorg). Enkele aanbieders benadrukten dat hechtingsproblematiek zo (voor een deel) kan worden voorkomen. Tegelijkertijd noemen deze aanbieders dat kinderen zo meer aandacht krijgen dan dat anders het geval zou zijn. Dit wordt als positief gezien.

Over de vraag in welke mate vrijwilligerswerk en stages met kinderen voorzien in een behoefte en of de lokale werkgelegenheid verstoord wordt, lopen de meningen uiteen. Sommige aanbieders geven aan uitsluitend samen te werken met projecten waar vrijwilligers geen vervangers zijn van lokale medewerkers. Anderen constateren daarentegen dat vrijwilligers en stagiairs voorzien in een behoefte omdat er sprake is van een 'nijpend tekort aan handjes.'

[146] Als gevolg van de COVID-19 crisis biedt Stichting Muses louter nog online trainingen aan.

Goede en slechte ‘weeshuizen’

Particuliere initiatieven wijzen op het verschil tussen ‘goede’ en ‘slechte’ ‘weeshuizen’: ‘Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen organisaties die daadwerkelijk goed doen en beleid voeren om kinderen een goede toekomst te geven en organisaties die dat niet doen.’

Men is het oneens dat alle instellingen over één kam worden geschoren. ‘Wij moeten vaak uitleggen wat wij doen en waarom we dit doen. Onze kinderen moeten weg van hun onveilige thuissituatie in verband met daders, misbruik, mishandeling en hebben 24/7 onze therapieën nodig, een veilige plek, rechtszaken, onderwijs traumabehandeling, zoeken van een goede familie na de behandelperiode, etc. Dit kan niet ambulant en dit moet in een centrum.’

Visie op de discussie over ‘weeshuistoerisme’

Veel particuliere initiatieven zeggen ‘last te hebben gehad’ van de negatieve aandacht voor het vrijwilligerswerk in residentiële instellingen. Ze zijn bang dat de discussie over ‘weeshuistoerisme’ het internationaal vrijwilligerswerk in algemene zin, ten onrechte, in diskrediet brengt.

Enkelen voelen zich niet aangesproken door de discussie omdat ze van mening zijn dat ze integer te werk gaan met vrijwilligers en de rust en privacy van de kinderen, staf en henzelf waarborgen. Een aanbieder is genuanceerder: ‘Wij zijn ervan overtuigd dat de tijdelijke inzet van vrijwilligers en stagiairs bij kwetsbare kinderen, die bovendien niet bij hun familie wonen, schadelijk is voor het kind. Wij hebben sinds de oprichting om die reden alleen vrijwilligers ingezet ter ondersteuning van de lokale leerkrachten. Het debat hierover vonden wij nodig en het effect positief. Helaas werd dit onderwerp zwart-wit neergezet door de media met als gevolg dat vrijwilligerswerk in het buitenland een zeer negatief imago heeft opgelopen. Ons project heeft daar buitengewoon veel last van en mist nu de ondersteuning vanuit Nederland.’

Veranderende inzichten

Sommige organisaties geven aan niet meer met vrijwilligers te werken omdat ze daar geen goede ervaringen mee hebben – met name omdat vrijwilligers slechts voor korte perioden beschikbaar zijn terwijl er behoefte is aan structureel betrokken medewerkers. Anderen zeggen niet (meer) te bemiddelen voor vrijwilligers in projecten met kinderen, zij zijn van mening dat met name ‘knuffelweeshuizen’ schadelijk voor de kinderen zijn. Een aanbieder gaf aan door de discussie rondom vrijwilligerstoerisme, de samenwerking met bepaalde instellingen te hebben opgezegd omdat duidelijk werd dat zij het vrijwilligerstoerisme teveel als inkomstenbron waren gaan zien.
Gezien deze ontwikkelingen, pleiten enkele aanbieders voor regulering vanuit Nederland alsmede in de ontvangende landen.

Enkele aanbieders plaatsen het debat in historisch perspectief: ‘Belangrijk is hier om te realiseren dat veel tehuizen in een totaal andere tijd gebouwd zijn: de mentaliteit was toen anders, er werd anders tegen vrijwilligerswerk in tehuizen aangekeken. Dat de visie op deze activiteiten nu veranderd is moet niet vergeten worden.’

4.6 Ervaringen van vrijwilligers

In het kader van het onderzoek is met vier voormalig vrijwilligers gesproken. Deze interviews kunnen niet worden gegeneraliseerd maar geven wel enige beelden. Opvallend is dat een deel van de ervaringen van vrijwilligers afwijkt van de visie van enkele aanbieders zoals hierboven beschreven.

De vrijwilligers gaven aan vanuit idealisme voor dit type vrijwilligerswerk te hebben gekozen. Men zegt iets goeds voor de wereld te willen betekenen. Ook wilde men andere culturen van dichterbij bekijken zonder individueel op reis te hoeven. Zij zagen vrijwilligerswerk als een mooie oplossing.

Een (achteraf) kritische vrijwilliger gaf aan dat vrijwilligerstoerisme vooral gericht is op de vrijwilliger – er wordt weinig gedacht aan de schadelijke effecten die het mogelijk heeft op de kinderen ter plekke. Eén vrijwilliger gaf aan niet goed te

zijn voorbereid op de reis. Er was onvoldoende aandacht besteed aan pedagogische vaardigheden. Een andere vrijwilliger vertelde op reis te zijn gegaan om les te geven, maar eenmaal op de plaats van bestemming, betroffen de werkzaamheden voornamelijk het vermaken en verzorgen van de kinderen.

Bij twee vrijwilligers ontstond de indruk dat de projecten voor een groot deel geïnteresseerd waren in financiële ondersteuning; vrijwilligers werden aangemoedigd om thuis een inzamelingsactie te starten. Een vrijwilliger suggereerde dat het goed zou zijn als er meer toezicht zou komen op de manier waarop deze gelden worden besteed.

Terugkijkend gaven enkele vrijwilligers aan door de ervaring te zijn gegroeid en het gevoel te hebben echt iets voor de kinderen betekend te hebben. Tegelijk was er bij enkelen het besef dat men eigenlijk niet goed weet wat de impact op de kinderen is. Eén vrijwilliger vond het achteraf heel naïef van zichzelf om ongekwalificeerd te werken met kinderen. De voormalig vrijwilligers benoemden ten slotte dat jongeren zich in zouden moeten blijven zetten voor een betere wereld omdat dit waardevol kan zijn voor zowel de maatschappij als de vrijwilliger, mits dit niet op een schadelijke manier gebeurt.

5 Aard en omvang

De onderzoeksvragen naar de aard en omvang van vrijwilligersreizen kunnen in drie categorieën worden geclusterd: vragen over de aanbieders van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen, over de kenmerken van de vrijwilligers en over de geldstromen die direct of indirect kunnen worden gerelateerd aan deze vorm van internationaal vrijwilligerswerk.

5.1 Aanbieders

Voorgaand onderzoek

De afgelopen jaren zijn twee onderzoeken gedaan die als doel hadden om vrijwilligerswerk vanuit Nederland in het buitenland kwantitatief in kaart te brengen: een onderzoek van Universiteit van Wageningen en de Volkskrant in 2014 naar vrijwilligersreizen in het algemeen en een onderzoek uit 2017 van BCNN dat zich deels focust op vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen.[147] [148]

De Universiteit van Wageningen en de Volkskrant

Doel van het onderzoek van Universiteit van Wageningen en de Volkskrant was het in kaart brengen van de verschillende typen aanbieders en in hoeverre de aanbieders van vrijwilligersreizen internationale richtlijnen volgen met betrekking tot maatschappelijke verantwoordelijkheid.[149] Er werden 66 aanbieders van vrijwilligersreizen in Nederland geïdentificeerd die een grote diversiteit aan projecten aanbieden, waaronder sociale projecten (onder anderen projecten met kinderen), natuurprojecten, projecten met dieren, bouwprojecten en projecten gerelateerd aan de gezondheidszorg.[150] De aanbieders werden onderverdeeld in:

- Commerciële touroperators 5
- Algemene organisaties 22
- Onderwijsgerichte organisaties 2
- Religieuze organisaties 6
- Stichtingen 31

Naar schatting reisden in 2014 zo een 7.000 Nederlandse vrijwilligers naar het buitenland. Destijds zag 38% van de organisaties de belangstelling naar vrijwilligersreizen toenemen, terwijl 48% geen noemenswaardige verandering zag en 14% een afname ervoer. De gelijkblijvende of zelfs dalende trend werd in het onderzoek geweten aan een combinatie van factoren: de economische crisis, de ingang van het leenstelsel voor studenten, een groeiende concurrentie binnen de sector, ontwikkelingen rondom Ebola en ook de negatieve publiciteit over vrijwilligersreizen in de media.

Better Care Network Netherlands

BCNN heeft in 2017 een enquête uitgezet onder 135 aanbieders van vrijwilligersreizen in Nederland.[151] 39 organisaties beantwoordden de enquête (waaronder 14 particuliere initiateven).[152] BCNN schat dat deze 39 organisaties in 2017 4.202 vrijwilligers naar het buitenland stuurden.[153] Dit lijkt een stuk lager dan de schatting van 7.000 vrijwilligers die gedaan is door de Universiteit van Wageningen en de Volkskrant in 2014. Echter, het is onduidelijk in welke mate de aantallen vergelijkbaar zijn omdat BCNN zich op een kleine populatie baseerde (39 organisaties).

---

147 van den Brink, 2014, Richtlijnen & de Nederlandse vrijwilligerstoerisme sector.
148 Better Care Network Netherlands, 2017, Rapport enquête weeshuistoerisme.
149 van den Brink, 2014, Richtlijnen & de Nederlandse vrijwilligerstoerisme sector'.
150 Aanvankelijk waren 108 aanbieders geïnventariseerd, maar na nader onderzoek en reacties van organisaties zijn 42 organisaties afgevallen.
151 Better Care Network Netherlands, 2017, Rapport enquête weeshuistoerisme.
152 24 bemiddelings-organisaties voor één of meer lokale partners in een ander land, 14 organisaties met een eigen ontwikkelings- of hulpproject in een ontwikkelingsland en 1 organisatie die zowel aan vrijwilligersbemiddeling doet als ook een eigen ontwikkelings- of hulpproject heeft.
153 Dit is een gemiddelde van 108 vrijwilligers per organisatie. Dit gemiddelde komt overeen met het gemiddelde van 107 berekend in het Volkskrant – Universiteit van Wageningen onderzoek.

Specifieke aantallen van vrijwilligers in residentiële instellingen worden niet genoemd, maar van de 39 organisaties die de enquête hadden beantwoord, zijn er 9 (23%) die aangeven reizen naar 'weeshuizen' te organiseren.[154] Ondanks de ogenschijnlijke daling in het aantal geschatte vrijwilligers is volgens dit onderzoek het aantal projecten in 'weeshuizen' tussen 2014 en 2017 juist min of meer gelijk gebleven.

In Bijlage VI wordt een overzicht gepresenteerd van de meest relevante bevindingen van de enquête van Universiteit van Wageningen en de Volkskrant, die van het BCNN en de enquête die in dit onderzoek voor het ministerie van Buitenlandse Zaken is gedaan.

Better Care Network Netherlands

BCNN vormt de Nederlandse (en tevens enige) landelijke afdeling van BCN. Sinds 2007 zet de organisatie zich in om hulp aan kinderen zonder adequate ouderlijke zorg in ontwikkelingslanden te verbeteren. De organisatie richt zich op het uitwisselen van kennis en ervaring en werkt met vier hoofddoelen, namelijk: deskundigheidsbevordering, uitwisseling van kennis en ervaring met particuliere initiatieven, kwaliteitsverbetering en inzet voor beter beleid. In het kader van haar lobby activiteiten heeft BCNN de campagnes #stopweeshuistoerisme en #stopweeshuisstages gevoerd.

Onderzoek in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken

Het huidige onderzoek in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken bouwt voort op deze eerdere studies maar gaat dieper in op het aantal aanbieders, hun kenmerken alsmede de kenmerken van vrijwilligers en de geldstromen die samenhangen met vrijwilligersreizen.

Om te beginnen is een databestand aangelegd van organisaties die vrijwilligersreizen naar lage- en middeninkomenslanden aanbieden. Dit databestand geeft een zo volledig mogelijk beeld doordat het is gebaseerd op verschillende bronnen: het onderzoek van de Universiteit van Wageningen en de Volkskrant,[155] het databestand van BCNN,[156] een databestand van VVC,[157] het *Private Development Initiatives* (PDIs) databestand van de Radboud Universiteit.[158]

Tabel 5.1 Databestanden vrijwilligersorganisaties en particuliere initiatieven

	Aantal organisaties
Databestand Universiteit van Wageningen en de Volkskrant	65
Databestand Better Care Network Netherlands	39
Databestand Vereniging Volunteer Correct	64
Databestand Radboud Universiteit (PDIs)	5.101

Deze bestaande bestanden zijn met elkaar vergeleken om duplicaties te verwijderen. Door middel van aanvullend onderzoek op het internet is het bestand verder opgeschoond, geactualiseerd en aangevuld. Aan de hand van een analyse van de websites van de aanbieders en een analyse van de jaarverslagen is voor elke organisatie de volgende informatie verzameld en (waar mogelijk) geverifieerd:[159]

- Naam organisatie, email en internetadres
- Oprichtingsjaar
- Vestiging in Nederland of buitenland
- Rechtspersoon
- Aangesloten bij Vereniging Volunteer Correct

154 Als we ervan uitgaan dat de aantallen vrijwilligers per type project ongeveer gelijk zijn, dan zouden er 945 vrijwilligers (23%) in residentiële instellingen gaan werken.
155 van den Brink, 2014, Richtlijnen & de Nederlandse vrijwilligerstoerisme sector.
156 Rechtstreeks ontvangen ten behoeve van dit onderzoek.
157 Ibid.
158 O.a. Kinsbergen, 2014, Behind the Pictures.
159 Verificatie vond in de loop van het onderzoek op verschillende manieren plaats: op basis van interviews met aanbieders, de enquête die op 27 november 2019 onder 194 aanbieders is uitgezet, een validerende vragenlijst die op 26 mei 2020 naar 156 aanbieders is gestuurd (met een respons van 33 aanbieders), en vervolgens is nog een aantal aanbieders (waarvan uit de website niet geheel duidelijk was of zij vrijwilligersreizen in residentiele instellingen aanbieden) nagebeld.

- Kerkelijke of levensbeschouwelijke achtergrond
- Land(en) waarin het project of de projecten zich bevinden
- Projecten met kinderen (typen projecten)
- Projecten met kinderen in residentiële zorg instellingen (ja/nee)
- Aard van het werk met kinderen in residentiële instellingen (direct contact en indirect contact)
- Kenmerken en kosten van de reis

Er is met name gekeken of de aanbieders (nog steeds) betrokken zijn bij het sturen van vrijwilligers naar projecten met kinderen en wat voor projecten dit precies zijn. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen: (a) onderwijsprojecten, (b) andere projecten met kinderen en (c) projecten met kinderen in residentiële zorg (deelverzameling van andere projecten met kinderen).

Classificatie van aanbieders

Het uitgangspunt was om de classificatie van aanbieders zoals gehanteerd in het onderzoek van de Universiteit van Wageningen en de Volkskrant ook in deze studie aan te houden.[160] Echter, op basis van de eerste analyses bleek deze categorisering vragen op te roepen. Verschillende categorieën overlappen met elkaar (bijvoorbeeld stichtingen en religieuze organisaties), het onderscheid tussen categorieën was niet altijd duidelijk (bijvoorbeeld algemene organisaties en commerciële touroperators). Bovendien wordt geen onderscheid gemaakt tussen de aanbieders van vrijwilligersreizen en particuliere initiatieven die zelf een residentiële zorginstelling voor kinderen hebben opgezet of ondersteunen en als onderdeel daarvan (soms) ook gebruik maken van vrijwilligers. Naar de rol van deze particuliere initiatieven is in de opzet van dit onderzoek expliciet gevraagd.

Om deze reden is gekozen voor een eenvoudigere classificatie, waarbij aan de ene kant onderscheid is gemaakt tussen aanbieders met (een bescheiden) winstoogmerk en aanbieders zonder winstoogmerk. Daarnaast is onderscheid gemaakt tussen aanbieders die het zenden van vrijwilligers als kerntaak hebben en aanbieders die dat niet als kerntaak hebben. Aldus ontstaat er een typologie van vier soorten aanbieders:

- Typologie I. Reisorganisaties
- Typologie II. Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen
- Typologie III. Particuliere initiatieven
- Typologie IV. Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen (stichtingen)

Typologie II en IV hebben veel overeenkomsten. Het belangrijkste verschil is de juridische vorm van de organisaties: stichtingen voor Typologie IV en veelal eenmanszaken of bv's voor Typologie II. Ook valt op dat de aanbieders die al veel langere tijd actief zijn meestal de vorm van een stichting hebben. Meer recentelijk is het gebruikelijk geworden om 'sociale ondernemingen' te starten, waarmee organisaties met een ideëel doel ook een (bescheiden) winstmotief kunnen hebben.

[160] Categorieën in Volkskrant – Wageningen Universiteit onderzoek: Individu gerichte commerciële organisaties, stichtingen, groepsgerichte commerciële organisaties, religieuze organisaties, gerenommeerde touroperators.

Tabel 5.2 Typologieën van aanbieders van vrijwilligersreizen

	Bemiddelen voor vrijwilligers is geen kerntaak	Bemiddelen voor vrijwilligers is kerntaak
(Bescheiden) winstoogmerk	**Typologie I. Reisorganisaties** Commerciële organisaties die verschillende soorten reizen aanbieden, waaronder vrijwilligersreizen (waaronder naar residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden).	**Typologie II. Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen** Organisaties met een (bescheiden) winstmotief die zich (vooral) richten op het aanbieden van en bemiddelen in vrijwilligersreizen (waaronder naar residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden).
Geen winstoogmerk	**Typologie III. Particuliere initiatieven** Particuliere initiatieven en organisaties zonder winstoogmerk die één of meerdere residentiële zorginstellingen hebben opgericht of ondersteunen. Het bemiddelen in en aanbieden van vrijwilligerswerk behoort tot één van de activiteiten, maar is geen kernactiviteit.	**Typologie IV. Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen (stichtingen)** Organisaties zonder winstoogmerk die zich (vooral) richten op het aanbieden van en bemiddelen in en aanbieden van vrijwilligersreizen (waaronder naar residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden).

Aanvankelijk was de bedoeling om net als in de twee voorgaande onderzoeken, de resultaten via een survey onder alle aanbieders op te halen. Echter de respons op de enquête was zo laag (15%) dat dit onvoldoende basis geeft om conclusies op te trekken. Daarom is besloten om aanvullend onderzoek te doen: het analyseren van websites van aanbieders, jaarverslagen, gesprekken met aanbieders en in mei 2020 een laatste validerende enquête (waarop 39 antwoorden zijn ontvangen). Ook zijn de bevindingen gevalideerd met experts. Hiermee ontstaat het volgende beeld:

Tabel 5.3 laat zien dat er op dit moment in Nederland 39 reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders actief zijn in het aanbieden van internationale vrijwilligersreizen. De meeste aanbieders (31 van de 39) zijn gevestigd in Nederland. Sommigen maken deel uit van een internationaal netwerk van zusterorganisaties.[161] In totaal 13 organisaties zijn lid van VVC.[162] Leden van VVC zenden geen vrijwilligers naar residentiële zorginstellingen voor kinderen.[163] De meeste kerkelijke aanbieders hebben de vorm van een stichting.

Daarnaast zijn er vanuit Nederland 5.101 particuliere initiatieven actief (op basis van het PDI). Deze particuliere initiatieven werken (soms) met vrijwilligers maar dit is geen doel op zich. Hierbij heeft een onbekend aantal particuliere initiatieven een kerkelijke grondslag.

Tabel 5.3 Aantal aanbieders van vrijwilligersreizen op Nederlandse markt (kenmerken)

	Totaal	Gevestigd in Nederland	Lid VVC	Kerkelijke grondslag
Typologie I. Reisorganisaties	6	5	1	-
Typologie II. Gespecialiseerde aanbieders	17	10	7	1
Typologie IV. Gespecialiseerde aanbieders (stichtingen)	16	16	5	7
Totaal I, II en IV	**39**	**31**	**13**	**8**
Typologie III. Particuliere initiatieven	5.101*	5.101*	-	Onbekend

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit; * Totaal aantal particuliere initiatieven. Niet exclusief naar residentiële zorginstellingen en maken niet allemaal gebruik van vrijwilligerswerk.

161 Zoals (de van oorsprong katholieke) Internationale Bouworde – Nederland (Typologie IV), Kilroy Nederland (Typologie II) en AIESEC (Typologie IV).

162 Te weten Activity International, Doing Goood, Edukans, GoGhana, GoPure, Het Andere Reizen, Local Dreamers, Ontmoet Afrika, SAMEN, TravelActive, TravelUnique, Voluntoura, VrijwilligWereldwijd en WorldServants.

163 Ten tijde van dit onderzoek merkten de onderzoekers op dat één van de leden van VVC op haar website vrijwilligersreizen naar projecten met opvang voor straatkinderen aanbiedt. Deze organisatie zegt zich her te bezinnen over haar aanbod.

Aan de hand van verschillende bronnen (internet onderzoek, analyse van jaarverslagen, interviews, enquête, validerende enquête) is in de loop van het onderzoek geïdentificeerd hoeveel van de 39 aanbieders projecten met kinderen aanbieden. Daarbij is, zoals hierboven gezegd, onderscheid gemaakt tussen onderwijsprojecten en overige projecten met kinderen. Bij de overige projecten met kinderen is vervolgens expliciet nagagaan of er projecten worden aangeboden naar residentiële zorginstellingen voor kinderen.[164]

Tabel 5.3 laat zien dat vrijwel alle aanbieders projecten met kinderen in hun pakket hebben. Slechts 15 daarvan bieden vrijwilligersreizen aan naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Hierbij moeten de volgende kanttekeningen worden geplaatst:

- Slechts enkele organisaties maken op hun website expliciet melding van werkzaamheden in een residentiële instelling. Uit de interviews blijkt dat in sommige gevallen vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen onder een andere noemer worden aangeboden omdat de term 'weeshuis' de laatste jaren door het debat over 'weeshuistoerisme' in een negatief daglicht is komen te staan. Het is dus zeer aannemelijk dat onder de vele aanbieders van vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen er vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen 'verstopt' zitten.

- Daarnaast kunnen er ondanks zorgvuldigheid van de onderzoekers er toch nog organisaties zijn die buiten beeld zijn gebleven. Zo zijn bijvoorbeeld reizen door kerken en scholen die zonder tussenkomst van een aanbieder worden georganiseerd moeilijk te traceren. Meer hierover verderop in dit hoofdstuk.

- In de tweede plaats is er een grijs gebied tussen residentiële en semi-residentiële instellingen. De vraag is of het al dan niet overnachten van de kinderen dé onderscheidende factor moet zijn. Bij de telling zijn projecten in dagopvang of met straatkinderen niet meegenomen. Deze vallen alleen onder de categorie 'overige projecten met kinderen'.

- In verband hiermee moet worden opgemerkt dat sommige bezwaren tegen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen – zoals onprofessionele zorg, hechtingsproblematiek, risico op misbruik en neokoloniale machtsverhoudingen – ook van toepassing zijn op andersoortige projecten met kwetsbare kinderen.[165]

In Tabel 5.4 is een schatting opgenomen van het aantal particuliere initiatieven dat vrijwilligers stuurt naar residentiële zorginstellingen met kinderen. Deze schatting is gemaakt op basis van het PDI databestand van Radboud Universiteit. De totale PDI database bevat 5.101 particuliere initiatieven. Naar schatting zendt 34% tot 38% van deze particuliere initiatieven vrijwilligers naar projecten met 'wezen' of straatkinderen. Dit kunnen projecten zijn die zij zelf opgezet hebben en beheren – waardoor zij tegelijk aanbieder en ontvanger zijn - of 'bevriende' projecten in de regio. [166] De PDI is de meest volledige dataset van particuliere initiatieven in Nederland en schat het totaal aantal particuliere initiatieven in Nederland op minimaal 5.101. Wanneer we bovenstaande percentages extrapoleren komen we uit op tenminste tussen de 1.430 en 1.730 particuliere initiatieven die vanuit Nederland vrijwilligers zenden naar residentiële instellingen voor kinderen.

In onderstaand tabel wordt onderscheid gemaakt tussen 'onderwijs voor kinderen' (projecten waarbij onderwijs voor kinderen centraal staat), 'overige projecten' (waaronder sport, spel, creatieve en 'community' projecten) en 'residentiële zorginstellingen'.

---

164 De gegevens zijn zoveel mogelijk gevalideerd door gesprekken met experts en een validerende enquête die in mei 2020 in verzonden. Omdat het onderzoek zich richt op 'weeshuizen' vallen de semi-residentiele instellen (dagopvang, projecten met straatkinderen en degelijke) onder de overige projecten met kinderen.

165 Position paper van Better Care Network Netherlands. Zie: https://www.bettercarenetwork.nl/content/17382/download/clnt/90937_BCNN_Position_paper_Vrijwilligerwerk_en_stage_in_weeshuizen_waarom_niet_oktober2018.pdf

166 Hierbij is rekening gehouden met een betrouwbaarheidsinterval.

Tabel 5.4 Aantal aanbieders van vrijwilligersreizen op Nederlandse markt (type aanbod)

	Totaal	Onderwijs voor kinderen	Overige projecten met kinderen…	…waarvan in residentiële zorginstellingen
Typologie I. Reisorganisaties	6	6	6	5
Typologie II. Gespecialiseerde aanbieders	17	17	16	7
Typologie IV. Gespecialiseerde aanbieders (stichtingen)	16	15	15	3
Totaal I, II en IV	**39**	**38**	**37**	**15**
Typologie III. Particuliere initiatieven	5.101*	-	-	1.430 - 1.730**

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit; * Totaal aantal particuliere initiatieven. Niet exclusief naar residentiële zorginstellingen en maken niet allemaal gebruik van vrijwilligerswerk; ** Schatting van het aantal particuliere initiatieven dat een residentiële zorginstelling heeft opgericht of ondersteunt en daarbij gebruik maakt van vrijwilligers.

De voornaamste conclusie is dat bij slechts 15 reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders met zekerheid vastgesteld is dat ze vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen aanbieden. Vermoedelijk ligt dit aantal wat hoger, bijvoorbeeld omdat reizen naar residentiele instellingen onder een andere noemer worden aangeboden. Desondanks is het zeer onwaarschijnlijk dat het aantal aanbieders in Typologie I, II en IV ook maar in de buurt komt van het aantal aanbieders onder de particuliere initiatieven (Typologie III). Er kan dus worden vastgesteld dat de particuliere initiatieven veruit de grootste groep aanbieders van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen vormt.

Soorten projecten aan geboden door reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders

De meeste aanbieders van vrijwilligers- en stagereizen bieden een breed scala aan vrijwilligerswerk en stageplaatsen waaronder sociaal vrijwilligerswerk, natuur en wildlife projecten, medisch vrijwilligerswerk, lesgeef en onderwijsprojecten, landbouw en ecologie projecten, bouwprojecten en toerisme en culturele projecten.

Naast de meer algemene onderwijsprojecten en *community based* projecten, worden ook projecten aangeboden die zich richten op specifiek kwetsbare kinderen, zoals kinderen met een lichamelijke of geestelijke beperking, straatkinderen, vluchtelingen, kinderen die door oorlog zijn getraumatiseerd, kinderen uit de allerarmste groepen in de bevolking en weeskinderen.

Vrijwilligerswerk in residentiële instellingen vormt slechts één van de vele mogelijkheden om met kinderen te kunnen werken. Naast talrijke onderwijsprojecten en mogelijkheden om les te geven (met name Engelse les), worden tal van *community empowerment* projecten met kinderen aangeboden, sport- en spelprojecten met kinderen, projecten in dagopvang instellingen en projecten gericht op specifieke kinderen en jongeren (zoals hulp aan zwangere tieners of kinderen met HIV). Zo heeft één van de aanbieders als voorbeeld een project dat expliciet is gericht op het geven van 'hulp aan families zodat kinderen thuis kunnen blijven wonen.' Met andere woorden, de aanbieders van en bemiddelaars in vrijwilligersreizen bieden een breed scala aan projecten met kinderen, waarvan projecten in en rondom residentiële instellingen slechts één van de vele mogelijkheden is.

Onder vrijwilligersprojecten en stageplaatsen die zich richten op residentiële instellingen voor kinderen, vallen niet alleen residentiële zorginstellingen (afgezien van discussie of het hier echt om weeskinderen gaat) maar ook residentiële opvang die gekoppeld is aan scholen (internaten), waaronder scholen voor kinderen met een beperking, straatkinderen of andere kwetsbare groepen kinderen.

In de volgende paragrafen worden de kenmerken van elk van de typologieën kort besproken:

Typologie I. Reisorganisaties

Slechts een klein aantal van de geïdentificeerde aanbieders valt in de categorie commerciële organisaties voor wie het plaatsen van vrijwilligers onderdeel uitmaakt van een breder aanbod van reizen (geen kerntaak). Deze 'commerciële

reisorganisaties' zijn hoofdzakelijk, maar niet exclusief, gericht op jongeren. In deze categorie vallen reisorganisaties die zich wereldwijd op verschillende landen richten en organisaties die zich richten op een bepaald geografisch gebied of één enkel land. De reisorganisaties bieden zowel vrijwilligerswerk als stages aan, vaak in combinatie met een vakantiereis.[167] Doel van de reizen is vaak het bieden van een culturele uitwisseling, ervaring in het buitenland opdoen, al dan niet in combinatie met een vakantiereis. De reisorganisaties bieden veelal zowel kortere reizen (bijvoorbeeld 2 tot 3 weken vrijwilligerswerk tijdens vakantie) als langere reizen aan. Stages duren vaak langer (zo'n 10 tot 12 weken). De reisorganisaties werken via bemiddelaars in lage- en middeninkomenslanden.

Typologie II. Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen

Gespecialiseerde aanbieders zijn primair gericht op het bemiddelen in vrijwilligerswerk en stages in het buitenland. Net als reisorganisaties richten zij zich hoofdzakelijk, maar niet exclusief, op jongeren. Deze aanbieders zijn 'commercieel' in de zin dat ze een (bescheiden) winstmotief hebben. In veruit de meeste gevallen zijn ze echter mede uit idealistische en ideële motieven opgericht – met als doel om jongeren (en oudere vrijwilligers) een zinvolle ervaring te geven, te laten kennismaken met andere culturen en gebruiken, nieuwe vaardigheden te laten ontwikkelen en tegelijk een bijdrage te leveren aan een lokale gemeenschap en 'een steentje bij te dragen aan een betere wereld'.[168]

Gespecialiseerde aanbieders zijn veelal opgericht door mensen die zelf vrijwilliger zijn geweest, ervaring hebben met werken in het buitenland of in de reisbranche, mensen met 'een passie voor reizen' of specifieke kennis over een bepaald land of passie voor een werelddeel (Afrika). De websites van deze aanbieders spreken onder meer van:

> **'…het werelddeel waar we begonnen zijn en waar onze passie en kennis ligt.'; '…met een passie voor reizen.'; '…haar eigen passie voor reizen, culturen en avontuur.'; 'Reizen en vrijwilligerswerk is echt onze passie.'; '…mijn passie voor Afrika.'; 'Mijn passie ontstond in 1998.'; 'Het tonen van mijn schitterende eigen land en cultuur is een passie van mij.'; '…ontstaan vanuit een pure passie voor reizen en ontdekken.'**

Het aanbod bestaat uit individuele reizen, maar ook groepsreizen of reizen op maat voor bijvoorbeeld scholen en kerkelijke groepen. Gespecialiseerde aanbieders werken veelal met lokale bemiddelaars maar hebben in sommige gevallen ook zelf projecten opgezet. De meeste gespecialiseerde aanbieders zijn na 2000 opgericht.

Typologie III. Particuliere initiatieven

Particuliere initiatieven vormen veruit de grootste, en ook moeilijkst grijpbare categorie omdat zij slechts in beperkte mate aangesloten zijn bij brancheverenigingen, veelal op zeer lokaal niveau opereren (soms zonder website) en vaak (zeer) kleinschalig zijn. Het aanbieden van vrijwilligerswerk behoort tot één van de activiteiten van deze particuliere initiatieven, maar is geen kernactiviteit. De projecten van de particuliere initiatieven worden in veel gevallen in samenwerking met of zelfstandig door een lokale organisatie opgezet.[169]

Sommige particuliere initiatieven beperken zich tot het financieel ondersteunen van 'hun' project' en werken alleen met lokale staf.[170] De projecten worden soms bezocht door de mensen of organisatie die het vanuit Nederland ondersteunen – bijvoorbeeld door het (regelmatig) organiseren van een bezoek in kleine groepjes vanuit Nederland.[171] Ook ontvangen de particuliere initiatieven soms grotere groepen uit Nederland, bijvoorbeeld scholieren, die gedurende een korte periode hand- en spandiensten komen verrichten en van te voren op school via een sponsoractie geld inzamelen.[172]

Typologie IV. Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen (stichtingen)

De niet-commerciële gespecialiseerde aanbieders die in de vorm van een stichting hun activiteiten ondernemen vormen een diverse groep van organisaties met uiteenlopende achtergronden. In deze categorie bevinden zich de meeste

---

167 Dit blijkt uit interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gedaan.
168 Ibid.
169 Ibid.
170 Ibid.
171 Ibid.
172 Ibid.

organisaties met een levensbeschouwelijke grondslag, 6 van de 17 geïdentificeerde organisaties plus één organisatie (van oorsprong katholiek)[173] en één organisatie op pacifistische grondslag.[174] Wat betreft aanbod en werkwijze hebben deze organisaties veel overeenkomsten met de gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen met een (bescheiden) winstmotief.

Onder deze typologie vallen de oudste aanbieders van vrijwilligersreizen: één opgericht in 1948, twee in de jaren vijftig, één in de jaren zestig, één in de jaren zeventig en vier in de jaren tachtig en negentig. De overige zeven organisaties zijn van na 2000. Dat deze stichtingen veelal ouder zijn dan de (bescheiden) commerciële organisaties, heeft vermoedelijk ook te maken met de populariteit van de 'sociale onderneming' als model voor een duurzame organisaties die 'waarde' creëert voor de samenleving. Het is een algemene trend dat er voorheen meer 'traditionele' *non-profit* organisaties werden opgericht waar het nu eerder zou gaan om een 'sociale onderneming'.[175]

Geografische focus

De residentiële projecten met kinderen waar reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders de vrijwilligers naar toe sturen bevinden zich in tenminste 21 landen in Afrika (waaronder Ghana, Tanzania, Zimbabwe en Zuid-Afrika), Azië (Mongolië, Nepal, Sri Lanka, Thailand en Vietnam) en Zuid-Amerika (Argentinië, Bolivia, Costa Rica, Guatemala, Nicaragua en Peru).

Dit beeld komt ook overeen met eerdere bevindingen uit het BCNN onderzoek.[176] Omdat er geen volledig beeld bestaat van de particuliere initiatieven, worden deze niet meegeteld in bovenstaande opsomming. Echter, anekdotisch bewijs toont dat deze projecten zich op min of meer dezelfde landen en regio's richten. Daarnaast zijn er voorbeelden van particuliere initiatieven (residentiële projecten) in Oost-Europa. De onderstaand figuur illustreert de bovenstaande data en is gebaseerd op de data die gevalideerd is met aanbiedende partijen. Er kan met zekerheid gesteld worden dat vanuit Nederland in ieder geval vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen in onderstaande landen worden aangeboden. De legenda toont dat zich in sommige landen (o.a. Peru) meerdere projecten in residentiële instellingen bevinden waarnaar reizen worden aangeboden. Mogelijk is de geografische spreiding van het aanbod van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen breder dan onderstaande afbeelding weergeeft. Echter, dit kan op basis van dit onderzoek niet bevestigd worden. Kijkend naar de vergaarde gegevens van aanbieders kan wel geconcludeerd worden dat vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen (niet louter residentiële zorginstellingen) veelal gericht zijn op Zuid-Amerika, Afrika en Zuidoost Azië.

Figuur 5.1 Vrijwilligersprojecten in residentiële instellingen (RI) (overzicht van landen) (N = 15)

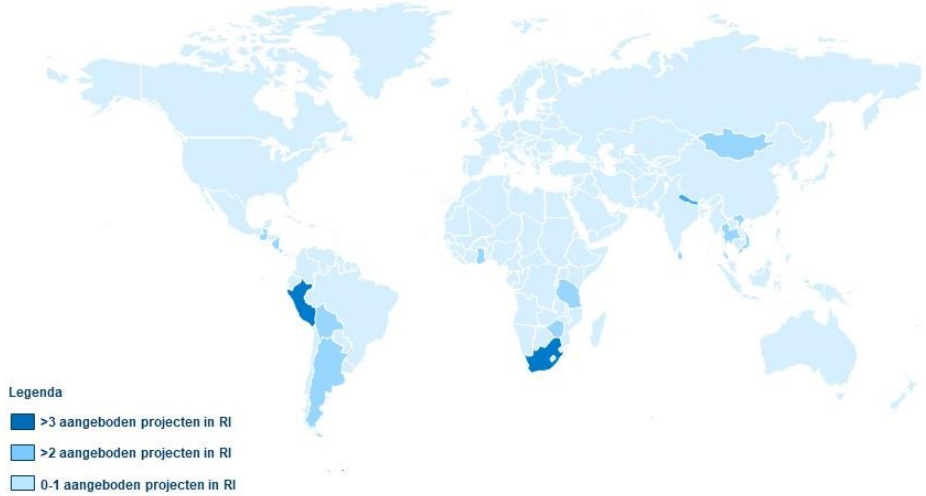

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit.

173 De stichting Internationale Bouworde (IBO) opgericht in 1957 was tot de jaren zeventig katholiek.
174 De stichting Vrijwillige Internationale Actie (VIA) (1969).
175 Defourny and Nyssens, 2017, Fundamentals for an international typology of social enterprise models.
176 Better Care Network Netherlands, 2017, Rapport enquête weeshuistoerisme.

5.2 Andere kanalen

Reisorganisaties, gespecialiseerde aanbieders en particuliere initiatieven zijn niet de enige kanalen waarlangs vrijwilligers terecht komen bij residentiële instellingen in lagere- en middeninkomenslanden.

Uit de interviews blijkt dat vermoedelijk een toenemend aantal vrijwilligers zelf via internet contact legt met vrijwilligersprojecten en geen gebruik maakt van bemiddelende organisaties of zich via buitenlandse organisaties oriënteert. Daarnaast worden residentiële instellingen voor kinderen spontaan bezocht tijdens toeristische reizen. Het gaat hier meestal om korte bezoeken, al dan niet georganiseerd door plaatselijke touroperators, toeristenbureaus of individuele gidsen.

Ook worden stagiairs geplaatst via Nederlandse onderwijsinstellingen (middelbaar onderwijs, mbo en hbo). Dit gebeurt met tussenkomst van een bemiddelingsorganisatie, maar kan ook op basis van rechtstreekse contacten met een project (bijvoorbeeld via een particulier initiatief vanuit Nederland). Voor wat betreft stages in residentiële instellingen blijkt dat het debat over de voor- en nadelen van 'weeshuistoerisme' ertoe heeft geleid dat sommige onderwijsinstellingen hiervoor expliciet richtlijnen hebben opgesteld. Uit ons onderzoek onder zeventien Nederlandse hogescholen, blijkt dat negen hogescholen op hun website expliciet aangeven stages in 'weeshuizen' niet te accepteren.

Schoolreizen voor met name middelbare scholieren naar vrijwilligersprojecten in lagere- en middeninkomenslanden genieten al geruime tijd een groeiende populariteit als alternatief voor stedentrips en werkweken in Europa.[177] Middelbare scholen bieden schoolreizen aan naar lagere- en middeninkomenslanden, waaronder ook naar 'weeshuizen'. Deze reizen worden veelal met tussenkomst van aanbieders georganiseerd. Bijvoorbeeld via directe contacten van een school met een particulier initiatief in bijvoorbeeld een Oost-Europees land maar ook verder weg. Dergelijke reizen worden ook aangeboden ter ondersteuning van een particulier initiatief waarvoor de school in kwestie veelal ook geld inzamelt.

Daarnaast zijn kerken en kerkelijke organisaties in Nederland actief. Niet alleen in het opzetten en ondersteunen van particuliere initiatieven, maar ook in het organiseren van bezoeken en groepsreizen naar residentiële instellingen in lagere- en middeninkomenslanden. Groepsreizen kunnen worden georganiseerd door (christelijke) aanbieders. Deze reizen staan ook open voor jongere mensen (tieners) of juist voor ouderen.

Tenslotte bestaan touroperators die als onderdeel van een reis een bezoek aan een residentiële zorginstelling voor kinderen aanbieden. Uit een in 2017 gehouden inventarisatie van Defence for Children onder de touroperators die lid zijn van de ANVR, bleken ten minste 19 van de 162 Nederlandse reisaanbieders een bezoek aan een residentiële zorginstelling voor kinderen aan te bieden.[178] De reisbrancheorganisatie ontmoedigt haar leden sindsdien om dergelijke bezoeken aan te bieden.

5.3 Vrijwilligers

Profiel van de vrijwilligers

Uit de enquête blijkt dat vrijwilligersreizen (in algemene zin) zich veelal, maar niet exclusief richten op jongeren (Tabel 5.5). Vrouwen zijn oververtegenwoordigd en het merendeel van de vrijwilligers heeft een HBO of universitair studie (of is daarmee bezig). Dit profiel komt in grote lijnen overeen met de resultaten van het bovengenoemd onderzoek door BCNN.[179]

---

[177] Deze trend wordt onder meer besproken in een artikel in het Algemeen Dagblad onder de kop: 'Vrijwilligerswerk doen in een Afrikaans weeshuis of optreden met een straatmuzikant in Londen Reizen moet leerzaam zijn, niet vrijblijvend, vinden scholen. Steeds vaker bieden zij dit soort studiereizen aan.' Overigens ging deze door de COVID-19 crisis uiteindelijk niet door. Algemeen Dagblad, 9 januari 2019.

[178] Algemeen Dagblad, 9 Januari 2017, Weeshuizen vrezen slecht imago.

[179] Better Care Network Netherlands, 2017, Rapport enquête weeshuistoerisme. Uit het onderzoek van BCNN bleek dat 72% van het totaal aantal vrijwilligers wat jaarlijks uitreist vrouw is. 49% van de vrijwilligers is tussen de 15 en 25 jaar oud, 33% tussen de 25 en 35 jaar en 18% is ouder is dan 35 jaar.

Tabel 5.5 Profiel van vrijwilligers (vrijwilligersreizen algemeen) (n=17)

	% van de vrijwilligers
Jonger dan 18 jaar	2%
18 tot 25 jaar	26%
26 tot 35 jaar	21%
36 tot 45 jaar	17%
46 jaar en ouder	29%
Totaal	100%
Vrouw	71%
Man	29%
Totaal	100%
Lagere school, middelbare school	5%
Middelbaar beroepsonderwijs	13%
Hoger beroepsonderwijs	61%
Universiteit	17%
Totaal	100%

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit. Enquête die in November 2019 is verzonden

De validerende enquête die in mei 2020 is uitgestuurd en zich exclusief richtte op aanbieders met projecten in residentiële instellingen, geeft een vergelijkbaar beeld van de leeftijd van de vrijwilligers. Dit beeld wordt ook in grote lijnen bevestigd door de gesprekken die gevoerd zijn met aanbieders van vrijwilligersreizen, met experts en met vrijwilligers zelf, maar behoeft wel enige nuancering.

Sommige bemiddelingsorganisaties richten zich (juist) op oudere vrijwilligers: mensen met een hbo of universitaire opleiding en professionals die zich voor kortere of langere periode voor kwetsbare groepen willen inzetten. Het gaat hierbij ook om bemiddelingsorganisaties met een kerkelijke achtergrond en een eigentijdse versie van het vroegere missie- en zendelingswerk. [180]

Met name de particuliere initiatieven maken ook gebruik van oudere vrijwilligers. Ouderen zijn een groep met tijd, geld en soms op zoek naar zingeving. De groep oudere vrijwilligers kan verder groeien vanwege vergrijzing en het steeds grotere gemak dat er is om verre reizen te ondernemen.[181] In de interviews werd specifiek gewezen op een groeiende belangstelling voor vrijwilligerswerk bij vrouwen van 45 jaar en ouder. Het voornaamste motief van deze groep is niet om nieuwe ervaringen op te doen of wat van de wereld te zien, maar een behoefte aan zingeving.

Vrijwilligers worden onder meer bereikt via beurzen (zoals tussenjaarbeurs, buitenlandbeurs), informatiemiddagen op scholen, websites en via sociale media. Vrijwilligers voor projecten met kinderen hebben doorgaans geen werkervaring nodig (behalve bij medische projecten). De vereiste minimum leeftijd is doorgaans 18 jaar (soms 16 jaar). In de meeste gevallen is er sprake van een minimale verblijfsduur (2 weken, 4 weken, 8 weken, afhankelijk van project). Veel reisorganisaties stellen een VOG verplicht. In sommige gevallen moeten vrijwilligers voorafgaand aan het vertrek verplicht een cursus volgen bij de Stichting Muses.[182]

[180] Bijvoorbeeld Fidesco (opgericht in 1981) is een katholieke niet-gouvernementele organisatie (ngo) die vrijwilligers werft en uitzendt naar ontwikkelingslanden. Fidesco richt zich op professionals die zich een of twee jaar willen inzetten voor sociale initiatieven in achtergestelde gemeenschappen. Fidesco zendt mensen individueel 'op missie' maar ook gezinnen waarvan een van de twee of beide partners professioneel vrijwilligerswerk verrichten in onder meer het onderwijs, gezondheidszorg, de landbouw of als ingenieur, project manager of maatschappelijk werker.

[181] Dit blijkt uit interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gedaan.

[182] Stichting Muses traint vrijwilligers voordat zij naar het buitenland gaan om vrijwilligerswerk te doen. Stichting Muses is actief sinds 2007. Jaarlijks nemen zo'n 1000 vrijwilligers deel aan de trainingen. De stichting geeft sinds het voorjaar van 2020 als gevolg van de COVID-19 crisis alleen nog een online training.

Aantal vrijwilligers

Over het totaal aantal vrijwilligers dat jaarlijks vanuit Nederland wordt uitgezonden naar residentiële projecten met kinderen zijn moeilijk harde uitspraken te doen. In de eerste plaats omdat maar een klein deel van de aanbiedende organisaties aan het onderzoek wilde meewerken. Maar vooral omdat veel reizen zonder tussenkomst van commerciële aanbieders worden georganiseerd – met name rechtsreeks via particuliere initiatieven, maar bijvoorbeeld ook reizen door scholen en kerken. Vertegenwoordigers van met name particuliere initiatieven gaven aan dat het aantal vrijwilligers per jaar sterk kan fluctueren. In het ene jaar wordt geen enkele vrijwilliger naar het project gestuurd, in het andere jaar wordt het project bezocht door een schoolklas, waardoor het aantal vrijwilligers kan oplopen tot dertig of meer.

Volgens opgave van aanbieders die in het onderzoek hebben gereageerd op de enquête van november 2019 en de validerende survey van mei 2020, kan worden uitgegaan van een gemiddelde van 6 vrijwilligers per aanbieder per jaar (Tabel 5.6). Hierbij moet nogmaals benadrukt worden dat dit cijfer met grote onzekerheid omgeven is. Enerzijds vormen de getallen gepresenteerd in onderstaande tabel een momentopname; aanbieders gaven aan dat het aantal vrijwilligers wat jaarlijks uitreist sterk kan fluctueren. Wanneer een schoolklas afreist heeft dit bijvoorbeeld grote impact op de cijfers van een aanbieder. Daarnaast reflecteert onderstaand tabel slechts de gegevens die de onderzoekers hebben kunnen valideren. Zoals eerder genoemd is de totale groep aanbieders groter. De ontbrekende data kan mogelijk leiden tot een vertekend beeld.

Tabel 5.6 Aantal vrijwilligers per jaar per organisatie naar residentiële projecten met kinderen

Soort organisatie	Aantal
Particulier initiatief	2
Particulier initiatief	3
Particulier initiatief	8
Particulier initiatief	2
Particulier initiatief	10 - 20
Particulier initiatief	3
Particulier initiatief	4
Particulier initiatief	0
Particulier initiatief	20
Particulier initiatief*	7
Particulier initiatief*	8
Gespecialiseerde aanbieder	5 - 10
Gespecialiseerde aanbieder	10
Gespecialiseerde aanbieder	1
Gespecialiseerde aanbieder	3
Gemiddeld	**6**

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit op basis van de validerende survey die in mei 2020 is verzonden. * Survey November 2019.

Het is verleidelijk om de schatting voor het aantal aanbieders (per typologie) (Tabel 5.4) en het gemiddelde aantal vrijwilligers per jaar per organisatie (Tabel 5.6) met elkaar te vermenigvuldigen, maar omdat beide schattingen met grote onzekerheid zijn omgeven is dit methodologisch niet verantwoord. Bovendien is er onvoldoende zicht op schoolreizen en reizen georganiseerd vanuit kerken. Wat we wel kunnen constateren is dat:

- Particuliere initiatieven de grootste speler zijn in het sturen van vrijwilligers naar residentiële instellingen;
- Reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders met elkaar jaarlijks eerder enkele honderden dan enkele duizenden vrijwilligers naar residentiële projecten sturen;
- Er onvoldoende zicht is op aantallen vrijwilligers die via schoolreizen en reizen georganiseerd vanuit kerken vrijwilligerswerk gaan doen.

Vergelijking met het buitenland

De beschikbare data over het totaal aantal vrijwilligers wat wereldwijd jaarlijks afreist naar residentiële zorginstellingen voor kinderen is zeer beperkt. Schattingen richten zich voornamelijk op het aantal aanbieders. Zo blijkt uit onderzoek van ReThink Orphanages dat van de 24.000 liefdadigheidsinstellingen in het Verenigd Koninkrijk (VK) die in het buitenland actief zijn er 12.000 gericht zijn op kinderen en jongeren. In Duitsland noemde 39% van de Duitse ngo's 'wezen' in hun activiteiten. Echter, in welke mate deze aanbieders vrijwilligers sturen blijft onduidelijk.[183] Gezien de afwezigheid van adequate schattingen van het totaal aantal vrijwilligers wat wereldwijd jaarlijks afreist naar residentiële zorginstellingen voor kinderen, kan het Nederlandse aandeel in deze markt niet worden vastgesteld.

In het verleden is wel onderzoek gedaan naar het aantal vrijwilligers wat wereldwijd jaarlijks naar het buitenland gaat om aldaar vrijwilligerswerk te doen (niet specifiek in residentiële instellingen voor kinderen). Echter, deze schattingen lopen sterk uiteen. In 2008 schatte de European Association for Tourism and Leisure Education het wereldwijde aantal vrijwilligers op 1,6 miljoen.[184] Tien jaar later schat ReThink Orphanages het totale aantal internationale vrijwilligers op 10 miljoen.[185]

Voor het VK wordt het aantal internationale vrijwilligers per jaar op 250.000 geschat.[186] Voor Duitsland lag dit aantal in 2014 naar schatting tussen de 15.000 en 25.000.[187] In Frankrijk liggen deze aantallen vermoedelijk tussen de 12.000 en 14.000.[188] De grote verschillen tussen de schatting laat zien dat ook in het buitenland onvoldoende zicht is op de omvang van de markt.

Ontwikkeling in de afgelopen jaren

Het is onduidelijk hoeveel Nederlandse vrijwilligers in de jaren 1990 tot 2019 naar residentiële zorginstellingen voor kinderen afreisden om aldaar vrijwilligerswerk te doen. Als gevolg van het gebrek van een adequate nulmeting, is het binnen de scope van dit onderzoek niet mogelijk deze getallen in kaart te brengen.

Op basis van interviews en de vergaarde data kan wel gekeken worden naar de oprichtingsjaren van aanbieders. Hieruit ontstaat ook een beeld van de historische ontwikkeling van de belangstelling voor deze vorm van vrijwilligersreizen. Uit dit onderzoek blijkt een toename in de aantallen aanbieders van vrijwilligersreizen tussen 2000 en 2010. Na 2010 neemt de groei in het aantal organisaties sterk af. Deze afname kan te maken hebben met de financiële crisis van 2007 - 2008, deze reden wordt ook genoemd in het Universiteit van Wageningen en de Volkskrant onderzoek. Opvallend is ook dat de organisaties die voor 1970 opgericht werden allemaal een kerkelijke grondslag hebben.

De oprichtingsjaren van aanbieders vormen slechts een ruwe indicatie van de populariteit van vrijwilligersreizen. Echter, de gesprekken met experts en aanbieders bevestigen dit geschetste beeld. Eén van de organisaties die jaarlijks ongeveer 150 vrijwilligers naar projecten met kinderen (niet exclusief residentiële instellingen) stuurt, zegt dat de belangstelling na een piek acht jaar geleden nu terugloopt.[189] Een andere organisatie ziet afname in de vraag naar vrijwilligerswerk in het algemeen. Jongeren zijn zich meer bewust van de schadelijke effecten van vrijwilligerswerk en organiseren ook meer reizen zelf.[190]

Specifiek ten aanzien van residentiële projecten met kinderen, lijkt er sprake te zijn van een afname in zowel vraag als aanbod van dergelijke reizen. De Volkrant constateerde het afgelopen jaar bijvoorbeeld dat 'sinds het VN-kinderfonds

---

183 ReThink Orphanages, 2018, Mapping Europe's support for the institutionalisation of children overseas.
184 European Association for Tourism and Leisure Education, 2008, Volunteer tourism : a global analysis.
185 ReThink Orphanages, 2018, Mapping Europe's support for the institutionalisation of children overseas.
186 Ibid.
187 Wegweiser-freiwilligenarbeit, 2016, Freiwilligendienste im Ausland.
188 Guidisto Volontariat, 2016, 'Volontariat international réglementé (VSI, SVE, etc.) : faire une mission humanitaire rémunérée'.
189 Dit blijkt uit de respons op de enquête van november 2019.
190 Ibid.

UNICEF in 2014 begon met een campagne tegen vrijwilligerswerk in residentiële instellingen het besef ontstaan is dat dit werk niet altijd even nuttig of ethisch verantwoord is.'[191]

Dit wordt bevestigd door de interviews in het kader van dit onderzoek. Sommige organisaties geven aan in het verleden wel projecten met residentiële zorginstellingen te hebben aangeboden maar dat nu niet meer doen (of onder een andere noemer hebben voortgezet). In sommige gevallen vloeit dat voort uit een grotere bewustwording over verantwoord internationaal vrijwilligerswerk en de schadelijke effecten van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen in het bijzonder. Organisaties wijzen ook op een veranderende vraag vanuit aspirant vrijwilligers: 'Vrijwilligers zijn kritischer geworden en kiezen bijvoorbeeld eerder voor dieren- of milieuprojecten.'[192] Daarnaast moet rekening worden gehouden met het feit dat het aanbod van projecten voortdurend veranderd. De cijfers zijn dus een momentopname.

Campagne #stopweestoerisme[193]

Tussen november en december 2017 en december 2018 en januari 2019 voerde BCNN de campagne #stopweeshuistoerisme. De campagne richtte zich op Nederlandse jongeren die vrijwilligerswerk in een 'weeshuis' overwogen. Het doel was om deze jongeren te overtuigen om voor een alternatief te kiezen door hen te informeren over de problematiek rondom 'weeshuistoerisme'. Deze boodschap werd kenbaar gemaakt en verspreid via de speciaal opgerichte website[194] alsook via advertenties op Facebook en Instagram.

Tijdens de eerste campagne in 2017 werden in totaal 209.747 vrouwen tussen de 18 en 24 jaar bereikt via sociale media. Daarnaast werd de website door 5.455 unieke gebruikers bezocht, waarvan 90% vrouw was. De helft van de bezoekers was tussen de 18 en 24 jaar en 29,4% tussen de 25 en 34 jaar oud. Tijdens de tweede ronde van de campagne was de campagne specifiek gericht op vrouwen tussen de 18-24 jaar, hoogopgeleid en met een interesse in reizen. Ditmaal werden 297.279 vrouwen bereikt. Daarnaast werd ook in (nationale) media aandacht besteed aan de campagne (radio, kranten, televisie).

BCNN noemt de campagne een succes, deels op basis van de anekdotische resultaten die zij hebben geobserveerd.

5.4 Geldstromen

Eén van de kritiekpunten op 'weeshuistoerisme' is dat het bijdraagt aan de instandhouding van een 'weeshuisindustrie' doordat vrijwilligers niet alleen arbeid komen verrichten maar ook geld meebrengen en soms na afloop donaties (blijven) organiseren.

Er zijn verschillende inkomstenbronnen voor de projecten. De sponsoring van projecten vindt ten eerste plaats in natura: door het werk dat de vrijwilliger verricht. Daarnaast geven veel aanbieders een deel van de prijs die vrijwilligers aan hen betalen door aan de ontvangende partij.[195] Voor veel ontvangende organisaties is juist dit geld en niet de gratis arbeid de primaire reden om vrijwilligers te willen ontvangen.[196] In de derde plaats houden vrijwilligers zich bezig met fondsenwerving (voor hun bezoek of na afloop) en vergroten zo de lokale reputatie en connecties van ontvangende organisaties die zo vervolgens weer makkelijker zelf fondsen kunnen werven. Tenslotte kunnen vrijwilligers inkomsten genereren door deelname aan georganiseerde uitstapjes (bijvoorbeeld een safari) waarvan de opbrengsten (deels) ten goede komen aan het project.

Uit dit onderzoek blijkt dat niet alle aanbieders even transparant zijn over de financiële ondersteuning aan de ontvangende partij. In sommige gevallen noemen aanbieders expliciet op hun website hoeveel procent van het totale

---

191 De Volkskrant, 'De vraag naar internationale vrijwilligersvakanties neemt af, signaleren reisorganisaties. Dit als gevolg van discussies over 'weeshuistoerisme'. Een nieuwe vereniging moet het tij keren.' 29 April 2019.

192 Dit blijkt uit de validerende enquête van mei 2020.

193 Communicatie met Better Care Network Netherlands.

194 www.stopweeshuistoerisme.nl

195 Eén organisatie gaf in de interviews aan bewust geen geld te betalen aan het project om een te grote afhankelijkheid van de bemiddelende organisatie te voorkomen. Vrijwilligers mogen wel op eigen initiatief (na afloop) donaties voor het project organiseren.

196 Dit blijkt uit verschillende gesprekken gevoerd op basis van dit onderzoek alsmede de literatuur, o.a. Punaks and Feit, 2014, Orphanage voluntourism in Nepal and its links to the displacement and unnecessary institutionalization of children.

bedrag van een vrijwilligersreis naar een residentiële zorginstelling voor kinderen uiteindelijk toe komt aan de instelling. In andere gevallen is dit niet duidelijk. Daarnaast werken sommige aanbieders met een tussenorganisatie die op lokaal niveau bemiddelt. Het is veelal onduidelijk welk percentage van het totale bedrag naar een dergelijke tussenorganisatie vloeit.

Op basis van deskresearch en gesprekken met aanbieders zijn vier voorbeelden geconstrueerd van hoe de kosten van een vrijwilligersreis naar een residentiële zorginstelling voor kinderen zijn opgebouwd op basis van een verblijf van vier weken (Tabel 5.7). Het laat zien dat er grote verschillen zijn in de mate waarin geld direct aan de projecten ten goede komt.

Uit interviews bleek dat er sommige aanbieders zijn die bewust geen geld van de vrijwilligers aan het project ter beschikking stellen, omdat men de arbeid centraal wil laten staan en geen financiële afhankelijkheid wil bevorderen. De ondersteuning is in de vorm van de arbeid die de vrijwilligers en stagiaires leveren. Ook wordt in de interviews regelmatig aangegeven dat de residentiële instellingen niet afhankelijk zijn of mogen worden van de vrijwilligers. Ze zijn niet meer dan wat extra hulp.[197]

Tabel 5.7 Fictief kostenplaatje vrijwilligersreis

	Reis A	Reis B	Reis C	Reis D*
	Zuid-Afrika	Ecuador	Thailand	Indonesië
Totale prijs	€ 845	€ 968	€ 1190	€ 0
Vliegticket	Exclusief	Exclusief	Exclusief	Exclusief
Vaccinatie	Exclusief	Exclusief	Exclusief	Exclusief
Visum	Exclusief	Exclusief	Exclusief	Aanbieder betaalt
Accommodatie	Inclusief	+/- € 350	+/- € 500	Aanbieder betaalt
Maaltijden	Inclusief	Exclusief	Exclusief	Exclusief
Vliegveld pick-up	Inclusief	Inclusief	Inclusief	Exclusief
Bedrag ter ondersteuning lokale project	€ 127 (15%)	€ 77 (8%)	€ 560 (minus onkosten)	Donaties

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit. *Particulier initiatief.

De conclusie is dat de meeste reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders doorgaans een klein bedrag van de reissom (zo'n 5 tot 15%) rechtstreeks aan het project ter beschikking stellen. Een enkele organisatie ziet bewust af van het doorgeven van geld. Daarnaast ontvangen de projecten donaties in de vorm van geld of goederen, tijdens of na afloop van het bezoek. Bij particuliere initiatieven zijn de aan de vrijwilliger gekoppelde geldstromen vaak volledig in de vorm van donaties.

Financiële ondersteuning van particuliere initiatieven

Bij particuliere initiatieven is er sprake van een rechtstreekse financiële band met Nederland. Vrijwilligers spelen hierin ook een rol. De inkomstenbronnen voor de particuliere initiatieven bestaan veelal uit:

- particuliere giften (inclusief eigen middelen);
- giften van bedrijven en organisaties;
- giften van specifieke 'vrienden van….';
- vermogensfondsen;
- sponsoracties;
- donaties voor specifieke kinderen;
- rente op vermogen;
- bijdragen van vrijwilligers of stagiaires.

[197] Of deze waarborgen in de praktijk afdoende zijn om residentiële zorginstellingen niet afhankelijk te maken van de vrijwilligers of zelfs het bestaan van residentiële zorginstellingen in de hand zou werken, hebben wij niet binnen dit onderzoek kunnen vaststellen. Daarvoor zou terplekke onderzoek moeten worden gedaan in een sample residentiële instellingen.

Deze ondersteuning kan langdurig zijn; in sommige gevallen zijn donateurs jarenlang verbonden aan een particulier initiatief. In andere gevallen is de ondersteuning ad-hoc, bijvoorbeeld in het kader van een inzamelingsactie. De financiële ondersteuning aan particuliere initiatieven komt doorgaans uit verschillende hoeken. Scholen en kerken lijken hierin een belangrijke rol te spelen. Niet alleen faciliteren zij vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen (al dan niet in samenwerking met een particulier initiatief), zij dragen ook bij in de vorm van donaties. [198]

Sponsorloop basisschool ten behoeve van 'weeshuis'[199]

Weten jullie het nog vorig jaar? We hebben toen gelopen om geld in te zamelen voor nieuwe schoenen, slippers en schooltassen voor de kinderen van het weeshuis Mama Jane. En dat is gelukt. Zie de foto's. Ook dit jaar is er weer een sponsorloop en zullen we wederom de helft van het geld besteden aan het weeshuis Mama Jane. We hebben een aantal jaar geleden gelopen voor koeien en kippen voor de boerderij van het weeshuis. Door deze koeien en kippen is er altijd genoeg melk en eieren voor de kinderen. Het hek wordt heel slecht en is aan vervanging toe. Daar gaan we dit jaar voor lopen.

Bron: Basisschool De Brug, 9 maart 2020

Een sponsorloop vormt een van de activiteiten die ondernomen worden om particuliere initiatieven ten behoeve van een residentiële zorginstelling voor kinderen te ondersteunen. Zo bestaan ook voorbeelden waarbij opgeroepen wordt goederen te doneren, een leerling te 'adopteren' (te sponsoren) of artikelen te verkopen die door de kinderen in de residentiële zorginstelling gemaakt zijn.[200]

Jaarverslagen van drie particuliere initiatieven tonen de rol van verschillende inkomstenbronnen. Bijdragen van vrijwilligers vormen doorgaans een factor in de totale inkomsten van de organisatie. Onderstaande tabel illustreert dat bijdragen van vrijwilligers uiteenlopen kunnen van een zeer bescheiden tot een substantieel aandeel in de totale inkomsten.

Tabel 5.8 Inkomsten van drie particuliere initiatieven (PI) (2017/2018)

	PI A	PI B	PI C
Totaal	**€ 57.647**	**€ 125.266**	**22.460,81**
Particulier giften	€ 21.318	€ 13.647	
Giften van bedrijven en organisaties	-	€ 9.112	-
Giften van specifieke 'vrienden van….'	-	€ 14.250	-
Vermogensfondsen	€ 19.496	-	-
Sponsoracties	€ 308	€ 57.760	€ 20.410,81
Donaties voor specifiek kinderen	-	€ 13.510	-
Rente op vermogen	€ 1,35	-	-
Bijdragen van vrijwilligers of stagiaires	€ 16.525 29% van totaal	€ 16.987 14% van totaal	€ 2.050 9% van het totaal

Bron: Jaarverslagen over 2017 of 2018 van de desbetreffende organisaties.

5.5 Totale omvang van de markt

Een kernvraag van dit huidige onderzoek is het doen van een schatting van de totale omvang van de markt voor vrijwilligersreizen vanuit Nederland naar residentiële zorginstellingen voor kinderen, en hoe groot de daarmee verbonden geldstromen zijn. Uit het bovenstaande kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

Er kunnen alleen ruwe schattingen worden gemaakt van de aantallen vrijwilligers die jaarlijks vanuit Nederland werk gaan doen in residentiële zorginstellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden. Het gaat vermoedelijk om in totaal enkele honderden vrijwilligers via reisorganisaties of gespecialiseerde aanbieders en daarnaast een onbekend

198 Dit blijkt uit interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gedaan.
199 https://www.basisschooldebrug.nl/nw-27089-7-3762260/nieuws/33ste_sponsorloop_2020.html
200 Dit blijkt uit interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gedaan.

aantal via schoolreizen en kerken. Het aantal vrijwilligers wat uitreist via particuliere initiatieven is lastig te duiden vanwege het beperkte zicht op het aantal aanbieders alsmede de aantallen vrijwilligers die de individuele aanbieders jaarlijks uitzenden.

De schattingen van het Universiteit van Wageningen - Volkskrant onderzoek (7.070 uitreizende vrijwilligers per jaar) en de enquête van BCNN (39 aanbieders zenden jaarlijks 4.202 vrijwilligers uit) schetsen een beeld van het totale aantal Nederlandse vrijwilligers wat jaarlijks uitreist naar projecten in het buitenland. Deze getallen omvatten verschillende soorten projecten, waaronder residentiële zorgprojecten voor kinderen. In vergelijking met deze eerdere onderzoeken is de voorzichtige schatting van deze studie niet onaannemelijk. Deze komt overeen met de verhouding tussen het totale aantal aanbieders van vrijwilligersreizen (39 reisorganisaties of gespecialiseerde aanbieders en 5.101 particuliere initiatieven) en de aanbieders die specifiek reizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen aanbieden (15 reisorganisaties of gespecialiseerde aanbieders en 1.430 – 1.730 particuliere initiatieven) (zie ook Tabel 5.2 en Tabel 5.3).

Er zijn sterke aanwijzingen dat de zogenaamde ‘particuliere initiatieven’ veruit het grootste aantal vrijwilligers naar residentiële instellingen voor kinderen stuurt. Bij deze particuliere initiatieven vormt het vrijwilligerswerk onderdeel van een veel breder pakket aan ondersteuning van residentiële zorginstellingen waarbij met name de financiële ondersteuning voorop staat.

Giften en donaties in de vorm van geld en goederen – al dan niet gerelateerd aan een vrijwilligersreis – vormen de belangrijkste bron van inkomsten voor de residentiële instellingen in lage- en middeninkomenslanden. Geldstromen die rechtstreeks verbonden zijn met de vrijwilligersreizen vormen slechts een zeer beperkt deel van de totale financiële steun aan deze instellingen.

Er zijn bewijzen dat onder invloed van het internationale debat over de-institutionalisering en ‘weeshuistoerisme’ een deel van de aanbieders met deze vorm van projecten gestopt is. Een kanttekening hierbij is dat veel van de argumenten tegen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen – zoals onprofessionele zorg, hechtingsproblematiek, risico op misbruik en neokoloniale machtsverhoudingen – ook van toepassing zijn op andersoortige projecten met kwetsbare kinderen. De vraag is of het al dan niet overnachten van de kinderen dé onderscheidende factor moet zijn in de discussie over de wenselijkheid van vrijwilligersreizen.

In plaats van te zoeken naar een directe één-op-één relatie tussen ‘weeshuistoerisme’ en het aantal residentiële zorginstellingen (zoals geformuleerd in één van de onderzoeksvragen) is het belangrijk om te constateren dat internationaal vrijwilligerstoerisme integraal onderdeel is van wat de laatste jaren wel wordt aangeduid als het ‘weeshuisindustriële complex’ en langs die weg indirect bijdraagt aan de (onnodige) oprichting en instandhouding van residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden (zie Hoofdstuk 4).

6 Actoren, rollen en verantwoordelijkheden

Dit hoofdstuk behandelt de vraag ‘Welke actoren hebben welke rol en verantwoordelijkheid?’ Vervolgens wordt stil gestaan bij beleid van verschillende (supra)nationale overheden waaronder dat van enkele ontvangende landen, de VN, de Europese Unie (EU) alsmede de Raad van Europa.

6.1 Actoren

Eén van de onderzoeksvragen is om in kaart te brengen welke actoren aan de aanbodzijde actief zijn. Daarnaast wordt gevraagd naar de actoren die een rol spelen bij de bestrijding van ‘weeshuistoerisme’ en aan het hieraan gerelateerde misbruik. De actoren aan de aanbodzijde zijn in het vorige hoofdstuk al grotendeels aan bod gekomen. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven.

Vrijwilligers en hun achterban
Vrijwilligers vormen de vragende partij in het internationaal vrijwilligerswerk. Zij leveren gratis arbeid in ruil voor een internationale ervaring en het gevoel een bijdrage te leveren aan de wereld. Vaak komt een (klein) deel van de kosten voor hun reis aan de residentiële instellingen ten goede. Daarnaast nemen zij soms donaties mee in de vorm van geld of goederen. Ook blijven vrijwilligers soms na afloop aan een residentiële instelling verbonden doordat zij (bijvoorbeeld vanuit hun eigen achterban) donaties (blijven) geven.

Aanbieders (reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders)
De aanbieders van vrijwilligersreizen brengen vrijwilligers met de ontvangende projecten in contact. De aanbieders ontvangen hiervoor een vergoeding. Sommige aanbieders hebben een (bescheiden) winstmotief. Anderen maken geen winst (stichtingen). Aanbieders werken veelal met lokale bemiddelaars maar hebben soms ook contact met de residentiële instellingen zelf, of hebben zelf een residentiële instelling opgezet.

Aanbieders (particuliere initiatieven)
Particuliere initiatieven hebben vanuit Nederland één of meerdere residentiële instellingen opgezet of dragen zorg voor een doorlopende ondersteuning daarvan. Het zenden van vrijwilligers is geen doel op zich, maar vloeit voort uit de betrokkenheid van het particuliere initiatief bij de residentiële instelling. Particuliere initiatieven bepalen op basis van eigen kennis en ervaring hoe ze vrijwilligers bij de residentiële instellingen betrekken.

Bemiddellaar in lage- en middeninkomenslanden
Aanbieders van vrijwilligersreizen maken veelal gebruik van lokale bemiddelaars. Deze organisaties brengen de aanbieders in contact met de lokale projecten. Zij krijgen hiervoor een vergoeding. De bemiddelaar kan dus (mede) bepalen naar welke residentiële instelling de aangeboden vrijwilligers gaan.

Residentiële instellingen voor kinderen
Veel residentiële instellingen in lage- en middeninkomenslanden zijn afhankelijk van geldstromen uit het buitenland.[201] Als de residentiële instelling gebruik maakt van vrijwilligers dan kan dit een (additionele) bron van inkomen zijn. Soms ontvangt een residentiële instelling vrijwilligers via één aanbieder (bijvoorbeeld via het particuliere initiatief dat de residentiële instelling heeft opgezet en onderhoudt). In andere gevallen worden vrijwilligers via verschillende kanalen (bijvoorbeeld via lokale bemiddelaars) aangeboden.

[201] Lumos, 2017, Funding Haitian Orphanages at the Cost of Children’s Rights

Brancheverenigingen en belangenverenigingen

De twee belangrijkste brancheverenigingen voor de aanbieders van vrijwilligerswerk zijn VVC en Partin. VVC is sinds kort actief door via zelfregulering vrijwilligerswerk in residentiële instellingen te ontmoedigen. Aangesloten organisaties sturen geen vrijwilligers naar 'weeshuizen'. Partin heeft geen expliciet beleid op residentiële zorginstellingen voor kinderen en vrijwilligerstoerisme maar zet wel in op bewustwording hierover onder haar leden. Daarnaast promoot BCNN de-institutionalisering en voert vanuit die hoedanigheid campagne gericht op (aspirant) vrijwilligers.

Onderwijsinstellingen

Onderwijsinstellingen faciliteren stages en organiseren schoolreizen naar residentiële instellingen in lagere- en middeninkomenslanden. Hierbij maken zij soms gebruik van reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders, maar lijken zij vooral samen te werken met particuliere initiatieven. Onderwijsinstellingen dragen ook bij aan de financiële ondersteuning van residentiële zorginstellingen voor kinderen, bijvoorbeeld door het organiseren van sponsoracties. Deze kunnen aan een reis gekoppeld zijn maar staan daar soms ook los van.

Kerken en kerkelijke organisaties

Kerken en kerkelijke organisaties organiseren (groeps)reizen naar residentiële instellingen in lage- en middeninkomenslanden. Deze reizen kunnen worden georganiseerd met tussenkomst van een (christelijk georiënteerde) gespecialiseerde aanbieder of in relatie met een particulier initiatief waarmee de kerk een directe of indirecte relatie heeft. Kerken en kerkelijke organisaties spelen ook een substantiële rol in de (financiële) ondersteuning van residentiële zorginstellingen voor kinderen door middel van doorlopende donaties, giften en sponsoracties.

Vermogensfondsen en andere donateurs

Residentiële zorginstellingen ontvangen giften en donaties van vermogensfondsen of particuliere donateurs. Ook zijn er bedrijven die geld inzamelen ten behoeve van een residentiële zorginstelling.

Overheden in lage- en middeninkomenslanden

Overheden van de landen waarin residentiële zorginstellingen gevestigd zijn, spelen een rol in het toestaan of reguleren van de oprichting en (financiële) ondersteuning van residentiële zorginstellingen voor kinderen. Veel landen zetten momenteel in op een beleid van de-institutionalisering, maar richten zich (nog) niet op vrijwilligersreizen naar of financiële steun aan residentiële instellingen. Daarnaast hebben deze landen veelal verschillende internationale verdragen ondertekend, waaronder het IVRK, waardoor zij juridisch verplicht zijn bepaalde verantwoordelijkheden te nemen.

Nederlandse overheid

De Nederlandse overheid speelt indirect een rol in haar beleid gericht op armoedebestrijding, het bevorderen van 'rule of law' en kinderrechten. De aanpak van 'weeshuistoerisme' is geen expliciet onderdeel van het buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. De Nederlandse overheid heeft naar aanleiding van motie nr. 6 in het notaoverleg,[202] in haar reisadviezen voor een aantal landen een expliciete waarschuwing voor misstanden in 'weeshuizen' toegevoegd. Daarnaast heeft Nederland verschillende internationale verdragen ondertekend, waaronder het IVRK, waardoor zij juridisch verplicht is bepaalde verantwoordelijkheden te nemen.

Europese Unie

De EU heeft geen formeel beleid op het gebied van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Het *European Structural and Investment Fund* (ESIF) heeft projecten die de-institutionalisering in landen buiten de EU stimuleren. Daarnaast richt de EU zich in op het bestrijden van kinderhandel en misbruik van kinderen. Verschillende richtlijnen verplichten lidstaten acties te nemen op dit gebied. Overigens valt op dat het Europees Solidariteitskorps in het recente verleden vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen in Oost-Europa heeft georganiseerd.

[202] 35069 nr. 9

Intergouvernementele organisaties

Intergouvernementele organisaties, met name de VN, spelen een directe rol door het zetten van internationale standaarden voor kinderrechten en het verplichten van partijen deze rechten te waarborgen en beschermen. Daarnaast heeft bijvoorbeeld UNICEF de campagne '*Children not Tourist Attractions'* gevoerd, waarin vrijwilligers worden geïnformeerd over de gevaren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen.[203]

Ngo's

Ook zijn verschillende ngo's op nationaal- en internationaal niveau actief om aandacht te vragen voor de voor- en nadelen van (vrijwilligersreizen naar) residentiële instellingen voor kinderen. Deze organisaties dragen bij aan het creëren van bewustwording op dit gebied en lobbyen in sommige gevallen voor betere wet- en regelgeving.

Media en onderzoekers (academici)

Ten slotte spelen de media en onderzoekers een rol in het doen van onderzoek en het aan de kaak stellen van eventuele misstanden. Academici hebben de rol om het debat over 'weeshuistoerisme' te objectiveren.

6.2 Beleid van ontvangende landen

Belangrijk in de discussie over 'weeshuistoerisme' is het beleid van overheden in ontvangende landen. Voor enkele landen waarvoor de Nederlandse overheid recentelijk het reisadvies heeft aangescherpt en waarschuwt voor mogelijke misstanden rondom 'weeshuizen', hebben wij het nationale beleid ten aanzien van residentiële zorginstellingen voor kinderen alsmede vrijwilligersreizen naar deze instellingen onderzocht. De volgende vijf landen zijn onderzocht: Cambodja, Kenia, Zuid-Afrika, Nepal en Haïti. De belangrijkste bevindingen kunnen als volgt worden samengevat:

De landen verschillen in de achtergrond waartegen residentiële zorginstellingen zijn ontstaan of sterk zijn gegroeid. In Haïti heeft de aardbeving in 2010 bijvoorbeeld tot een sterke toename van het aantal 'weeskinderen' geleid. In Zuid-Afrika heeft hiv/aids geleid tot een groei van het aantal weeskinderen. Opvallend is dat in Cambodja het aantal residentiële instellingen na 2005 sterk is toegenomen. Dit wordt in belangrijke mate toegeschreven aan toerisme en internationaal vrijwilligerswerk.

Wat opvalt is dat geen van deze vijf landen expliciet beleid heeft gericht op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen. Sommige landen, waaronder Nepal, verplichten vrijwilligers een 'vrijwilligersvisum' aan te vragen waarmee ze enigszins zicht kunnen houden op het aantal vrijwilligers dat in het land actief is. Hier wordt echter nauwelijks op gehandhaafd. De meeste landen hebben wel een beleid dat gericht is op de-institutionalisering, bijvoorbeeld door het actief sluiten van residentiële zorginstellingen of door programma's die erop gericht zijn kinderen in pleegzorg onder te brengen. Het beleid ten aanzien van residentiële instellingen voor kinderen is in veel landen pas recentelijk tot ontwikkeling gekomen. In sommige landen (Haïti en Kenia) hebben autoriteiten een toezegging gedaan dat er geen nieuwe residentiële zorginstellingen meer mogen worden geopend. Cambodja heeft samen met Laos, Thailand en Australië campagne gevoerd gericht op het ontmoedigen van Australische vrijwilligerstoerisme naar residentiële instellingen vrijwilligerstoerisme.

Onderstaande tekstvakken presenteren ter illustratie kort het beleid van Nepal en Haïti.

Nepal

Vóór de aardbeving in 2015, werd het aantal kinderen in residentiële instellingen in Nepal op 16.000 kinderen geschat.[204] Unicef schat dat 85% van deze kinderen minstens één levende ouder heeft.[205] Volgens de Nepalese overheid waren in 2017 567 residentiële instellingen open in Nepal, de overheid streeft ernaar dit aantal met 11% te verminderen in 2022.[206]

203 https://thinkchildsafe.org/children-are-not-tourist-attractions/
204 https://www.unicef.org/nepal/stories/volunteering-nepal
205 https://www.unicef.org/nepal/stories/volunteering-nepal
206 Govenrment of Nepal, 2017, State of the Children Nepal 2017.

Sinds 2012 is de Nepalese overheid actiever op het gebied van kinderrechten. De overheid noemt residentiële instellingen een laatste redmiddel, echter, toezicht op dit beleid ontbreekt grotendeels.[207] De Nepalese overheid is voornamelijk gericht op het reguleren van residentiële instellingen[208], de-institutionalisering geniet minder prioriteit.[209]

Ten slotte stelt Nepalese immigratie wetgeving dat het werken in Nepal op een toeristenvisum illegaal is. Echter hier wordt niet of nauwelijks op gehandhaafd.[210]

Haïti

Na de aardbeving op Haïti in 2010 nam het aantal residentiële zorginstellingen voor kinderen sterk toe. Voorafgaand aan de aardbeving schatte de Haïtiaanse overheid het aantal residentiële zorginstellingen voor kinderen op minder dan 300.[211] In 2013 lag dit aantal op 752. In totaal woonden 30.000 kinderen in dergelijke projecten. De Haïtiaanse overheid schat dat 80% van deze kinderen minstens één levende ouder heeft.[212]

De Haïtiaanse overheid heeft in 2018 een *pledge* gedaan om de oprichting van nieuwe residentiële instellingen voor kinderen te staken.[213] Daarnaast zijn verschillende richtlijnen en strategieën ontwikkeld waaronder de 2016-2018 *Strategy for child protection and social work*, Er bestaat geen specifieke wetgeving op het gebied van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen in Haïti.

6.3 VN-verdragen en richtlijnen

De VN hebben verschillende verdragen, resoluties, richtlijnen en publicaties die relevant zijn in de context van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Enkele VN-instrumenten bieden ook een juridisch bindend kader. De drie belangrijkste VN documenten voor dit onderzoek zijn: het Internationale Verdrag Inzake de Rechten van het Kind (IVRK) (1989), de *Guidelines for the Alternative Care of Children* (2009) en de *Resolution on the Rights of the Child* (2019).

Het IVRK richt zich primair op de rechten van het kind in algemene zin. Het verdrag schrijft voor dat institutionalisering zoveel mogelijk moet worden voorkomen in de 196 landen die zich erbij hebben aangesloten. Daarnaast heeft de VN zich expliciet voor de-institutionalisering uitgesproken en moedigt landen aan om stappen in deze richting te ondernemen. VN-instrumenten bieden ook een (juridisch) kader ten aanzien van kinderhandel, -prostitutie en andere vormen van misbruik. De VN benoemt in de *Resolution on the Rights of the Child* (2019) het verband tussen vrijwilligerswerk in 'weeshuizen', exploitatie en kinderhandel. Vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen staan in de praktijk op gespannen voet met de visie op de rechten van kind zoals door de VN geformuleerd. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de belangrijkste activiteiten van de VN op dit terrein

Kinderrechten

Het IVRK [214] vormt de basis van het internationaal juridisch kader ten aanzien van kinderwelzijn en kinderrechten. Voortbouwend op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, legt dit verdrag 54 afspraken over de rechten van het kind vast. 196 landen hebben het IVRK geratificeerd; alleen de VS zijn geen partij bij dit verdrag. Nederland is in 1995 verdragspartij geworden. De manier waarop de partijen omgaan met het verdrag hangt af van het nationale rechtssysteem. Vanwege het monistische stelstel in Nederland, is het IVRK geldig in de nationale wet- en regelgeving

207 Next Generation Nepal, 2015, Reintegration Guidelines for Trafficked and Displaced Children Living in Institutions.
208 Onder andere door middel van de Central Child Welfare Board, de District Child Welfare Boards in alle 75 Nepalese districten, de Standards for the Operation and Management of Residential Child Care Homes, de National Guidelines on the Alternative Care of Children en het National Plan of Action for Children.
209 SOS Children's Villages International, 2015, A Snapshot of Alternative Care Arrangements in Nepal: Based on SOS Children's Villages' assessment of a state's implementation of the Guidelines for the Alternative Care of Children.
210 Transparancy Norway, 2017, Corruption and Voluntourism.
211 Lumos, 2017, Funding Haitian Orphanages at the Cost of Children's Rights.
212 Committee on the Rights of the Child, 2016, Concluding observations on the combined second and third periodic report of Haiti.
213 https://www.unicef.org/lac/en/press-releases/unicef-mourns-death-15-children-orphanage-fire-and-calls-end-institutionalization
214 VN, 1989, Declaration of the right's of the Child

zonder dat hiervoor een wetswijziging nodig is.[215] Dit houdt in dat Nederland juridisch verplicht is de kinderrechten zoals uiteengezet in het IVRK te waarborgen en beschermen. Zoals uiteengezet in Hoofdstuk 4 zijn in de context van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen verschillende artikelen met name van belang.[216] Hierbij gaat het onder anderen om het recht op opgroeien in familie setting, het recht op onderwijs, ontwikkeling en zorg en het recht op bescherming. De naleving van het verdrag wordt periodiek gemonitord door het VN-Kinderrechtencomité dat zetelt in Geneve.[217] Kinderrechten moeten primair worden geïmplementeerd door de landen die zich hebben aangesloten door middel van wetgeving en beleid. Het IVRK stuurt echter ook aan op internationale samenwerking waarmee kinderrechten ook in andere landen worden beschermd (art. 4 IVRK). Deze opdracht aan verdragsstaten laat zien dat wereldwijd respect voor de rechten van het kind een gezamenlijke verantwoordelijkheid is.

Het IVRK kent een aantal specifieke bepalingen over *alternative care*. Een en ander wordt nader uitgewerkt in de *Guidelines for Alternative Care of Children*[218] en de *Resolution on the Rights of the Child* (2019)[219] waarin alle VN-lidstaten erkennen dat residentiële instellingen voor kinderen schadelijk zijn voor de ontwikkeling. De resolutie roept lidstaten op om hun beleid ten aanzien van alternatieve zorginitiatieven te versterken en daarbij de *Guidelines for the Alternative Care of Children* in acht te nemen. In de resolutie roept de VN landen op om maatregelen te nemen om kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel en zonder ouderlijke zorg zijn, te beschermen en waar mogelijk te herenigen met familie. Ook worden landen aangespoord wetgeving te ontwikkelen ten behoeve van het voorkomen en bestrijden van kinderhandel in zorginstellingen. Bovendien wordt in de resolutie expliciet opgeroepen om maatregelen te introduceren om de schadelijke gevolgen van vrijwilligerswerk in 'weeshuizen' te voorkomen en adresseren. Zowel de *Guidelines for Alternative Care of Children* als de *Resolution of the Rights of the Child* zijn niet juridisch bindend. De aangenomen resolutie geldt als 'aanbeveling' en wordt bij aanname ook formeel standpunt van de VN. Als gezegd geven de *Guidelines* nadere invulling aan de verplichtingen die voortvloeien uit het IVRK, in het bijzonder artikelen 3, 9, 20, 25 en 37.

In de 2030 *Agenda for Sustainable Development* staat het '*leave no one behind*' principe centraal en wordt expliciet benoemd dat kinderen het recht hebben op te groeien in een familiesetting.[220] Ook de *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*[221] benadrukt het belang van en het recht op opgroeien in een familie setting (zie ook preambule van het IVRK en art. 9, 20 en 21). Partijen die de conventie hebben ondertekend, waaronder Nederland, zijn juridisch verplicht deze na te leven en toe te zien op de waarborging en bescherming van rechten van personen met een handicap en die van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie.

Binnen de VN spelen UNICEF en de Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) een rol op dit gebied. UNICEF heeft zich eerder de campagne '*Children are not tourist attractions*' gevoerd met Friends International, gericht op het creëren van bewustwording van risico's van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen.[222] OHCHR noemt vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen expliciet als factor in het oprichten en/of in stand houden van de vraag naar kinderhandel.[223]

Ten slotte speelt in de internationale context ook *The Hague Convention on Protection of Children and Intercountry Adoption* een rol.[224]

---

215 de Graaf et al., 2012, De Toepassing Van Het Internationaal Verdrag Inzake De Rechten Van Het Kind In De Nederlandse Rechtspraak

216 Hierbij gaat het voornamelijk om de volgende artikelen van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind: 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 18, 19, 20, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36 en 37.

217 De meest recente publicatie voor Nederland: Netherlands Institute for Human Rights, 2019, To the 84th session of the Committee on the Rights of the Child pre-sessional working group for adoption of the list of issues prior to reporting for the Kingdom of The Netherlands

218 VN, 2010, Guidelines for Alternative Care of Children

219 VN, 2019, Resolution on the Rights of the Child

220 VN, 2015, 2030 Agenda for Sustainable Development

221 VN, 2007, The Convention on the Rights of Persons with Disabilities

222 https://www.thinkchildsafe.org/thinkbeforevisiting/

223 VN, 2016, Report of the Special Rapporteur of the Human Rights Council on the sale of children, child prostitution and child pornography

224 VN, 1993, Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption

Kinderhandel en misbruik

De VN biedt ook een juridisch kader op het gebied van het bestrijden van kinderhandel. In de eerste plaats is er een Facultatief Protocol bij het IVRK dat kinderhandel beoogt tegen te gaan, het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.[225] Dit Protocol verplicht lidstaten onder anderen de verkoop van kinderen strafbaar te stellen. Dit omvat ook het aanbieden van kinderen met het oogmerk van, onder anderen, seksuele uitbuiting, prostitutie, kinderpornografie en dwangarbeid.

Daarnaast is er de *Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour*[226] waarin de International Labour Organisation (ILO) oproept tot een verbod en onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid. De conventie definieert de ergste vormen van kinderarbeid als (onder anderen) de verkoop en handel in kinderen, dwangarbeid, kinderprostitutie en drugshandel. Nederland heeft samen met 185 andere landen deze conventie geratificeerd en is daarmee verplicht zich in te zetten voor het elimineren van de ergste vormen van kinderarbeid.

De *Convention against Transnational Organised Crime* is in dit kader ook relevant en vormt een internationaal juridisch kader op het gebied van bestrijding en berechting van georganiseerde misdaad.[227]

Ten slotte zet de UN Office on Drugs and Crime (UNODC) zich in om kinderhandel en kindermisbruik in deze setting terug te dringen. In haar rapport over seksueel kindermisbruik in Zuidoost Azië noemt zij de rol die residentiële zorginstellingen voor kinderen hierin kunnen spelen expliciet.[228]

Toerisme

De United Nations World Tourism Organisation (UNWTO) noemt het belang van verantwoordelijk vrijwilligerswerk in het buitenland indirect in haar *Global Code of Ethics for Tourism* en de daaraan gerelateerde *Convention*.[229] Deze code en conventie hebben als doel een negatieve impact van toerisme op het milieu, cultureel erfgoed en samenlevingen te beperken en tegelijkertijd de positieve kanten te maximaliseren. De conventie brengt verplichtingen met zich mee voor landen die de conventie ondertekenen. Vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen worden echter niet expliciet genoemd in de conventie.

6.4 EU instanties, wet- en regelgeving

De EU speelt een duale rol op het gebied van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Europese instanties zijn actief op het gebied van vrijwilligerswerk; Erasmus+ is het EU programma dat buitenlandse uitwisseling (in de vorm van onderwijs en (vrijwilligers)werk binnen de EU stimuleert. Ook biedt het Europees Solidariteitskorps verschillende soorten vrijwilligerswerk in Europese landen aan.[230] Het solidariteitskorps wordt gefinancierd door de Europese Commissie (EC).[231] Uit desk research blijkt dat in het recente verleden voor in ieder geval vier residentiële instellingen voor kinderen in Europa vrijwilligers werden geworven via het Europees Solidariteitskorps.

Vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen via het Europees Solidariteitskorps

Op de website van het Europees Solidariteitscorps werden recentelijk de volgende plaatsingen voor vrijwilligers geadverteerd:

- You Care – You Share 2.0. Een project in Oekraïne waarbij vrijwilligers werken met kwetsbare kinderen (wezen, kinderen uit eenouder gezinnen, kinderen zonder ouderlijke zorg). In samenwerking met lokale vrijwilligers zullen verschillende activiteiten voor deze kinderen worden georganiseerd (inschrijving augustus 2019).[232]

---

225 VN, 2005, Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography
226 VN, 1999, Worst Forms of Child Labour Convention, 1999
227 VN, 2004, United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto
228 UNODC, 2014, Protecting the Future: Responding to Child Sex Offending in South East Asia
229 UNWTO, 1999, Global Code of Ethics for Tourism en UNWTO, 2020, Framework Convention on Tourism Ethics
230 https://europa.eu/youth/solidarity/faq_en
231 https://europa.eu/youth/solidarity/benefits_en
232 https://europa.eu/youth/solidarity/projects/details/#project/2019-2-PT02-ESC11-006195

- Shag navstrechu (Step forward). Een residentiële instelling voor kinderen in Rusland waar kinderen met mentale en fysieke beperkingen verblijven. De taken van de vrijwilligers in dit project lopen uiteen van het aankleden van de kinderen tot het spelen van spelletjes (inschrijving januari 2019).[233]
- SOS Children's Village. Een project in Armenië gericht op kwetsbare kinderen en jongeren, waaronder weeskinderen. Vrijwilligers werken met kinderen tussen de vijf en vijftien jaar en zullen onder anderen sport- en spelactiviteiten organiseren en onderwijs verzorgen (geen deadline voor inschrijving, vacature staat op dit moment open).[234]

Verschillende beleidsmedewerkers erkennen dat, gezien de complexe ketenstructuur, het niet onmogelijk wordt geacht dat organisaties die Europese subsidies ontvangen ook niet-gesubsidieerd vrijwilligerswerk in een residentiële instelling met kinderen aanbieden. Het is echter lastig voor de Europese overheid hier zicht op te krijgen.

Tegelijk geeft de EC aan zich bewust te zijn van de problematiek rondom vrijwilligersreizen residentiële instellingen voor kinderen.[235] De EU heeft geen formeel beleid op dit gebied maar ziet wel toe op de kwaliteitsborging en impact van gesubsidieerd vrijwilligerswerk wat vanuit de EU georganiseerd en/of gefaciliteerd wordt.

Kinderrechten

In de waarborging en bescherming van mensenrechten en kinderrechten speelt de Raad van Europa een belangrijke rol. De Raad van Europa telt 47 lidstaten, allen ook partij bij het IVRK. De Raad van Europa kent een specifieke kinderrechtenstrategie. Hierin staan gelijke kansen, inclusiviteit, afwezigheid van geweld, kindvriendelijke rechtspraak en de rechten van het kind in het digitale landschap centraal. De relevantie van deze speerpunten werd recentelijk onderstreept in een monitoringsrapportage door de Raad van Europa.[236]

De EC heeft in de afgelopen jaren het belang van opgroeien in familie setting onderstreept. Hierbij wordt voortgebouwd op het IVRK, waar alle EU lidstaten partij bij zijn. De *EU Agenda for the Rights of the Child*[237] en de *EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child*[238] sluiten hierbij aan en refereren naar de *UN Guidelines for the Alternative Care of Children*. In de *European Disability Strategy 2010-2020* wordt het recht tot opgroeien in een familie setting voor kinderen met een beperking genoemd (*focus area 2*).[239] Bovenstaande instrumenten zetten de prioriteiten van de EU uiteen maar zijn niet juridisch bindend.

Het ESIF heeft projecten die zich richten op maatregelen die de de-institutionalisering in landen buiten de EU stimuleren. In 2017 publiceerde de EU een onderzoek naar de-institutionalisering in Afrika, Azië en Zuid-Amerika.[240] Daarnaast wordt de-institutionalisering in verschillende derde landen financieel ondersteund door de EU.[241] In het hernieuwde *Multi-Annual Financial Framework* wil de EU meer prioriteit geven aan de-institutionalisering.[242]

Kinderhandel en misbruik

In het bestrijden van kinderhandel speelt de Raad van Europa een significante rol. De Raad van Europa schept met haar *Convention on Action against Trafficking in Human Beings*[243] een juridisch kader voor de landen die haar ondertekend hebben.

Op het gebied van seksueel misbruik van kinderen is de *Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*[244] door de Raad van Europa waarin vormen van seksueel misbruik en uitbuiting van

233 https://europa.eu/youth/solidarity/placement/10305_en
234 https://europa.eu/youth/solidarity/placement/21763_en
235 https://www.wearelumos.org/news-and-media/2017/10/18/european-commission-and-lumos-highlight-link-between-trafficking-children-institutions/
236 Council of Europe, 2020, Second report on the implementation of the Council of Europe Strategy for the Rights of the Child
237 COM(2011) 60 final
238 Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child, European Commission, 2017
239 COM(2010) 636 final
240 DG DEVCO, 2017, Towards the Right Care for Children. Orientations for reforming alternative care systems
241 Mapping the European Contribution to the Institutionalisation of Children Overseas, ReThink Orphanages, 2020
242 Ibid.
243 Council of Europe, 2005, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings
244 Council of Europe, 2006, Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse

kinderen als strafbaar feit worden aangemerkt relevant. De conventie stelt verplichtingen aan de landen die haar ondertekend hebben. De conventie presenteert, onder anderen, richtlijnen op het gebied van voorlichting (artikel 8), het aanmoedigen van een publiek-private samenwerking (artikel 9) en sancties ten aanzien van vrijwilligerswerk voor veroordeelde zedendelinquenten (artikel 27). De *Committee on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (Lanzarote Committee)*, onderdeel van de Raad van Europa, ziet toe op de implementatie van deze conventie. Daarnaast is ook de *Council Resolution on the contribution of civil society in finding missing or sexually exploited children*[245] toepasbaar.

Verder zijn verschillende EU wetten relevant. Dit geldt voor, onder anderen, de *Anti-trafficking Directive*[246], en de *EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings*.[247] De Europese richtlijn vormt een bindend juridisch kader voor de EU lidstaten. Dit geldt ook voor de *Directive on combating sexual abuse and exploitation of children*[248] welke lidstaten verplichtde wetgeving aan te passen zodat zedendelinquenten veroordeeld kunnen worden wanneer zij een delict begaan buiten de EU (daarbij refererend naar kindersekstoerisme). De richtlijn roept lidstaten ook op bij te dragen aan het voorkomen en bestrijden van kindersekstoerisme. Ze worden ook aangemoedigd de promotie van kindersekstoerisme te verbieden en zelfregulering door de toerisme sector te bemoedigen.

6.5 Rol van de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk

In de startnotitie is een specifieke sub-deelvraag toegekend aan de rol van de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV).[249] NOV vormt sinds 1994 de belangenorganisatie binnen het Nederlandse vrijwilligerswerk en vertegenwoordigt meer dan 360 (koepel) organisaties actief op verschillende gebieden. Als belangenvertegenwoordiging houdt NOV zich bezig met het adviseren van lokale, regionale en nationale overheden.

NOV is voornamelijk gericht op de belangenbehartiging van en voor vrijwilligers in Nederland maar besteedt op haar website ook aandacht aan buitenlands vrijwilligerswerk.[250] Op deze website wordt, naar aanleiding van het maatschappelijke debat over vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen, een selectie van organisaties gepresenteerd die door NOV als legitiem zijn beoordeeld.[251]

---

245 Council of the European Union, 2011, Resolution on the contribution of civil society in finding missing or sexually exploited children
246 Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims
247 COM/2012/0286 final
248 Directive 2011/92/EU on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography
249 https://nov.nl/koers+mee/over+nov/default.aspx
250 https://nov.nl/zoekvrijwilligerswerk/vrijwilligerswerkbuitenland/default.aspx
251 Wat opvalt is dat de informatie op deze website onjuist is. Er wordt verweven naar aanbieders die reizen naar residentiële projecten in hun pakket hebben. Ook is informatie over de leden van de Vereniging Volunteer Correct onvolledig. Tijdens de gesprekken en de ronde tafels werd de rol van NOV slechts in beperkte mate genoemd. In een reactie geeft NOV aan open te staan een rol te spelen in voorlichting op dit gebied.

7 Handelingsperspectieven

Dit hoofdstuk beantwoordt de vraag: 'Wat is het handelingsperspectief voor het kabinet?'. Het is van belang de (on)mogelijkheden van interventies te beoordelen met de voornaamste conclusies van dit onderzoek in gedachte. Deze zullen daarom hieronder worden gepresenteerd. Vervolgens zal het beleid van andere zendende landen uiteengezet worden. Ten slotte worden de mogelijke handelingsperspectieven behandeld.

De vier voornaamste conclusies van dit onderzoek zijn als volgt:

Ten eerste, is de discussie over vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen nauw verweven met de discussie over institutionele zorg voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden. Er bestaat internationaal een brede consensus dat opgroeien in een residentiële instelling schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen. Er bestaat ook brede consensus dat met name in lage- en middeninkomenslanden residentiële zorginstellingen voor kinderen onnodig worden opgericht of in stand gehouden. Meningen verschillen echter of residentiële instellingen te allen tijde onwenselijk zijn óf dat ze onder bepaalde omstandigheden het minst slechte alternatief zijn. De beantwoording van deze vraag was niet het doel van dit onderzoek maar vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen vormen wel degelijk een onderdeel in het zogenoemde 'weeshuisindustriële complex'.

Ten tweede geldt dat er internationaal brede consensus is dat vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen vaak resulteert in diverse negatieve gevolgen. Ze dragen onder anderen bij aan de hechtingsproblematiek van kinderen, alsook aan het in stand houden van neokoloniale denkbeelden.

Een derde hoofdconclusie is dat veel van de bezwaren ten aanzien van 'weeshuistoerisme' ook gelden voor andere typen vrijwilligersreizen waarbij vrijwilligers in aanraking komen met kwetsbare kinderen. De centrale vraag hier luidt dan ook: 'mogen kwetsbare kinderen worden toevertrouwd aan vrijwilligers?' Het onderliggende onderzoek laat zien dat vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen slechts een kleine deelverzameling vormen van het totaal aantal vrijwilligersreizen met kinderen in lage- en middeninkomenslanden.

Een vierde hoofdconclusie luidt dat Nederlandse particuliere initiatieven een belangrijke rol spelen in het oprichten of ondersteunen van residentiële zorginstellingen voor kinderen. Het aanbieden van vrijwilligersreizen bij deze initiatieven vormt voor deze groep meestal geen doel op zich maar is onderdeel van een breder scala van financieringsstrategieën. Uit ons onderzoek blijkt dat juist de particuliere initiatieven zich minder aangesproken worden door de discussie omtrent 'weeshuistoerisme'.

7.1 Beleid in andere landen

Uit de literatuur blijkt dat het gros van de vrijwilligers die vrijwilligerswerk bij residentiële instellingen doen, uit Australië, Canada, de Verenigde Staten (VS) en West-Europa komen.[252] Hieronder zal een overzicht worden gegeven van het beleid in deze landen.

Australië

Wetgeving

In december 2018 heeft de Australische overheid een *Modern Slavery Act* aangenomen.[253] Voorafgaand hieraan werd door een onafhankelijke commissie onderzoek gedaan naar de invulling van de wet welke geïnspireerd is door de Britse

[252] Howe-Ely, 2018, Prevalence of the terms 'orphan' and 'orphanage' among international volunteer travel organizations.

[253] Government of Australia, 2018, Modern Slavery Act 2018, No. 153, 2018,

Modern Slavery Act. Dit onderzoek zou voor Australië onder anderen bezien of en hoe *orphanage trafficking* in deze wetgeving meegenomen zou kunnen worden.

Orphanage trafficking

Met *orphanage trafficking* doelt men op het rekruteren van kinderen naar 'weeshuizen' of residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden met als doel uitbuiting te faciliteren, specifiek gerelateerd aan vrijwilligerstoerisme.[254] [255]

De Australische *Modern Slavery Act* verplicht bedrijven met een omzet van meer dan 100 miljoen Australische dollar (ongeveer 60 miljoen euro) om jaarlijks een *Modern Slavery Statement* te publiceren. Hierin dienen zij aan te geven hoe zij vormen van moderne slavernij in hun *supply chain* (keten) herkennen en hoe ze hiermee omgaan. Er bestaan echter geen sancties voor het niet publiceren van de verklaring. Bedrijven met een kleinere omzet zijn niet verplicht een dergelijke verklaring te publiceren.

Orphanage trafficking is niet expliciet in de *Modern Slavery Act* opgenomen als vorm van moderne slavernij, ondanks de aanbevelingen van de onafhankelijke onderzoekscommissie.[256] In aanvullende richtlijnen, noemt de Australische overheid *orphanage trafficking* wel als een vorm van mensenhandel en kinderuitbuiting.[257] Academici hebben zich in verschillende publicaties kritisch uitgelaten over de Australische wetgeving.[258] [259]

Eind 2019 maakte de Australische overheid bekend dat het haar activiteiten op het gebied van bestrijding van moderne slavernij zal uitbreiden. Er is, onder andere, een Modern Slavery Expert Advisory Group opgericht.[260] Het doel van deze groep is om de overheid van strategisch advies te voorzien in de uitvoering van de *Modern Slavery Act*.

Voorlichting

De Australische overheid zet ook in op bewustwordingscampagnes gericht op (aspirant)vrijwilligers.[261] Zo lanceerde de overheid de '*Smart Volunteering*' campagne om burgers bewust te maken van de mogelijke gevaren van vrijwilligerswerk bij residentiële instellingen voor kinderen.[262] Ook hebben aspirant vrijwilligers toegang tot onder andere de SmartTraveller website[263] waar de overheid reisadviezen biedt en tot de website van de Australische Charities and Not-for-profits Commission[264] waar gecontroleerd kan worden of een stichting is geregistreerd. In samenwerking met Cambodja, Laos, Thailand en Vietnam voerde Australië een '*Child Safe Tourism*' campagne. Hierin werden Australische toeristen geïnformeerd over schadelijke vormen van toerisme, hier werden ook bezoeken en vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen genoemd.[265]

Zelfregulering

Daarnaast hebben verschillende Australische ngo's zich ingezet om de problematiek rondom vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen te agenderen. Voorbeelden hiervan zijn de '*Self-assessment tool*' voor scholen en universiteiten door Save the Children Australia en World Challenge, in samenwerking met ReThinkOrphanages, de Australische ngo die inzet voor de-institutionalisering[266] en de '*Partnership Due Diligence Assessment Tool*'.[267] Een

---

254 Joint Standing Committee on Foreign Affairs, Defence and Trade, 2017, Hidden in Plain Sight.
255 De Engelstalige definitie door van Doore luidt 'the active recruitment of children into orphanages or residential care institutions in developing nations for the purpose of ongoing exploitation, particularly through orphanage tourism'.
256 Joint Standing Committee on Foreign Affairs, Defence and Trade, 2017, Hidden in Plain Sight.
257 Government of Australia, 2018, Commonwealth Modern Slavery Act 2018 Guidance for Reporting Entities.
258 Van Doore, 2020, Regulating Australia's Participation in the Orphanage Industry.
259 Nhep and van Doore, 2019, Orphanage Trafficking, Modern Slavery And The Australian Response.
260 https://minister.homeaffairs.gov.au/jasonwood/Pages/modern-slavery-expert-advisory-group-appointments.aspx
261 Lyneham and Facchini, 2019, Benevolent harm: Orphanages, voluntourism and child sexual exploitation in South-East Asia, .
262 https://www.dfat.gov.au/people-to-people/volunteers/Pages/smart-volunteering
263 https://www.smartraveller.gov.au/before-you-go/activities/volunteering
264 https://www.acnc.gov.au/charity
265 https://childsafetourism.org/
266 ReThink Orphanages, n.d., Partnership Due Diligence Assessment Tool.
267 Save the Children and ALTO, n.d., Ethical & Responsible Student Travel.

ander voorbeeld is de internationale campagne van BCN '*The Love You Give*'. Deze campagne was ook gericht op de VS en het VK.[268]

Verenigd Koninkrijk

Wetgeving

Het VK introduceerde haar *Modern Slavery Strategy* en *Modern Slavery Act* respectievelijk in 2014 en 2015.[269] Het doel van deze wetgeving is om moderne slavernij in het VK uit te bannen. In 2019 is de *Modern Slavery Act* door een onafhankelijke partij geëvalueerd.[270] Deze evaluatie concludeerde dat sinds de introductie van de wetgeving, 'nieuwe' vormen van moderne slavernij zijn opgekomen. Een van deze nieuwe vormen van moderne slavernij is *orphanage trafficking*. Het rapport adviseert het opstellen van een richtlijn waarmee de reikwijdte van de *Modern Slavery Act* wordt uitgebreid.

Ook is in 2019 een parlementair onderzoek gestart naar de implementatie en effectiviteit van de *Modern Slavery Act*. Het onderzoek is ten tijde van de parlementaire verkiezingen eind 2019 gestaakt, onduidelijk is of en wanneer dit onderzoek wordt hervat.

De Modern Slavery Strategy and Implementation Group is aangesteld om de Britse overheid te adviseren over de implementatie van de *Modern Slavery Act* door de *Modern Slavery Strategy*. Hierin hebben onder meer ngo's zitting.[271] Eén van de vooraanstaande ngo's die zich vanuit het VK inzet voor de-institutionalisering is Lumos. Begin 2020 heeft Lumos samen met de Commonwealth Parliamentary Association (een adviesorgaan aan het Britse parlement) een e-handboek gepubliceerd dat ondersteuning biedt aan beleidsmedewerkers in de implementatie van de *Modern Slavery Act*. Hierin komt *orphanage trafficking* ook aan bod.[272]

Voorlichting

In 2019 heeft het Foreign and Commonwealth Office haar reisadvies aangepast en benoemt expliciet de problematiek rondom vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen.[273] Voor bepaalde landen wordt zelfs gewaarschuwd voor 'malafide' residentiële instellingen.[274]

Zelfregulering

Naast activiteiten vanuit de overheid heeft de toerismesector in het VK een aantal zelfregulerende maatregelen genomen. Zo bestaat een Orphanage Tourism Taskforce, opgericht in 2018 door de Association of British Travel Agents (ABTA) in samenwerking met ngo Hope and Homes for Children en reisorganisaties Intrepid, TUI, Exodus en Projects Abroad.[275] Het doel van de taskforce is om reisorganisaties aan te moedigen geen reizen of bezoeken aan residentiële instellingen voor kinderen aan te bieden. Voluntary Service Overseas (VSO), één van de grootste vrijwilligersorganisaties ter wereld gevestigd in het VK, zendt sinds 2016 geen vrijwilligers meer naar residentiële instellingen voor kinderen. Daarnaast publiceerde VSO richtlijnen voor vrijwilligerswerk in ontwikkelingslanden.[276] Ook speelt de London School of Economics een rol. Zij hebben de '*Stop Orphanage Volunteering pledge*' opgezet waarmee zij onderwijsinstellingen adviseren geen reizen aan te bieden naar residentiële instellingen voor kinderen.[277]

Lumos lanceerde eind 2019 de #HelpingnotHelping campagne, gericht op studenten en Britse universiteiten.[278] In deze campagne werden studenten opgeroepen met een kritische blik te kijken naar het aanbod aan vrijwilligerswerk van hun

---

268 http://loveyougive.org/
269 UK Government, n.d., Modern Slavery Strategy.
270 UK Government, 2019, Independent Review of the Modern Slavery Act 2015: Final Report.
271 ReThink Orphanages, 2020, Mapping the European Contribution to the Institutionalisation of Children Overseas.
272 Commonwealth Parliamentary Association UK, 2020, Legislating against Modern Slavery, Human Trafficking and Forced Labour The Role of Parliament to Scrutinise & Raise Awareness.
273 https://www.wearelumos.org/news-and-media/2019/10/21/uk-government-warns-harm-orphanage-volunteering-new-advice-citizens/
274 https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/nepal/safety-and-security
275 https://www.abta.com/news/new-taskforce-end-orphanage-tourism
276 VSO, 2019, The Global Standard for Volunteering for Development.
277 https://info.lse.ac.uk/current-students/careers/volunteer-centre/orphanage-volunteering
278 https://www.helpingnothelping.org/

onderwijsinstelling. Daarnaast voerde Home for Good de Homecoming campagne. Hierbij wordt de-institutionalisering gepromoot onder de Britse kerken en christelijke gemeenschappen.[279]

Verenigde Staten

In haar jaarlijkse *Trafficking in Persons* rapport (2019), wijdde de USA Department of State een volledig hoofdstuk aan het verband tussen kinderhandel, residentiële zorginstellingen voor kinderen en misbruik.[280] In het rapport wordt vrijwilligerswerk in zorginstellingen expliciet benoemd.

In haar reisadvies voor Nepal waarschuwt de het Department of State voor de risico's van vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen.[281] Daarnaast biedt de overheid op haar pagina '*best practices for volunteering abroad'*, adviezen voor voorbereiding op veilig vrijwilligerswerk.[282]

De Amerikaanse Catholic Relief Services, Maestral, en Lumos hebben samen het initiatief '*Changing the Way we Care*' opgezet.[283] Dit initiatief richt zich op het overplaatsen van kinderen uit residentiële instellingen voor kinderen naar een familieomgeving. De ngo Faith to Action voert campagne gericht op kerkelijke steun voor residentiële instellingen.[284]

Opvallend is dat de VS als enige VN-lidstaat het IVRK niet heeft ondertekend.

Canada

Begin 2020 werd een wetsvoorstel voor de introductie van een *Modern Slavery Act* ingediend.[285] Dit voorstel stelt voor om volgens Australisch model organisaties verplicht te stellen een *Modern Slavery Statement* uit te geven. Het wetsvoorstel refereert echter niet aan *orphanage trafficking*. Dit onderwerp wordt ook niet aangesneden in het onderliggende rapport van het Standing Committee on Foreign Affairs and International Development.[286] De wet is momenteel in behandeling.

Europese Unie

Het beleid van de EU ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen alsmede ten aanzien van de-institutionalisering is gepresenteerd in Hoofdstuk 6. Binnen de EU wordt de discussie rondom vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen in verschillende lidstaten gevoerd.

Duitsland

Uit een recent onderzoek blijkt dat het Duitse ministerie van Economische Samenwerking en Ontwikkeling lange tijd ngo's met residentiële instellingen voor kinderen heeft gefinancierd, door middel van hun Weltwärts programma.[287] Dit programma is een initiatief dat vrijwilligerswerk voor jongeren promoot. In totaal ontving het programma jaarlijks 70 miljoen euro van het Duitse ministerie.[288] Recentelijk heeft het programma het aanbod van projecten in Zuid-Afrika, Oeganda en Ghana gereduceerd.[289]

Verschillende organisaties die actief zijn in het aanbieden van vrijwilligersreizen hebben zich aangesloten bij een keurmerk opgericht door de sector zelf, geïnitieerd door Forum Anders Reisen. Sinds 2019 zijn leden verplicht zich te distantiëren van 'projecten in weeshuizen, kindertehuizen en scholen met overnachtingen'.[290]

---

279 https://homecomingproject.org
280 USA Department of State, 2019, Trafficking in Persons Report.
281 https://travel.state.gov/content/travel/en/international-travel/International-Travel-Country-Information-Pages/Nepal.html
282 https://travel.state.gov/content/travel/en/international-travel/before-you-go/travelers-with-special-considerations/volunteering-abroad.html
283 https://www.changingthewaywecare.org/
284 https://www.faithtoaction.org/
285 Bill S-211, An Act to enact the Modern Slavery Act and to amend the Customs Tariff.
286 Standing Committee on Foreign Affairs and International Development, 2018, A call to action: ending the use of all forms of child labour in supply chains.
287 ReThink Orphanages, 2020, Mapping the European Contribution to the Institutionalisation of Children Overseas.
288 https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_de_en.pdf
289 ReThink Orphanages, 2020, Mapping the European Contribution to the Institutionalisation of Children Overseas.
290 Forum Anders Reisen, 2019, Our set of Criteria forum anders reisen e.V.

De Duitse tak van Eurodesk Network, een informatieplatform voor Europese jongeren, waarschuwt voor de gevaren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen via haar de website.[291]

Frankrijk

Frankrijk kent de wetgeving '*Relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre*'.[292] Deze is vergelijkbaar met de Australische *Modern Slavery Act* waarbij grote bedrijven verplicht zijn om bij te dragen aan een *supply chain* waarbij geen mensenrechten worden geschonden. Deze wet is breder dan de Britse, want richt zich op mensenrechten (en specifiek op moderne slavernij). 'Weeshuizen' worden niet specifiek genoemd.

In Frankrijk werden in 2018 in het parlement vragen gesteld over vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen.[293] In het debat werd de suggestie gedaan om, naar Australisch voorbeeld, een waarschuwing voor mogelijke risico's aan de buitenlandse reisadviezen van de overheid toe te voegen. Hierop zijn de reisadviezen voor enkele landen aangepast, door specifiek richtlijnen ten aanzien van vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen op te nemen (onder andere Cambodja).

De website van het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken, '*France Volontaires*', geeft adviezen voor (aspirant) vrijwilligers bij het selecteren van projecten.[294] Hier worden de mogelijke bezwaren tegen vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen genoemd.

Zweden

De Zweedse overheid erkent een verband tussen *orphanage trafficking* en vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen.[295] In een actieplan worden een aantal aanbevelingen gedaan, waaronder het opzetten van een bewustwordingscampagne gericht op burgers.[296] Voorafgaand aan de publicatie van het actieplan werd de campagne '*Travel Courage*' uitgerold waarmee burgers aangemoedigd werden het vermoeden van kindermisbruik in het buitenland te rapporteren.[297]

Ierland

In Ierland is in 2016 de Orphanage Working Group opgericht. Deze groep bestaat uit voornamelijk uit ngo's en zet zich in om bewustwording van de mogelijke risico's van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen te vergroten. De groep ontwikkelde de '*Code of Good Practice for Volunteer-Sending Organisations'*, gefinancierd door de Ierse overheid. Daarnaast publiceerde de groep de studie in 2019 om beleidsmedewerkers te informeren. [298]

7.2 Handelingsperspectieven

Concreet luidt de vraag ten aanzien van het handelingsperspectief als volgt: 'Welke handelingen of initiatieven kunnen vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen vanuit Nederland doen afnemen en welke minister heeft hiervoor de eerste verantwoordelijkheid?'

In de hiernavolgende paragraaf wordt een long-list van mogelijke handelingsperspectieven gepresenteerd. Deze zijn in de loop van dit onderzoek verzameld aan de hand van de interviews en ronde tafels en op basis van het onderzoek naar het beleid in andere landen. Daarbij zal worden aangegeven hoe relevant en haalbaar de verschillende maatregelen zijn. De handelingsperspectieven beperken zich niet tot die voor het kabinet. Met name

---

291 https://www.rausvonzuhaus.de/

292 LOI n° 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre.

293 http://questions.assemblee-nationale.fr/q15/15-14417QE.htm

294 https://www.france-volontaires.org/avant-le-volontariat/attention-au-volontourisme/

295 Ministry of Health and Social Affairs, 2016. About what must not happen.

296 Andere aanbevelingen zijn gericht op het versterken van samenwerking, het verbeteren van de kennispositie, het voorkomen van misbruik van kinderen en het verbeteren van zorg- en ondersteuning voor kinderen.

297 Swedish Ministry of Justice, 2016, Report submitted by the Swedish authorities on measures taken to comply with Committee of the Parties Recommendation CP(2014)12 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

298 https://comhlamh.org/blog/children-first-a-global-perspective-on-volunteering-in-orphanages-and-transforming-care/

zelfregulering en voorlichting zijn (ook) een verantwoordelijkheid van de sector zelf. Waar nodig zal aangeduid worden voor wie de gepresenteerde handelingsperspectieven bedoeld zijn.

Tevens zal ook worden gekeken welke (deel)problemen zoals gepresenteerd in Hoofdstuk 4 met welke handelingsperspectieven kunnen worden opgelost. De volgende problemen zullen worden bezien: het onnodig in stand houden van residentiële zorginstellingen voor kinderen, het aanwakkeren van aanbod van 'wezen', gevaar voor kinderhandel, hechtingsproblematiek, onprofessionele zorg, gevaar voor misbruik, de instandhouding van neokoloniale verhoudingen en het verstoren van de lokale arbeidsmarkt.

Zoals eerder uiteengezet, gelden veel van de bezwaren tegen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen met kinderen ook voor andersoortige projecten met kwetsbare kinderen in lage- en middeninkomenslanden. Daarnaast is er een grijs gebied tussen residentiële instellingen en semi-residentiële instellingen (bijvoorbeeld dagopvang). De focus van het onderzoek beperkt zich echter tot residentiële instellingen. Om tot een duurzaam handelingsperspectief te komen, adviseren wij om vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen niet in isolatie te beschouwen maar in plaats daarvan een breder beleid te formuleren waarbij vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen ook bezien worden. Om hiertoe handvatten te bieden zal per gepresenteerd handelingsperspectief aangegeven worden of deze interventie relevant is voor vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen (▲) en/of voor vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen (▲).

Ook moet vooraf worden opgemerkt dat er grenzen zijn aan het Nederlandse handelingsperspectief. In de eerste plaats hebben overheden in de ontvangende landen ook zelf een verantwoordelijkheid. Een verbod op het ontvangen van vrijwilligers of het oprichten van residentiële instellingen in deze landen valt buiten het mandaat van de Nederlandse overheid. In de tweede plaats is Nederland niet het enige land dat vrijwilligers naar lage- en middeninkomenslanden stuurt. Het afstemmen van interventies met andere landen of in internationaal verband ligt daarom voor de hand.

Handelingsperspectieven kunnen onderverdeeld worden in een verbod, regulering, zelfregulering, voorlichting en politiek en diplomatie. Hierna wordt per categorie een overzicht gegeven van mogelijke handelingsperspectieven. In het overzicht zijn ook de handelingsperspectieven meegenomen zoals gesuggereerd in de initiatiefnota van Van Haga en tijdens het notaoverleg.

Tabel 7.1 toont hoe de deelnemers aan de vier ronde tafels die in mei 2020 in het kader van dit onderzoek zijn gehouden tegen de handelingsperspectieven aankijken. Wat opvalt is dat de deskundigen een voorkeur hebben voor 'softe' maatregelen. Het merendeel van de deskundigen geeft aan dat een totaal verbod te grofmazig zou zijn en zijn voorstander van een meer genuanceerd handelingsperspectief.

Belangrijk om hierbij in acht te nemen is de achtergrond van de deelnemende experts aan de ronde tafels. Zoals uiteengezet in Hoofdstuk 3, waren de ronde tafels als volgt ingedeeld:

- Ronde tafel 1: Nederlandssprekende academici en ngo's (7 deelnemers)
- Ronde tafel 2: Aanbieders (8 deelnemers)
- Ronde tafel 3: Engelssprekende academici en ngo's (5 deelnemers)
- Ronde tafel 4: Beleidsmedewerkers (10 deelnemers)

Wij erkennen dat de achtergrond, de rol alsmede het belang van experts vermoedelijk effect heeft gehad op het standpunt dat werd uitgedragen door de expert. Dit is inherent aan kwalitatief onderzoek. Waar nodig, is aangeduid welke groep deskundigen een bepaalde visie of argumentatie hanteerde.

Tabel 7.1 Visie van deelnemers ronde tafels op handelingsperspectieven (n = 29)

	Eens	Neutraal	Oneens	Weet niet
Verbod	32%	4%	56%	8%
Regulering	63%	13%	20%	4%
Zelfregulering	73%	5%	22%	-
Voorlichting	88%	8%	4%	-

Bron: Ecorys – Radboud Universiteit, voorbereidende vragenlijst voor de ronde tafels (mei 2020).

Een achterliggende vraag is in hoeverre men het überhaupt wenselijk vindt dat er vrijwilligersreizen naar residentiële projecten voor kinderen plaatsvinden. Een deel van de experts is hierop ten principale tegen. Dit zijn met name academici en vertegenwoordigers van ngo's maar ook enkele aanbieders. Zij zijn niet alleen van mening dat vrijwilligers 'niets bij kwetsbare kinderen te zoeken hebben', maar ook dat deze reizen het lokale beleid ten aanzien van de-institutionalisering ondermijnen en dat het vrijwilligerswerk in residentiële zorginstellingen op gespannen voet staat met het IVRK.

Een ander deel van de deskundigen, voornamelijk aanbieders, wijst de vrijwilligersreizen niet ten principale af, maar vindt wel dat zij aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen. Hierbij wordt onder andere gewezen op het profiel van de vrijwilliger, het type werk van de vrijwilliger, de aanbieder en de relatie tussen de aanbieder en ontvangende organisatie.

7.2.1 Verbod

Een verbod op vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen is de meest vergaande interventie. Een verbod is tot op heden niet toegepast door andere overheden. Er kan worden gedacht aan een totaal verbod en een gespecificeerd verbod (bijvoorbeeld op ongeschoolde vrijwilligers).

Totaal verbod - ▲

Tijdens de ronde tafels en gesprekken werd meermaals genoemd dat de rechten van het kind leidend zouden moeten zijn in beleid van de Nederlandse overheid. Met het oog hierop noemt een kleine groep academici en vertegenwoordigers van ngo's een verbod op vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen als enige juiste optie. Hieronder zouden niet alleen reisorganisaties en gespecialiseerde vrijwilligers vallen, maar ook particuliere initiatieven, schoolreizen en reizen vanuit kerken of kerkelijke organisaties. Eén van de argumenten hierbij zou zijn dat vrijwilligers onder geen enkele voorwaarde 'iets bij kwetsbare kinderen te zoeken hebben'. Als Westerse landen geen 'toeristen' en vaak zelfs geen vrijwilligers toelaten bij opvang voor kwetsbare kinderen, waarom zou dit in lage- en middeninkomenslanden dan wel mogen?

Enkele vertegenwoordigers van ngo's noemt het IVRK als wetmatige basis voor een verbod. Er bestaat consensus dat het opgroeien in een residentiële zorginstelling schadelijk is voor een kind. Vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen vergroten deze negatieve effecten mogelijk. Vanuit deze gedachte zou een verbod op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen gevormd kunnen worden op basis van het juridische kader wat het IVRK biedt.

Tegenstanders van een verbod pleiten voor meer nuance. Deze groep bestaat uit aanbieders maar ook uit academici en vertegenwoordigers van ngo's. Zij onderstrepen het belang van een meer gericht beleid. Een totaal verbod op vrijwilligersreizen naar residentiële werkt een verschuiving van de problematiek mogelijk in de hand. Zoals een van de gesprekspartners illustreert:

> **"Nu zijn de kinderen wellicht wel in beeld, bij bepaalde maatregelen zoals een verbod kan het zijn dat weeshuizen in grotere aantallen ondergronds te werk gaan en zodoende mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen nog ingewikkelder wordt om op te sporen."**

Een verbod zou alle projecten 'over een kam zou scheren' waarbij ook organisaties die goed werk verrichten geraakt worden. Zij benadrukken dat, mits er aan bepaalde voorwaarden kan worden voldaan, vrijwilligersreizen naar

residentiële instellingen voor kinderen niet verboden zouden moeten worden. Een aanbieder gaf tijdens een van de gesprekken aan:

> **"Ik denk dat we het kind met het badwater weggooien als we in alle gevallen uitgaan van misbruik/hechting. Zolang er goede randvoorwaarden zijn, bijvoorbeeld dat het kind vaste verzorgers heeft, dan kunnen afwisselende vrijwilligers een speelse verrijking zijn."**

Hoewel een verbod relevant zou zijn voor ieder van de geïdentificeerde problemen, kunnen vraagtekens geplaatst worden bij de haalbaarheid en effectiviteit van deze maatregel. Een verbod op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen zou lastig te handhaven zijn. Daarnaast werkt het mogelijk een verschuiving van de problematiek in de hand naar projecten waarbij de zorg voor kinderen centraal staat. Ten slotte zou een totaal verbod slechts beperkt recht doen aan de complexiteit van het fenomeen 'vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen'. De doorlopende donaties zouden bij de invoering van een dergelijk verbod buiten schot blijven.

Verbod op ongeschoolde vrijwilligers - ▲ ▲

Uit de gesprekken met experts blijkt dat een aanzienlijke groep van mening is dat vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen kunnen blijven bestaan wanneer de vrijwilligers de juiste opleidingsachtergrond hebben en voor langere periode bij een project blijven. Deze mening werd gedeeld door aanbieders maar ook door enkele academici en vertegenwoordigers van ngo's. Verschillende deskundigen suggereerden daarom om een onderscheid te maken tussen vrijwilligers met een relevante professionele of studieachtergrond (bijvoorbeeld stagiairs of professionals) en vrijwilligers zonder relevante achtergrond. De duur van een verblijf speelt hierin ook een rol.

Tegenstanders van een dergelijk selectief verbod hebben twee tegenargumenten. In de eerste plaats is men van mening dat het toestaan van (semi-)professionele vrijwilligers een signaal afgeeft dat vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen onder bepaalde omstandigheden wél geoorloofd zou zijn. Dit druist in tegen het fundamentele standpunt van sommige experts dat residentiële instellingen voor kinderen per definitie niet goed zijn voor de ontwikkeling van een kind. Daarnaast plaatsen verschillende experts vraagtekens bij de manier waarop onderscheid tussen professionele- en onprofessionele vrijwilligers gemaakt zou worden. Het is volgens hen lastig zo niet onmogelijk om een lijn te trekken tussen de twee groepen. Bovendien zou dit verbod zeer moeilijk te handhaven zijn.

Een verbod op ongeschoolde vrijwilligers zou het gesignaleerde probleem van onprofessionele zorg aanpakken, echter, de invoering en handhaving van een dergelijk verbod is zeer complex

7.2.2 Regulering

Regulering is minder *vergaand* dan een verbod. Regulering kan ingezet worden om de voorkomendheid van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen terug te dringen en/of eisen te stellen aan de kwaliteit van dergelijke reizen. Het kan zich bovendien specifiek richten op de afzonderlijke problematische aspecten van deze vorm van internationaal vrijwilligerswerk. Enkele vormen van regulering kunnen zowel door de Nederlandse overheid als door de sector zelf worden geïmplementeerd. Mogelijkheden voor regulering die hieronder verder worden toegelicht, zijn met name:

- Invoering van een *Modern Slavery Act;*
- De Wet Zorgplicht Kinderarbeid
- Afnemen van ANBI status;
- Verplicht VOG voor vrijwilligers;
- Verplichte VOG voor oprichters van aanbiedende organisaties;
- Internationaal VOG voor vrijwilligers;
- Reisbeperkingen voor veroordeelde kindersekstoeristen.

Modern Slavery Act - ▲

Het invoeren van een *Modern Slavery Act* naar Australisch model wordt genoemd als een van de mogelijke interventies van het Nederlandse kabinet. Hiermee zou de Nederlandse overheid kinderhandel en kinderuitbuiting als vorm van moderne slavernij erkennen. Zoals eerder uiteengezet, wordt *orphanage trafficking* niet expliciet genoemd in de Australische *Modern Slavery Act*. Dit verband wordt alleen gelegd in een begeleidende richtlijn.

De *Modern Slavery Act* is alleen van toepassing op (zeer) grote bedrijven. Bedrijven met een omzet van omgerekend minder dan 60 miljoen euro per jaar zijn vrijgesteld van het opstellen van een *Modern Slavery Statement*. Deze drempel ligt (ver) boven de omzetten van organisaties die in Nederland vrijwilligersreizen aanbieden en die van de particuliere initiatieven in Nederland. Ook plaatsen verschillende experts, academici en aanbieders, vraagtekens bij de effectiviteit van de *Modern Slavery Act*. Zij noemen ook dat de *Modern Slavery Act* pas recentelijk is geïmplementeerd in Australië waardoor men nog geen goed beeld heeft van de effectiviteit van de wetgeving.[299]

Hoewel de *Modern Slavery Act* volgens voorstanders een stap in de goede richting is, lijkt de wetgeving voornamelijk van symbolische waarde te zijn. Deze gedachte werd beaamd tijdens de ronde tafels. Door deze wetgeving aan te nemen, erkent de Australische overheid impliciet het verband tussen *orphanage trafficking* en moderne slavernij. Dit wordt voor veel experts als een krachtig signaal gezien en heeft de discussie rondom dit fenomeen nieuw leven ingeblazen.

Alles overziend zou de implementatie van een *Modern Slavery Act* naar Australisch model mogelijk relevant zijn, met name om een duidelijk signaal af te geven vanuit de Nederlandse overheid. Wanneer enkel grote organisaties verplicht gesteld worden een *Modern Slavery Statement* af te geven, is de effectiviteit van de maatregel echter twijfelachtig. Daarnaast is de Australische wetgeving pas recentelijk ingevoerd waardoor een inschatting van de effectiviteit nog niet mogelijk is.

De Wet Zorgplicht Kinderarbeid - ▲

Wet Zorgplicht Kinderarbeid legt neer dat iedere onderneming die aan Nederlandse eindgebruikers goederen verkoopt of diensten levert, gepaste zorgvuldigheid moet betrachten om te voorkomen dat die goederen en/of diensten met behulp van kinderarbeid tot stand zijn gekomen.[300] Ondernemingen dienen een verklaring af te geven waarin zij aankondigen onderzoek te doen naar vermoedens van kinderarbeid in hun keten. Indien een redelijk vermoeden bestaat, dient een plan van aanpak te worden vastgesteld en uitgevoerd. Wanneer onvoldoende actie wordt ondernomen, kunnen boetes en uiteindelijk strafrechtelijke vervolging worden gerealiseerd.

Naar verwachting zal de wet na 2022 in werking treden. De wet toont enige gelijkenissen met de Britse *Modern Slavery Act*; hiernaar werd in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel ook gerefereerd.[301] De wet biedt wellicht mogelijkheden om, naar Australisch model, een verband te leggen tussen *orphanage trafficking* en moderne slavernij. De vereisten die de wet stelt aan ondernemingen die aan Nederlandse eindgebruikers goederen verkopen of diensten leveren zouden mogelijk uitgebreid kunnen worden om ook *orphanage trafficking* te omvatten.

Gedurende het onderzoek werd de mogelijke toepassing van de Wet Zorgplicht Kinderarbeid slechts beperkt genoemd door experts. Tijdens de ronde tafels werd genoemd dat de wet een rol kan spelen bij het duiden van de ketenverantwoordelijkheid op het gebied van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Echter, experts benadrukten de complexiteit van het aantonen van een mogelijk verband tussen kinderarbeid en residentiële instellingen voor kinderen. Er worden kritische kanttekeningen geplaatst bij de uitvoerbaarheid van de wetgeving op het gebied van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen.

---

299 De wetgeving trad 1 januari 2019 in werking.

300 https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20191113/publicatie_wet_4/document3/f=/vl3jh4kl10yx.pdf

301 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2015 – 2016, Voorstel van wet van het lid Van Laar houdende de invoering van een zorgplicht ter voorkoming van de levering van goederen en diensten die met behulp van kinderarbeid tot stand zijn gekomen (Wet zorgplicht kinderarbeid).

De verruiming van de Wet Zorgplicht Kinderarbeid zou mogelijk relevant zijn in het kader van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Echter, gezien de wet nog ingevoerd moet worden en sterke twijfels bestaan over de verzameling van bewijslast, lijkt deze maatregel niet de meest effectieve.

Afnemen van ANBI status - ▲ ▲

Instellingen die zich nagenoeg geheel inzetten voor het algemeen belang kunnen een algemeen nut beogende instelling (ANBI) status toegekend krijgen. Om een ANBI-status te verkrijgen, wordt een instelling geacht aan een aantal voorwaarden te voldoen.[302] Voorbeelden zijn onder anderen dat de instelling geen winstoogmerk heeft, dat de mensen die rechtstreeks betrokken zijn bij de instelling voldoen aan integriteitseisen en dat de beloning voor beleidsbepalers beperkt is tot een onkostenvergoeding of minimale vacatiegelden. Een ANBI heeft enkele belastingvoordelen, waaronder: vrijstelling van erfbelasting of schenkbelasting voor erfenissen en schenkingen die de instelling gebruikt voor het algemeen belang en de mogelijkheid voor donateurs om hun giften af te trekken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting.

Verschillende gesprekspartners, voornamelijk vertegenwoordigers van ngo's, droegen de suggestie aan om aanbieders van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen hun ANBI status te ontnemen. Enerzijds beargumenteren zij dat deze instellingen zich feitelijk niet inzetten voor het 'algemeen belang'. Deze groep experts is van mening dat vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen indruisen tegen de rechten van het kind. Tegelijkertijd refereren voorstanders van deze interventie naar de rol die donaties voor, tijdens en na afloop van vrijwilligersreizen spelen in het in standhouden van residentiële instellingen voor kinderen. Vanwege de belastingvoordelen is het aantrekkelijk om de ANBI-instelling financieel te ondersteunen. Met de ontvangen steun kan de ontvangende organisatie (deels) in stand gehouden worden waardoor ook de vrijwilligersreizen georganiseerd kunnen blijven worden. Door de ANBI status af te nemen van instellingen die vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen organiseren of hierin bemiddelen, kan een deel van de financiële aantrekkelijkheid om aan dergelijke instellingen te doneren verminderd worden.

Tegenstanders van deze interventie, enkele academici alsook aanbieders en een branchevereniging, noemen als praktische bezwaar dat niet alle gespecialiseerde aanbieders en particuliere initiatieven die vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen aanbieden een ANBI status hebben. Het afnemen van de ANBI status is daarom geen adequate interventie. We plaatsen hier de kanttekening bij dat 86% van de Nederlandse particuliere initiatieven de ANBI status heeft.

In Australië heeft de Australian Charities and Not-for-profits Commission in 2019 de richtlijnen voor haar '*Overseas Aid Gift Deduction Scheme'* aangescherpt. Australische liefdadigheidsinstellingen die in het buitenland opereren en aanspraak willen maken op belastingvoordelen voor donoren, worden verplicht te voldoen aan een aantal standaarden, waaronder op het gebied van het beheren van middelen en de bescherming van kwetsbare personen.[303] ReThink Orphanages heeft hiertoe een handleiding opgesteld.[304]

Deze maatregel beziet vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen in breder perspectief en zou de geldstromen naar dergelijke instellingen kunnen adresseren. Gezien het feit dat een groot aantal particuliere initiatieven beschikt over een ANBI, zou deze maatregel zowel effect kunnen hebben op het aantal vrijwilligersreizen als het oprichten en in standhouden van residentiële instellingen. Waar de ANBI status met name bij institutionele donateurs een rol speelt in het geefgedrag, is het de vraag of particuliere donateurs van particuliere initiatieven hun donaties stopzetten wanneer de ANBI status wordt afgenomen of wanneer een nieuwe organisatie hier niet over beschikt.

---

302 https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/bijzondere_regelingen/goede_doelen/algemeen_nut_beogende_instellingen/aan_welke_voorwaarden_moet_een_anbi_voldoen/aan_welke_voorwaarden_moet_een_anbi_voldoen

303 https://www.acnc.gov.au/for-charities/manage-your-charity/governance-hub/acnc-external-conduct-standards

304 ReThink Orphanages Australia, 2019, Working with Children in Residential Care Implications of the ACNC External Conduct Standards for Australian Charities

Verplicht VOG voor vrijwilligers - ▲ ▲

De VOG is een verklaring waaruit blijkt dat iemands (justitiële) verleden geen bezwaar vormt voor het vervullen van een specifieke taak of functie in de samenleving. Bij de beoordeling van een VOG-aanvraag wordt nagegaan of een persoon strafbare feiten op zijn of haar naam heeft staan die een risico vormen voor de functie of het doel waarvoor de VOG wordt aangevraagd.[305]

Het is momenteel geen verplichting voor aanbieders om vrijwilligers om een VOG te vragen. Zoals uiteengezet in Hoofdstuk 4, vraagt slechts een beperkt aantal aanbieders om een VOG van haar (aspirant) vrijwilligers. Gesprekspartners met verschillende achtergronden noemen dit zorgelijk: het gebrek aan screening van vrijwilligers werkt onprofessionele zorg in de hand. Daarnaast verhoogt het volgens hen de kans op misbruik. Met een verplicht VOG zouden vrijwilligers met een bezwaarlijk justitieel verleden beperkt worden in hun mogelijkheden tot het doen van vrijwilligerswerk. Deze maatregel zou door zowel de overheid als de sector zelf opgelegd kunnen worden.

Echter, een aanzienlijk deel van de experts, met name academici en vertegenwoordigers van ngo's, plaatste kanttekeningen bij deze interventie. Enerzijds noemden zij dat deze maatregel het beeld schetst dat vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen onder bepaalde voorwaarden wél geoorloofd zijn.

Ook geven zij aan dat een verplicht VOG voor vrijwilligers maar een beperkte relevantie heeft. Veel van de bezwaren tegen vrijwilligerswerk in het algemeen en met kwetsbare kinderen in het bijzonder worden hiermee niet ondervangen. Daar komt bij dat de grootste groep vrijwilligers (vrouwen tussen de 18 en 25) doorgaans geen bezwaarlijk justitieel verleden heeft en dus in veruit de meeste gevallen een VOG kunnen overleggen. De VOG is daarom, naar mening van verschillende experts, slechts een 'schijninterventie'. Het levert naar verwachting weinig op; de grootste groep vrijwilligers vormen niet het grootste gevaar op misbruik. Het zou slechts in zeer beperkte mate van toepassing kunnen zijn op het terugdringen van het risico op misbruik, stellen critici van deze interventie. Gezien de additionele administratieve last die het verplicht stellen van een VOG voor vrijwilligers met zich mee zou brengen, vrezen met name aanbieders, dat kleinere organisaties 'onder de radar' zullen verdwijnen om deze verplichting te ontlopen. Bovendien zegt het overleggen van een VOG niets over de kwaliteit van de aanbieder en ontvangende organisatie.

Overigens vindt niet iedere bemiddelaar het eisen van een VOG zinvol. Beter vinden zij het om vrijwilligers via een verplichte trainingen voor te bereiden. Daarmee leert de aanbieder de vrijwilligers persoonlijk kennen. Als wordt opgemerkt dat iemand niet geschikt is, wordt daar op ingegrepen. Andere voorstanders, veelal vertegenwoordigers van ngo's, benoemen dat vrijwilligerswerk in het buitenland aan dezelfde eisen zou moeten voldoen als soortgelijk werk in Nederland. Hoewel de VOG beperkt relevant is, vormt dit volgens hen wel een stap in de goede richting. Sommige aanbieders zien het vragen van een VOG als een blijk van professionaliteit van de aanbieder.

Een verplicht VOG lijkt een relevante interventie. Echter, de maatregel zou slechts beperkt effectief zijn en biedt geen garantie voor het voorkomen van misbruik.

Verplicht VOG voor aanbieders - ▲ ▲

Wanneer men bij de Kamer van Koophandel (KvK) een verzoek doet tot het oprichten van een organisatie (stichting) ten behoeve van een residentiële instellingen voor kinderen in het buitenland, wordt men niet gevraagd een VOG te overleggen.[306] Verschillende deskundigen, voornamelijk vertegenwoordigers van ngo's, merkten op dat het gebrek aan controle van de oprichters van dergelijke organisaties kwalijk is en bijdraagt aan het risico op misbruik. Zoals uiteengezet in Hoofdstuk 4, bestaat casuïstiek waaruit blijkt dat een stichting ten behoeve van een residentiële instellingen voor kinderen bewust is opgericht met het doel kinderen te misbruiken. Hoewel deze casuïstiek zeer beperkt is, zijn sommige deskundigen van mening dat het verplicht overleggen van een VOG zou bijdragen aan het beperken van het risico op

[305] https://www.justis.nl/producten/vog/wat-is-een-vog.aspx

[306] Oprichters die vanuit Nederland een (organisatie ten behoeve van een) residentiële zorginstelling voor kinderen in het buitenland willen oprichten, worden niet gevraagd een VOG te overleggen. Daarnaast is het voor oprichters van een (organisatie ten behoeve van een) residentiële zorginstelling voor kinderen in het buitenland geen vereiste om te voldoen aan de eisen die gelden voor het oprichten van een kinderopvang in Nederland. Wanneer men een kinderopvang in Nederland wil oprichten dient aan een aantal voorwaarden te worden voldaan, waaronder het overleggen van een VOG, zie: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kinderopvang/vraag-en-antwoord/kinderopvang-starten

misbruik. Wanneer iemands justitiële verleden een bezwaar vormt voor het oprichten van een organisatie ten behoeve van een residentiële instellingen voor kinderen zou kunnen worden besloten dat deze persoon geen stichting op mag richten. De overheid zou een dergelijke verplichting volgens hen moeten invoeren en handhaven. Vertegenwoordigers van ngo's noemen naast het verplichtstellen van een VOG voor oprichters van aanbiedende organisaties ook het verplicht stellen van eisen zoals deze nu gelden voor het oprichten van een kinderopvang.

Tegelijkertijd noemen enkele deskundigen, waaronder academici, dat de ruimte die de Nederlandse overheid biedt ten aanzien van het oprichten van organisaties als kostbaar goed beschouwd moet worden. Het verplicht overleggen van een VOG wanneer iemand een organisatie ten behoeve van een residentiële instellingen voor kinderen wil oprichten druist volgens hen (deels) in tegen de vrijheid in het oprichten van organisaties.

Hoewel het verplicht overleggen van een VOG voor oprichters van (organisaties ten behoeve van de ondersteuning van) een residentiële zorginstelling relevant zou kunnen zijn, speelt hier een ethische afweging ook een rol.

Internationaal VOG voor vrijwilligers - ▲ ▲

De VOG is specifiek voor Nederlandse vrijwilligers van toepassing. Veel andere landen kennen een eigen equivalent (bijvoorbeeld het Britse *International Child Protection Certificate*).[307] In de gesprekken met experts werd de mogelijke relevantie van een internationaal VOG herhaaldelijk genoemd. Door middel van een internationaal VOG kunnen zowel aanbieders als ontvangende organisaties controleren of het (justitiële) verleden van een vrijwilliger een bezwaar vormt voor het uitvoeren van vrijwilligerswerk in residentiële instelling voor kinderen.

Een internationaal VOG bestaat op dit moment niet. Uit gesprekken met het ministerie van Justitie en Veiligheid kwam naar voren dat mogelijkheden tot het opzetten van een grensoverschrijdende VOG in het verleden reeds verkend zijn maar dat deze verkenning complex is, te meer vanwege de lastige implementatie. Desalniettemin is de mogelijkheid voor een internationaal VOG nog niet volledig afgedaan.

In zijn Kamerbrief van eind 2019 benoemt de minister voor Rechtsbescherming dat het sinds enige tijd mogelijk is de VOG in het Engels aan te vragen.[308] De VOG kan zodoende worden ingezet wanneer Nederlanders in het buitenland willen werken. Voor functies waarbij met kinderen gewerkt wordt, verplicht de Europese Richtlijn ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie dat justitiële gegevens binnen de Europese Unie moeten worden uitgewisseld als hierom wordt verzocht.[309] [310] Vrijwilligerswerk wordt hierbinnen ook genoemd.[311]

Om organisaties in het buitenland die met Nederlandse werknemers of vrijwilligers (gaan) werken te stimuleren een VOG te vragen, heeft het ministerie van Justitie en Veiligheid in samenwerking met BCNN, Defence for Children - ECPAT en Terre de Hommes in 2015 de flyer *'Protect children, screen your employees*' ontwikkeld.[312]

In het VK speelt de discussie rondom een meer internationale toepassing van het Britse *International Child Protection Certificate* ook. In een recent rapport naar seksueel misbruik van kinderen buiten het VK, raadt een onderzoekscommissie de Britse overheid aan om haar beleid ten aanzien van het *International Child Protection Certificate* verder te formaliseren.[313]

Een internationaal VOG vormt mogelijk een relevant handelingsperspectief voor het reguleren van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen en, wanneer breder ingezet, naar projecten met kinderen. Echter, voor de ontwikkeling van een dergelijke maatregel is de Nederlandse overheid afhankelijk van andere landen. Bovendien kan hierbij ook de kanttekening geplaatst worden dat een VOG *situational offenders* niet tegenhoudt.

---

307 https://www.acro.police.uk/icpc/
308 Minister Dekker, 2019, Opbrengst verkenning - reisbeperkende - maatregelen veroordeelde zedendelinquenten.
309 2011/EC/93
310 Minister Grapperhaus, 2019, Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden.
311 2011/EC/93, Artikel 10, lid 2.
312 https://www.justis.nl/binaries/protect-children-screen-your-employees_tcm34-85262.pdf
313 Independent Inquiry into Child Sexual Abuse, 2020, Children Outside the United Kingdom Phase 2, Investigation Report.

Reisbeperkingen voor veroordeelde kindersekstoeristen - ▲ ▲

Met het oog op het gevaar voor seksueel misbruik in het kader van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen, noemden enkele gesprekspartners reisbeperkingen voor veroordeelde kindersekstoeristen als mogelijke interventie van de Nederlandse overheid. Het aantal vrijwilligers dat veroordeeld wordt voor seksueel misbruik van kinderen in het kader van hun vrijwilligersreis naar residentiële instellingen voor kinderen lijkt beperkt. Desalniettemin, achten experts een dergelijke maatregel relevant vanwege de grote impact op kinderen en het feit dat misbruik (van kinderen) één van de meest onder gerapporteerde misdrijven is.

Het opleggen van reisbeperkingen voor veroordeelde kindersekstoeristen geniet momenteel aandacht van de Nederlandse politie, het Openbaar Ministerie, de reclassering en de politiek. De aandacht vloeit deels voort uit de kamervragen die gesteld werden naar aanleiding van een naar Kenia gereisde zedendelinquent.[314] De kamerbrief van de minister voor Rechtsbescherming eind 2019 gaat uitgebreid in op de (on)mogelijkheden van het huidige juridische kader op dit gebied.[315]

Verschillende andere landen leggen veroordeelde zedendelinquenten (ook) maatregelen op. In 2017 nam Australië een nieuwe provisie in de *Commonwealth Criminal Code* aan waarmee een persoon wiens naam opgenomen is in het kinderbeschermingsregister strafbaar is wanneer hij of zij naar het buitenland reist zonder toestemming van de autoriteiten.[316] De sanctie voor dit delict kan oplopen tot vijf jaar gevangenschap.

Verschillende deskundigen, waaronder beleidsmedewerkers, plaatsten tijdens de ronde tafels echter vraagtekens bij de ethische gronden op basis waarvan veroordeelde kindersekstoeristen reisbeperkingen opgelegd kunnen worden. Mogen daders die hun straf reeds uitgezeten hebben nog beperkt worden in hun reizen? Daarnaast merken experts op dat bovenstaande maatregelen alleen reeds veroordeelde daders zou beperken in hun reizen. Personen die nog niet eerder de fout in zijn gegaan blijven buiten schot.

Een uitreisverbod voor zedendelinquenten biedt een relevant handelingsperspectief voor het kabinet. De uitvoerbaarheid van de maatregel alsmede de ethische gronden op basis waarvan de beperkingen ingevoerd kunnen worden zijn echter twijfelachtig.

7.2.3 Zelfregulering

Veel deskundigen, gaven in de voorbereidende enquête aan dat zij van mening zijn dat het Nederlandse overheid ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen zich zou moeten richten op zelfregulering (ruim 70% van de respondenten). Aanbieders stonden doorgaans minder positief tegenover zelfregulering. Sommige aanbieders beroepen zich op het feit dat zij in lage- en middeninkomenslanden noden ledigen en door lokale organisaties om hulp gevraagd worden. Zelfregulering zou hun handelingsvrijheid, die nodig is om in moeilijke omstandigheden hulp te verlenen, beperken.

Anderzijds plaatsen deskundigen kanttekeningen bij de haalbaarheid en effectiviteit van zelfregulering door de sector. De sector is sterk versnipperd en zoals hiervoor uiteengezet bestaan grote verschillen wat betreft achtergrond, doelstellingen en werkwijzen van aanbieders (met name tussen particuliere initiatieven aan de ene kant en reisorganisaties en gespecialiseerde bemiddelaars aan de andere kant). Daarnaast zijn de aanbieders nauwelijks collectief georganiseerd en vindt communicatie en coördinatie tussen de organisaties in beperkte mate plaats. Tevens bestaan verschillen in de mate van pedagogische kennis tussen de aanbieders. Daarnaast zijn met name academici kritisch ten aanzien van de motivatie van de sector om zelfregulering toe te passen:

---

314 Van Nispen, 2019, Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden.
315 Minister Dekker, 2019, Opbrengst verkenning - reisbeperkende - maatregelen veroordeelde zedendelinquenten.
316 https://www.afp.gov.au/what-we-do/crime-types/child-protection/travelling-child-sex-offenders

“Je kunt van de sector niet vragen zichzelf te reguleren als zij geld kunnen blijven verdienen met de activiteiten zoals ze nu worden aangeboden.”

Een mogelijke vorm van zelfregulering die in het notaoverleg genoemd werd, is het opstellen van een sector breed ‘Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen’. Daarnaast kunnen partijen binnen de sector zelf een keurmerk introduceren.

Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen - ▲ ▲

In zijn initiatiefnota noemt van Haga het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) convenant waaraan de Algemene Nederlandse Vereniging van Reisondernemingen (ANVR) ten tijde van het indienen van de nota werkte.[317] Een IMVO-convenant legt afspraken over maatschappelijk verantwoord ondernemen in het buitenland neer. Deze afspraken zijn gemaakt tussen de Nederlandse overheid, bedrijfssectoren en maatschappelijke organisaties.[318] Tussen 2017 en 2019 heeft een verkenning plaatsgevonden naar mogelijkheden van een IMVO convenant voor de toeristische sector. Begin 2019 is besloten dat een dergelijk IMVO convenant op korte termijn niet gerealiseerd zal worden.

In het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen verwacht de Nederlandse overheid dat Nederlandse bedrijven zich houden aan de OESO richtlijnen.[319] Deze richtlijnen bieden ondersteuning wat betreft onderwerpen als ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie in het kader van internationale samenwerking. Deze richtlijnen zijn echter voornamelijk gericht op grotere organisaties. De relevantie voor aanbieders van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen is daarom twijfelachtig.

Gezien het feit dat de verkenning naar mogelijkheden tot toepassing van een IMVO voor de sector gestaakt is, lijkt dit handelingsperspectief op de korte termijn weinig kansrijk.

Keurmerk voor aanbieders - ▲ ▲

Zelfregulering door de sector zelf zou volgens verschillende deskundigen de vorm van een keurmerk voor aanbieders aan kunnen nemen. Met name vertegenwoordigers van ngo’s zijn voorstander van deze mogelijkheid. Een keurmerk, opgezet en gereguleerd door de sector zelf, zou minimum vereisten neer kunnen leggen. Voorbeelden van zulke vereisten zijn het verplicht overleggen van een VOG door (aspirant) vrijwilligers, bepaalde eisen aan het profiel van de vrijwilliger, een minimale duur van het verblijf, richtlijnen op het gebied van de taken van de vrijwilligers en eisen aan de lokale partners. Ook kunnen eisen worden gesteld aan de bedrijfsvoering van de aanbieder, zo zouden jaarverslagen mogelijk verplicht openbaar gemaakt moeten worden of zou er sprake moeten zijn van een kinderbeschermingsbeleid. Onderstaande alinea’s gaan nader in op enkele vereisten omdat zij ook onafhankelijk van elkaar geïmplementeerd zouden kunnen worden.

Met het keurmerk zou de transparantie van de sector kunnen verbeteren. Organisaties die het keurmerk dragen, tonen daarmee aan dat zij voldoen aan een aantal basisprincipes. De kwaliteitsrichtlijnen van VVC zouden een basis kunnen vormen voor een dergelijk keurmerk, al plaatsen enkele experts kanttekeningen bij de verplichte lidmaatschapsbijdrage.[320] Zoals blijkt uit Tabel 5.1, zijn momenteel 14 organisaties aangesloten bij de VVC.

Daarnaast bieden de richtlijnen die het Duitse Forum Anders Reisen heeft opgezet handvatten.[321] Dit forum, waar meer dan honderd Duitse reisorganisaties bij aangesloten zijn, verplicht haar leden te voldoen aan bepaalde richtlijnen. Een daarvan legt neer dat leden geen projecten ‘in weeshuizen, kindertehuizen en *all-day* scholen met overnachtingsmogelijkheden’ mogen aanbieden.

---

317 Initiatiefnota 35069, Een goede bedoeling is niet altijd een goed idee: een voorstel tot bestrijding van weeshuistoerisme.
318 https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationaal-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen-imvo/imvo-convenanten
319 https://www.oesorichtlijnen.nl/oeso-richtlijnen
320 https://www.volunteercorrect.nl/vvc-kwaliteitsrichtlijn/
321 Forum Anders Reisen DE, 2019, Our set of Criteria forum anders reisen e.V.

Enkele aanbieders zijn kritisch over de invoering van een keurmerk door de sector zelf. Verschillende aanbieders plaatsten vraagtekens bij de haalbaarheid van een keurmerk door de sector zelf opgezet en gehandhaafd. Zij gaven aan dat verschillende soortgelijke initiatieven in het verleden geïnitieerd zijn maar dat zij telkens strandden, deels omdat de sector onvoldoende georganiseerd is waardoor het lastig is de partijen op één lijn te krijgen. Enkele organisaties onderhouden goed contact met elkaar, desondanks, vindt slechts in zeer beperkte mate communicatie op sector breed niveau plaats. Bovendien zijn veel kleinere organisaties (gespecialiseerde aanbieders en particuliere initiatieven) niet aangesloten bij brancheverenigingen waardoor zij grotendeels onder de radar opereren. Deze groep zou idealiter ook meewerken en -denken in het opzetten van een keurmerk maar gezien het zeer beperkte contact met en zicht op deze groep, waren aanbieders hierover doorgaans terughoudend.

Andere experts, waaronder enkele academici, merkten op dat het opzetten van een keurmerk door de sector mogelijk tot lange, ingewikkelde discussies leidt ten aanzien van het definiëren van de kenmerken. Zoals uiteengezet in Hoofdstuk 5, bestaat de sector uit een breed scala aan organisaties waardoor de belangen en perspectieven mogelijk sterk uiteenlopen.

Alles overziend, biedt een keurmerk relevante mogelijkheden tot zelfregulering door de sector ten aanzien van zowel vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstelling alsmede ten aanzien van vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen. De Nederlandse overheid zou deze vorm van zelfregulering mogelijk aan kunnen moedigen. Echter, de sector blijkt dusdanig gefragmenteerd dat het opstellen van een keurmerk waaraan een groot aantal partijen zich verbind op de korte termijn niet realistisch is. Een dialoog en verbeterde coördinatie lijken meer haalbare eerste stappen.

Overleggen van VOG door vrijwilligers - ▲ ▲

Het overleggen van een VOG door vrijwilligers zou door de overheid verplicht kunnen worden, maar kan ook via zelfregulering worden gevraagd. De argumenten voor- en tegen een verplicht VOG voor vrijwilligers zijn hierboven besproken.

Eisen aan profiel vrijwilliger - ▲ ▲

Zoals in de vorige paragraaf uiteengezet, maken verschillende experts onderscheid tussen vrijwilligers mét en zonder professionele achtergrond. Deze verschillen worden met name aangehaald door academici en aanbieders. Hoewel enkele experts pleiten voor regulering door de Nederlandse overheid in het zenden van vrijwilligers zonder professionele achtergrond, stellen anderen voor dat dit eerder een taak is van de sector zelf. Sector breed kunnen op dit gebied afspraken gemaakt worden waaraan de individuele organisaties, al dan niet ondersteund door een keurmerk, kunnen besluiten zich te houden. Deze eisen kunnen, afhankelijk van hoe de sector hier zelf invulling aan geeft, variëren van vereisten op het gebied van opleidingsachtergrond, professionele ervaring, leeftijd, etc. Enkele organisaties stellen reeds eisen aan de profielen van vrijwilligers en geven aan hier positieve ervaringen mee te hebben.

Minimale duur verblijf - ▲ ▲

Een van de voornaamste bezwaren tegen vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen is de bijdrage aan hechtingsproblematiek. Verschillende experts pleitten daarom voor het instellen van een verplichte minimum verblijfsduur voor vrijwilligers, hierop zou de sector zelf kunnen toezien. Mogelijk zou een keurmerk hier ondersteuning in kunnen bieden.

Verbod op direct contact taken - ▲ ▲

Naast de doorgaans relatief korte duur van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen, wordt ook het directe contact tussen de vrijwilliger en de kinderen genoemd als versterkende factor van de hechtingsproblematiek. Verschillende experts noemen daarom een verbod op taken waarbij direct contact tussen de vrijwilliger en het kind plaatsvindt als mogelijk handelingsperspectief. Activiteiten waarbij de vrijwilliger slechts op indirecte wijze contact heeft met de kinderen (bijvoorbeeld via administratieve ondersteuning en bouwwerkzaamheden) zouden wel doorgang moeten kunnen blijven vinden. Deze activiteiten zouden namelijk in veel mindere mate bijdragen aan hechtingsproblematiek. De sector zelf zou dit verbod volgens hen moeten instellen en hierop moeten acteren. Een keurmerk zou hier mogelijk een rol in kunnen spelen. Daarnaast kunnen beperkingen in de taken van vrijwilligers ook bijdragen aan het beperken van de

impact op de lokale arbeidsmarkt. Wanneer vrijwilligers alleen een ondersteunende rol hebben, blijven zorgtaken in handen van de lokale (permanente) staf.

Verplichte voorbereiding voor vrijwilligers - ▲ ▲

Aanbieders pakken de voorbereiding van vrijwilligers nu op verschillende manieren aan (zoals uiteengezet in Hoofdstuk 5). Verschillende experts pleiten voor een geharmoniseerde aanpak waarbij vrijwilligers een verplichte voorbereidingscursus volgen. In deze training kunnen vrijwilligers onder anderen gewezen worden op culturele verschillen, de risico's van internationaal vrijwilligerswerk en kunnen situaties die zich mogelijk voordoen behandeld worden. Experts noemen niet dat alle vrijwilligers per definitie eenzelfde training zouden moeten volgen, zij benadrukken wel dat het verplicht stellen van enige vorm van voorbereiding een stap in de goede richting zou zijn. De online trainingen die Stichting Muses verzorgt zouden hierbij als voorbeeld kunnen dienen.

Eisen aan lokale partners - ▲ ▲

Ten slotte zouden aanbieders bepaalde eisen kunnen stellen aan de lokale partners, zowel bemiddelaars als ontvangende organisaties, waarmee zij samenwerken. Dergelijke eisen zouden er mogelijk voor kunnen zorgen dat malafide organisaties uitgesloten worden van samenwerking met aanbieders. Aanbieders zouden hun lokale counterpart bijvoorbeeld kunnen selecteren op hun registratie en vergunning, de beschikbare documentatie over de kinderen (om te verifiëren of het daadwerkelijk om wezen gaat en om na te gaan of kinderen vanwege gegronde redenen in de instelling), de professionaliteit van het vaste personeel, etc. Ook kunnen in deze geest eisen worden gesteld aan de projecten die lokale partners aanbieden. Hierbij kan gedacht worden aan de manier waarop de projecten de lokale bevolking in acht nemen, of het project in lijn is met nationale doelstellingen, etc.

Enkele aanbieders benadrukken dat het inzichtelijk maken van de doelen en activiteiten van lokale partner organisaties relevant kan zijn in het maken van een inschatting van de duurzaamheid van deze partijen. De manier waarop aanbieders samen met de lokale partner invulling geven aan de samenwerking kan ook een onderdeel van de eisenlijst voor partner organisaties zijn.

7.2.4 Voorlichting - ▲ ▲

Het creëren van bewustzijn omtrent de mogelijk schadelijke gevolgen van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen werd veelvuldig genoemd gedurende de studie. De voorbereidende enquête in de aanloop van de ronde tafels toont dat bijna 90% van de respondenten van mening is dat het beleid van de Nederlandse overheid ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen zich vooral moet richten op voorlichting.

Uit het verleden is gebleken dat voorlichting een effectief instrument kan zijn. Verschillende campagnes, waaronder de #stopweeshuistoerisme campagne van BCNN hebben bijgedragen aan het agenderen van de discussie rondom vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Het algemene publiek, met name jongeren, lijkt als gevolg van de campagnes bewuster te zijn van de schadelijke effecten van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Op basis van dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat ruimte voor voorlichting van andere partijen blijft bestaan. Toekomstige campagnes zouden zich bijvoorbeeld kunnen richten op donateurs, kerken en scholen (zie hieronder).

Deskundigen verschillen van mening wat betreft de kern van de boodschap alsmede de rol van de overheid in het geven van voorlichting. Enerzijds noemen experts, veelal aanbieders, de discussie over de wenselijkheid van residentiële instellingen voor kinderen die ten grondslag aan dit onderzoek ligt. Verschillende deskundigen waarschuwen voor het risico dat alle projecten 'over een kam geschoren worden' in dergelijke voorlichting terwijl er projecten zijn die volgens sommigen een goed alternatief bieden voor kinderen. Anderen, voornamelijk vertegenwoordigers van ngo's, benoemen juist dat de communicatie zich zou moeten richten op het duiden van de schadelijke effecten van residentiële instellingen voor kinderen. Vanuit deze gedachte zijn vrijwilligersreizen naar dergelijke projecten daarom per definitie niet goed.

Enkele experts noemen *sentimentalism* als probleem wat door middel van voorlichting geadresseerd kan worden:

> "Het idee van 'het redden van een kind' is hardnekkig en is een van de redenen waarom weeshuizen nog steeds bestaan. Veel mensen hebben een romantisch beeld bij het redden van een kind en worden gedreven door sentimentaliteit in plaats van door zorgvuldigheid."

Zij suggereren dat de boodschap van voorlichting breder zou moeten zijn en zich idealiter zou richten op het romantische beeld rondom 'het redden van een kind'.

Tegelijkertijd bestaan verschillende perspectieven ten aanzien van de rol die de Nederlandse overheid zou moeten spelen in het geven van voorlichting. Sommige experts zijn van mening dat de voorlichting vanuit de Nederlandse overheid ontwikkeld en uitgevoerd zou moeten worden, anderen stellen voor dat de overheid voorlichtingscampagnes uitbesteed en slechts een financiële bijdragen levert. Naast de overheid worden organisaties als BCNN, VVC, NOV, ANVR en brancheorganisaties genoemd als mogelijke kartrekkers van voorlichtingscampagnes. Ook sturen enkele experts op samenwerking met private partijen (zoals onder andere in het VK gebeurt). Een samenwerking met private partijen zou zich kunnen richten op het informeren van aanbieders en het aanmoedigen van het hanteren van bepaalde richtlijnen.

Met deze overwegingen in het achterhoofd, zouden gerichte voorlichtingscampagnes voor de volgende groepen kunnen worden ontwikkeld. Het kabinet zou deze campagnes zelf kunnen ontwikkelen en uitvoeren of externe partijen van financiële steun kunnen voorzien:

- Voorlichting voor (aspirant)vrijwilligers. In aanvulling op de aangepaste reisadviezen,[322] noemen vertegenwoordigers van ngo's en beleidsmedewerkers dat websites van ambassades informatie zouden kunnen verschaffen voor (aspirant)vrijwilligers alsmede voor (aspirant) oprichters van een (organisatie ter ondersteuning van) een residentiële zorginstelling. Daarnaast zouden campagnes zoals de BCNN #stopweeshuistoerisme campagne relevant kunnen zijn. Deskundigen benoemden dat het van belang is om in dergelijke campagnes aan te duiden welke alternatieven bestaan.

- Voorlichting voor aanbieders. Voorlichting over de mogelijke schadelijke effecten van dergelijke projecten alsmede informatievoorziening over alternatieven (bijvoorbeeld het ondersteunen van *alternative care* programma's) is volgens enkele experts een nuttige interventie. Echter, uit eerdere soortgelijke pogingen blijkt dat niet alle aanbieders open staan voor dit soort campagnes. Mogelijk kan ondersteuning vanuit een brancheorganisatie helpen om het succes te vergroten. Voor andere actoren is volgens experts ook een rol weggelegd. Zij noemen onder anderen de KvK die een informatiepakket toe kan sturen waarin de schadelijke gevolgen van (vrijwilligersreizen naar) residentiële instellingen voor kinderen uiteengezet worden. Bij het informeren van aanbieders, achten de onderzoekers het van belang om maatwerk toe te passen op basis van de vier geïdentificeerde typologieën (zie Hoofdstuk 5).

- Voorlichting voor het algemene publiek zou gericht kunnen zijn op het onder de aandacht brengen van de schadelijke gevolgen van residentiële instellingen voor kinderen. Het doel van de voorlichting zou zijn om donateurs op te roepen te investeren in andersoortige projecten, zoals projecten waarbij alternatieve zorg centraal staat.

- Voorlichting voor ondersteuners zou een soortgelijke insteek hebben als de voorlichting voor het algemene publiek. Hierbij zouden vermogensfondsen en midden- en kleinbedrijven aangemoedigd kunnen worden in andersoortige organisaties, zoals projecten waarbij *family-based care* centraal staat.

- Voorlichting voor onderwijsinstellingen en kerken. Voorlichting voor deze groepen zou gericht moeten zijn op het duiden van de schadelijke gevolgen van dergelijke reizen en het aanmoedigen tot aanpassing van het curriculum. Daarnaast zou de voorlichting ook de rol van donaties aan kunnen kaarten. Belangrijk is om hierbij maatwerk toe te

[322] In de reisadviezen voor de volgende landen waarschuwt de Nederlandse overheid voor de risico's van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen: Nepal, Cambodja, Kenia, Oeganda, Thailand, Vietnam, Filipijnen, Tanzania, Ghana, Zambia, Zuid Afrika, Sri Lanka en Haïti

passen, kerkelijke organisaties zien het zenden van vrijwilligers mogelijk niet als dusdanig en scharen dit onder de noemer 'zending'. In de voorlichting aan onderwijsinstellingen zou het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap mogelijk ook een rol kunnen spelen.

- Onderwijs over wereldburgerschap. Gerelateerd aan voorlichting voor (aspirant) vrijwilligers en voorlichting voor onderwijsinstellingen is de interventie 'onderwijs over wereldburgerschap'. Enkele experts stellen voor dat de gevaren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen en de risico's van ontwikkelingssamenwerking in het algemeen geadresseerd zouden kunnen worden tijdens een vak als maatschappijleer. In een dergelijk vak zou aandacht kunnen worden besteed aan 'wereldburgerschap'.

7.2.5 Politiek en diplomatie - ▲ ▲

In zekere zin is de Nederlandse overheid beperkt in haar handelingsperspectief omdat ze slechts beleid kan voeren op haar eigen grondgebied. Desalniettemin bestaan verschillende mogelijkheden op politiek en diplomatiek niveau om vrijwilligersreizen vanuit Nederland naar residentiële instellingen voor kinderen te beperken.

De volgende alinea's zetten deze opties uiteen. Hierbij is van belang te benoemen dat uit de gesprekken met verschillende beleidsmedewerkers alsmede gedurende de ronde tafel herhaaldelijk werd genoemd dat het onderwerp 'vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen' niet bij één ministerie belegd is. Beleidsmedewerkers gaven aan dat dit onderwerp een integrale aanpak vergt omdat de expertise op dit onderwerp verspreid is over verschillende ministeries. Aan het opstellen van de startnotitie, hebben zes verschillende ministeries bijgedragen terwijl geen enkel ministerie dit onderwerp specifiek in de portefeuille heeft.[323] De beleidsmedewerkers noemden daarom niet alleen de behoefte aan een integrale aanpak en een duidelijke duiding van de verantwoordelijkheden op dit gebied, zij noemden ook een behoefte aan specialistische kennis (bijvoorbeeld kennis over kinderrechten binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken).

Daarnaast kan het handelingsperspectief ten aanzien van politiek en diplomatie ook in Europees verband worden bezien. Nederland is slechts één van de (Europese) landen met vrijwilligerswerk in lage- en middeninkomenslanden. Om eventuele interventies meer kracht bij te zetten zou Nederland idealiter een internationale (Europese) coalitie vormen.

Dit in acht nemend, kunnen de volgende handelingsperspectieven op het gebied van politiek en diplomatie worden onderscheiden.

- Nederland als actief voortrekker '*UN Guidelines for the Alternative Care of Children'*. Uit de interviews en voorbereidende enquête blijkt dat experts weinig zien in het aanscherpen van de VN richtlijnen. De richtlijnen *an sich* worden als zeer waardevol beschouwd maar het aanscherpen ervan wordt niet bijzonder nuttig ervaren. Nederland zou wel een proactieve rol kunnen spelen in het uitdragen en promoten van de *UN Guidelines for the Alternative Care of Children*. Deze interventie zou met name relevant zijn voor vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen.

- Ondersteuning Nederlandse overheid aan lokale overheden in transitie naar alternatieve zorg. Nederland zou een rol kunnen spelen door overheden in ontvangende landen te ondersteunen in het de-institutionaliseringsproces. Dit kan door middel van het opzetten van specifieke programma's zoals het Family Care First initiatief[324] of door pijlers in het ontwikkelingsbeleid. Hierbij zou ook ketenverantwoordelijkheid benoemd kunnen worden. In het Nederlandse beleid ten aanzien van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking zou naast armoede, ook aandacht aan de transitie naar alternatieve zorg geschonken kunnen worden. Belangrijk hierbij is om het mandaat en autonomie van het desbetreffende land in acht te nemen.

---

[323] Te weten: OCW, VWS, BZ, EZ, J&V, SZW.

[324] In 2014 initieerde USAID het Family Care First programma in Cambodja met als doel het aantal kinderen wat buiten familie setting opgroeit te reduceren. Inmiddels in het programma gegroeid en wordt het ondersteund door, onder anderen, de Europese Commissie, UNICEF en Save the Children. Het programma werkt samen met lokale en nationale overheden, ngo's, academici en VN instanties om alternatieve zorg voor jongeren te promoten en ondersteuning te bieden in de transitie daartoe.

- Ondersteuning aan lokale overheden in ontvangende landen. Als een overheid in een laag- of middeninkomensland te kennen geeft ondersteuning in het beperken van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen te behoeven dan zou de Nederlandse overheid hier mogelijk een rol in kunnen spelen. Deze ondersteuning kan verschillende vormen aannemen en zou, in samenspraak met het desbetreffende land vormgegeven kunnen worden. Een voorbeeld van een dergelijke samenwerking is de Child Safe Tourism campagne door de overheden van Australië, Cambodja, Laos, Thailand en Vietnam waarin toeristen worden geïnformeerd over mogelijke schadelijke activiteiten voor kinderen, hier werden ook bezoeken en vrijwilligerswerk in residentiële instellingen voor kinderen genoemd.[325]

7.2.6 Concluderende reflecties

In Tabel 7.2 worden alle handelingsperspectieven afgezet tegen de verschillende mogelijk schadelijke effecten van vrijwilligersreizen naar residentiele zorgprojecten met kinderen. Niet elke maatregel speelt op elk probleem in.

Alleen een totaal verbod raakt aan alle mogelijke negatieve effecten. De vraag is echter hoe haalbaar en wenselijk dit is. Met een verbod valt ook de positieve bijdrage weg die vrijwilligers aan residentiële instellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden (kunnen) leveren (zoals benoemd in Hoofdstuk 4). Over de vraag of en in hoeverre internationale vrijwilligers een positieve bijdrage leveren, en of deze positieve bijdrage opweegt tegen de mogelijk schadelijke effecten, zijn de meningen verdeeld. De meeste academici, beleidsmedewerkers en aanbieders die deelnamen aan dit onderzoek pleitten voor een meer genuanceerd beleid. Vertegenwoordigers van ngo's zijn veelal voorstander van een totaal verbod.

Daarnaast moet worden geconcludeerd dat de vrijwilligers slechts een schakel vormen in het 'weeshuisindustriële complex'. Het verbieden of reguleren van vrijwilligersreizen betekent niet dat geldstromen vanuit rijke landen naar lage- en middeninkomenslanden opdrogen. Ook moet worden opgemerkt dat vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen symptoom zijn van een groter onderliggend probleem, waaronder chronische armoede en structurele achterstelling. Dit wordt met bovengenoemde maatregelen niet geadresseerd.

Tabel 7.2 geeft ook weer welk handelingsperspectief relevant zou zijn voor vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen in het bijzonder en welke van toepassing zijn op vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen.

[325] https://childsafetourism.org/

Tabel 7.2 Mogelijke negatieve effecten in relatie tot handelingsperspectieven

	Totaal verbod	Verbod op ongeschoolde vrijwilligers	Modern Slavery Act	Wet Zorgplicht Kinderarbeid	Afnemen van ANBI status	Verplicht VOG voor oprichters	Internationaal VOG voor vrijwilligers	Reisbeperkingen voor zedendelinquenten	IMVO convenant	Keurmerk aanbieders	Overleggen VOG door vrijwilligers	Eisen aan profiel vrijwilliger	Minimale duur verblijf	Verbod op direct contact taken	Verplichte voorbereiding	Eisen aan lokale partner	Voorlichting	NL als actief voortrekker UN Guidelines	Ondersteuning NL in transitie naar alternatieve zorg	Ondersteuning NL aan overheden ontvangende landen
Instandhouding residentiële zorginstellingen	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓
Leidt tot aanbod van 'wezen'	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓
Gevaar voor kinderhandel	✓	✓	✓	✓					✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓
Hechtingsproblematiek	✓	✓										✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Onprofessionele zorg	✓	✓										✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Gevaar voor misbruik	✓	✓				✓	✓	✓		✓	✓			✓		✓	✓			
Houdt neokoloniale verhoudingen en denkbeelden in stand	✓	✓	✓	✓											✓	✓	✓			✓
Verstoort lokale arbeidsmarkt	✓	✓							✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓
Vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vrijwilligersreizen naar projecten met (kwetsbare) kinderen		✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			

Visies op de rol van de Nederlandse overheid

Een vraag die hierboven nog niet is beantwoord is in hoeverre het wenselijk is dat de Nederlandse overheid handelend optreedt.

Uit de interviews, de enquête onder aanbieders en de ronde tafels blijkt dat een groot deel van de deskundigen een rol voor de overheid voorziet in het reguleren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Voornamelijk vertegenwoordigers van ngo's en academici, onderstrepen dat het maatschappelijk middenveld zich de afgelopen jaren heeft ingezet om bewustwording te creëren van de gevaren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen. Volgens hen is de discussie nu rijp genoeg voor de Nederlandse overheid om een standpunt in te nemen. Voorstanders van interventie van de Nederlandse overheid menen dat de overheid haar beleid ten aanzien van zorg voor Nederlandse kinderen gelijk zou moeten stellen met het beleid op vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Hierbij wordt voornamelijk gedoeld op de beperkte screening van vrijwilligers terwijl personeel wat voor kinderen in Nederland zorgt doorgaans grondig wordt doorgelicht.

Daarnaast pleiten zij voor regelgeving vanuit de overheid omdat zelfregulering door de sector onvoldoende effectief zou zijn. De sector is volgens hen onvoldoende intrinsiek gemotiveerd om effectief zelfregulering te realiseren.

Ook zien deskundigen, voornamelijk academici en vertegenwoordigers van ngo's, een rol voor de Nederlandse overheid weggelegd in het geven of financieren van voorlichting en het creëren van bewustzijn van de mogelijke gevaren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Deze informerende rol zou verder moeten gaan dan het aanpassen van reisadviezen en het verschaffen van informatie op de website van het ministerie van Buitenlandse zaken. Voorlichting zou mogelijk in de vorm van een campagne plaats kunnen vinden. Deze campagnes zouden zich op verschillende doelgroepen kunnen richten.

Daarnaast zien verschillende experts heil in de ondersteuning van de-institutionalisering processen van overheden in lage- en middeninkomenslanden door de Nederlandse overheid. Hierbij ligt de focus op het aanpakken van de grondoorzaken van het fenomeen waardoor meer duurzame oplossing gecreëerd kunnen worden. In dit kader zou de Nederlandse overheid ook aan kunnen sturen op ketenverantwoordelijkheid, in het toezien hierop en promoten hiervan zouden brancheorganisaties een rol kunnen spelen.

Sommigen zien geen rol voor de Nederlandse overheid weggelegd in het reguleren van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Zij beschouwen de overheden in lage- en middeninkomenslanden verantwoordelijk voor het al dan niet reguleren van dergelijke reizen. De Nederlandse overheid zou alleen in moeten (kunnen) grijpen wanneer strafbare feiten worden gepleegd in het kader van vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen. Omdat de reizen buiten Nederlands grondgebied plaatsvinden, zien zij geen rol voor de Nederlandse overheid in de regulering van dergelijke reizen.

8 Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk beantwoordt de hoofdvraag 'Wat is de omvang van weeshuistoerisme vanuit Nederland, welke actoren hebben welke rol/verantwoordelijkheid en wat is het handelingsperspectief voor het kabinet?'. De meest voorname conclusies van dit onderzoek zijn in het vorige hoofdstuk al gepresenteerd zodat de handelingsperspectieven beter geduid konden worden. Dit hoofdstuk herhaalt deze hoofdconclusies kort en gaat vervolgens in op de aanbevelingen ten aanzien van een handelingsperspectief voor het kabinet.

Een van de hoofdconclusies van dit onderzoek is dat het debat omtrent vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen nauw verweven is met de discussie over de wenselijkheid van residentiële zorginstellingen. Hoewel algemene consensus bestaat dat opgroeien in een residentiële instelling schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen, verstaan sommigen opvang in een residentiële opvang onder bepaalde omstandigheden als het 'minst slechte alternatief'. Daarnaast concludeert dit onderzoek dat vrijwilligersreizen naar projecten met kwetsbare kinderen onwenselijk zijn omdat zij in belangrijke mate bijdragen aan de problematiek rondom deze reizen.

Gezien het feit dat een aanzienlijk deel van de bezwaren ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen ook geldt voor vrijwilligersreizen naar projecten met kwetsbare kinderen, adviseren wij de discussie te verbreden naar vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen. Een vierde hoofdconclusie is dat Nederlandse particuliere initiatieven een belangrijke rol spelen in het oprichten of ondersteunen van residentiële zorginstellingen voor kinderen. Het sturen van vrijwilligers vormt een onderdeel van deze ondersteuning. Particuliere initiatieven ondersteunen de instellingen ook via giften, donaties en sponsoracties. Indien het vrijwilligerswerk in het kader van deze particuliere initiatieven problematisch wordt gevonden, zou de discussie opgerekt moeten worden naar de wenselijkheid van en mogelijke bezwaren tegen dergelijke particuliere initiatieven

Naast deze hoofdconclusies, presenteren wij een aantal andere bevindingen in dit rapport, te weten:

- Het bestaan van residentiële zorginstellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden is het resultaat van een complex samenspel tussen 'vraag' en 'aanbod' factoren. Factoren als chronische armoede, structurele achterstelling, het koloniale verleden en het feit dat het bestaan van residentiële instellingen het gebruik ervan stimuleert spelen hierbij een rol. Dit leidt ertoe dat kinderen in residentiële instellingen niet per definitie ouderloos zijn of niet kunnen terugvallen op steun van familie. Dit maakt de term 'weeshuistoerisme' problematisch. Te meer omdat uit literatuur blijkt dat de ondersteuning van residentiële instellingen voor kinderen vanuit het Westen het aanbod van 'wezen' uitlokt.

- Vrijwilligersreizen vormen een onderdeel van een breder verdienmodel. Donaties en doorlopende ondersteuning in geld en goederen spelen een grotere rol in de ondersteuning van residentiële instellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden. In de bestaande literatuur wordt verband gelegd tussen internationaal vrijwilligerswerk en de instandhouding of groei van residentiële zorginstellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden.

- Dit onderzoek identificeert de acht meest relevante negatieve effecten, te weten: het onnodig in stand houden van residentiële zorginstellingen voor kinderen, het aanwakkeren van een aanbod van 'wezen', het gevaar voor kinderhandel, hechtingsproblematiek, onprofessionele zorg, het gevaar voor misbruik, de instandhouding van neokoloniale verhoudingen en denkbeelden en de verstoring van de lokale arbeidsmarkt.

- Uit de literatuur blijkt dat rondom residentiële instellingen een 'perverse industrie' en soms zelfs een crimineel verdienmodel (kinderhandel) is ontstaan. Daarnaast zijn er uit de literatuur en media voorbeelden van verschillende vormen van kindermisbruik in residentiële instellingen. Vrijwilligerstoerisme speelt hierin een rol maar is niet de enige factor. Toeristische bezoeken, internationale adoptie en kindersekstoerisme spelen hierbij ook een rol.

- Door de terminologie vrijwilligers ‘toerisme’ is het beeld ontstaan dat met name reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders de belangrijkste of enige spelers zijn in het sturen van vrijwilligers naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Lobbycampagnes richtten zich de voorbije jaren dan ook met name op de grotere, commerciële aanbieders van vrijwilligersreizen. Deze campagnes en het bijhorende debat hebben onder deze aanbieders geleid tot een groeiende bewustwording. Een aantal is gestopt met het aanbieden van dit type vrijwilligersreizen. Ondanks deze ontwikkelingen, laat dit onderzoek zien dat 15 (van de 39) reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders (nog steeds) vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen aanbieden.

- Tot nu toe is onderbelicht gebleven dat particuliere initiatieven het grootste deel van het aanbod van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen verzorgen. De financiële ondersteuning van een instelling staat voorop. Daarnaast trekken de particuliere initiatieven ook vrijwilligers aan. Het huidige onderzoek laat zien dat deze particuliere initiatieven zich tot op heden doorgaans minder door het debat over ‘weeshuistoerisme’ aangesproken voelen. Omdat ze (1) dicht bij de lokale praktijk staan, zijn ze overtuigd van het belang van het residentiële zorgaanbod, (2) ideële doelstellingen hebben en, (3) de reizen naar deze projecten niet als ‘toerisme’ zien. Op basis van de PDI database van de Radboud Universiteit wordt geschat dat 1.430 tot 1.730 van de ruim 5.000 particuliere initiatieven in Nederland (wel eens) vrijwilligers naar residentiële zorginstellingen voor kinderen zenden.

- Onder internationale vrijwilligersreizen naar residentiële instellingen voor kinderen, vallen ook de stages en groepsreizen georganiseerd door scholen, kerken en kerkelijke instellingen. Soms worden deze reizen rechtstreeks met een lokaal project georganiseerd of via een (al dan niet internationale) gespecialiseerde bemiddelaar. Het vermoeden bestaat dat de particuliere initiatieven een belangrijke rol spelen in het faciliteren van deze stages en reizen. De particuliere initiatieven worden ook ondersteund door doorlopende donaties en sponsoracties.

- Volgens berekeningen zijn er op jaarbasis vermoedelijk enkele honderden vrijwilligers die via reisorganisaties of gespecialiseerde aanbieders een vrijwilligersreis naar een residentiële zorginstelling boekt. Er zijn sterke aanwijzingen dat het aantal vrijwilligers via zogenaamde particuliere initiatieven veel hoger ligt. Het aantal vrijwilligers kan per jaar sterk fluctueren. Het is methodologisch onverantwoord om hier een exacte schatting over af te geven.

- De geldstromen die direct met vrijwilligersreizen gemoeid zijn, bestaan uit een bescheiden bijdrage aan het project en donaties die de vrijwilliger en zijn of haar achterban zelf heeft geregeld. Vrijwilligers nemen soms geld en goederen mee. Ook vindt na afloop van een vrijwilligersreis soms financiële ondersteuning plaats.

8.1 Aanbeveling handelingsperspectief

Dit onderzoek heeft als doel een handelingsperspectief voor de Nederlandse overheid te formuleren ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen. Echter, gezien de complexiteit van het fenomeen, het belang van het adresseren van de grondoorzaken, de soortgelijke problematiek die op aanpalende terreinen speelt en de rol van particuliere initiatieven lijkt een beleid enkel gericht op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen niet het meest doeltreffend.

Overwogen kan worden om eventueel maatregelen gericht op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen te verbreden naar maatregelen gericht op vrijwilligersreizen naar projecten met (kwetsbare) kinderen in het algemeen. Ook kan worden overwogen om specifiek te kijken naar de grondoorzaken van het bestaan en de instandhouding van residentiële zorginstellingen voor kinderen. Een vraag hierbij is: ‘welke rol spelen particuliere initiatieven vanuit Nederland hierin, in positieve- en misschien ook in negatieve zin?’. Het doel van het beleid zou dan zijn om de situatie van kwetsbare kinderen in lage- en middeninkomenslanden duurzaam te verbeteren.

Gezien het expliciete doel van dit onderzoek om een handelingsperspectief voor de Nederlandse overheid te formuleren ten aanzien van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen, worden in deze paragraaf de

mogelijkheden op dit gebied uiteengezet. Daarna zullen kort de mogelijkheden voor een breder handelingsperspectief benoemd worden.

Het internationale debat, de media-aandacht en gerichte voorlichtingscampagnes zoals die van BCNN[326] hebben al geleid tot een verminderde populariteit van deze specifieke vorm van vrijwilligersreizen – in ieder geval voor individuele reizen via reisorganisaties en gespecialiseerde aanbieders. In het totale aanbod van vrijwilligersreizen vormt deze specifieke vorm van vrijwilligersreizen slechts een onderdeel. Echter, het aantal jaarlijks uitreizende vrijwilligers hoeft niet de enige maatstaaf te zijn voor het formuleren van het beleid.

Een algemeen verbod op vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen kan worden overwogen. De vraag is echter of deze maatregel te handhaven is en of de inspanning die daarmee gemoeid is proportioneel is. Bovendien leidt dit mogelijk tot een verschuiving in de richting van andersoortige projecten met kwetsbare kinderen.

Er wordt door sommigen gesuggereerd dat Nederland een *Modern Slavery Act* naar Australisch model zou moeten invoeren. De ervaring tot nu toe is dat deze wet vooral symbolische waarde heeft. Omdat de wet pas recentelijke in werking is getreden, is het vooralsnog onduidelijk hoe effectief deze is. Overigens is in deze wet vastgelegd dat alleen organisaties met een omzet van boven de 60 miljoen euro een zogenaamde *Modern Slavery Statement* moeten opstellen. Daarmee is de wet vooral gericht op grote commerciële organisaties en niet op de kleinschalige reisorganisaties en particuliere initiatieven.

De Wet Zorgplicht Kinderarbeid zou een basis kunnen bieden om vanuit Nederland een (bescheiden) bijdrage te leveren aan de bestrijding van moderne slavernij van kinderen in lage- en middeninkomenslanden. Dit raakt (zeer) zijdelings aan de problematiek rondom (vrijwilligersreizen naar) residentiële zorginstellingen voor kinderen in deze landen. Moderne slavernij kan voorkomen in en rondom ‘weeshuizen’ maar dit vormt niet de kern van het probleem. Bovendien is het verzamelen van bewijslast op het gebied van moderne slavernij lastig waardoor de haalbaarheid alsmede de effectiviteit van deze maatregel beperkt zijn.

Gezien de fragmentatie van de partijen die aan de aanbodzijde opereren, lijkt zelfregulering niet effectief. De overheid kan wel inzetten op een dialoog tussen de aanbieders waarbij zowel reisorganisaties, gespecialiseerde bemiddelaars alsmede particuliere initiatieven aansluiten. Middels deze weg kan de communicatie en coördinatie tussen de partijen aan de aanbodzijde verbeterd worden waarbij kennisuitwisseling ook tot de mogelijkheden behoort. Hierbij zou ook gebruik kunnen worden gemaakt van Partin, de brancheorganisatie voor particuliere initiatieven.

Kennisuitwisseling en voorlichting zou primair gericht moeten worden op scholen, kerken en kerkelijke gemeenschappen. Tot op heden is de rol van deze kanalen grotendeels onderbelicht gebleven. Voorlichting kan bijdragen aan een vergrote bewustwording van de voor- en nadelen van residentiële instellingen voor kinderen in lage- en middeninkomenslanden en de rol van vrijwilligers – ondanks alle goede bedoelingen. De voorlichting zou zich ook kunnen richten op de rol van donaties in de instandhouding van residentiële zorginstellingen voor kinderen. De overheid kan hierin een rol vervullen door het opzetten of financieren van voorlichtingscampagnes.

Naast het verzorgen van voorlichting, ligt voor de overheid een kans om het dossier ‘weeshuistoerisme’ binnen een van de ministeries te beleggen. Hoewel de Initiatiefnota aan de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking was gericht, hoeft dit onderwerp niet per definitie louter door het ministerie van Buitenlandse Zaken opgepakt te worden. Het fenomeen ‘weeshuistoerisme’ heeft ook raakvlakken met de ministeries van Economische Zaken, Justitie en Veiligheid, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Echter, gezien de nauwe verbanden tussen de grondoorzaken van het oprichten en bestaan van residentiële zorginstellingen en het ontwikkelingsbeleid van het ministerie van Buitenlandse Zaken, lijkt het een logische keuze om dit onderwerp in eerste plaats bij dit ministerie te beleggen. Dit ministerie zou als portefeuillehouder kunnen fungeren waarbij het nauw samenwerkt met andere ministeries om de kennis op aanpalende terreinen, waaronder kinderrechten, voldoende te waarborgen. Op internationaal niveau zou de Nederlandse overheid de

[326] O.a. de #stopweeshuistoerisme campagne.

UN Guidelines for the Alternative Care for Children actief uit kunnen dragen en andere landen kunnen aanmoedigen dit ook te doen.

Er is daarnaast een aantal gerichte beleidsmaatregelen dat kan worden overwogen, te weten: maatregelen met betrekking tot een ANBI status; voorwaarden stellen bij de inschrijving bij de KvK; maatregelen rondom een VOG van de vrijwilligers; een keurmerk voor aanbieders.

ANBI status. Met een ANBI status genieten aanbieders (reisorganisaties, gespecialiseerde bemiddelaars) en particuliere initiatieven belastingvoordelen. Overwogen kan worden om de ANBI status in te trekken indien een organisatie vrijwilligerswerk in residentiële zorginstellingen voor kinderen faciliteert. Deze maatregel zou kunnen worden verbreed naar vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen.

KvK voorwaarden. Deze maatregel zou gericht zijn op oprichters van (particuliere initiatieven ten behoeve van) residentiële instellingen, waarbij voorwaarden worden gesteld voor het mogen starten van een residentiële instelling (naar analogie van het stappenplan voor het oprichten van een kinderopvang in Nederland). Wat hiermee niet wordt ondervangen zijn de particuliere initiatieven (stichtingen) die opgericht worden ter ondersteuning van een residentiële zorginstelling voor kinderen. Deze maatregel zou kunnen worden verbreed naar particuliere initiatieven ten behoeve van projecten met kinderen in lage- en middeninkomenslanden in het algemeen.

VOG voor vrijwilligers. Het verplichtstellen van een VOG voor vrijwilligers die in een residentiële instelling voor kinderen willen werken zou kunnen worden verbreed naar vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen. Deze maatregel geeft de boodschap af dat vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in principe mogelijk moeten kunnen zijn, mits een vrijwilliger over een VOG beschikt. Bovendien zorgt de implementatie van deze maatregel voor meer bureaucratie aan de kant van de aanbieder met als gevolg dat sommige aanbieders mogelijk buiten zicht verdwijnen. Een derde punt van kritiek op deze maatregel is dat het mogelijk schijnveiligheid schept omdat het risico op misbruik niet volledig kan worden voorkomen. Bovendien ziet de maatregel niet toe op mogelijke bezwaren, bijvoorbeeld het ontbreken van geschikte opleidingsachtergrond van vrijwilligers.

Keurmerk. Een keurmerk kan beperkingen stellen aan het al dan niet toelaten van vrijwilligers in residentiële projecten met kinderen maar kan ook eisen stellen aan de rol en begeleiding van deze vrijwilligers of aan kenmerken van de ontvangende organisaties. Deze maatregel zou kunnen worden verbreed naar vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen in het algemeen. Een keurmerk kan zich richten op aanbieders (reisorganisaties en gespecialiseerde bemiddelaars) alsmede op particuliere initiatieven. Het bezwaar van een dergelijke maatregel is dat het veld van aanbieders zeer versnipperd is wat zelfregulering bemoeilijkt. Overigens moet worden opgemerkt dat de oprichting van VVC heeft geleid tot meer samenhang van de hierbij aangesloten aanbieders die met elkaar hebben besloten geen vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen te sturen.

Gezien vrijwilligersreizen naar projecten met kinderen niet alleen vanuit Nederland maar ook vanuit andere (Europese) landen geïnitieerd worden, zou Nederland een actieve rol kunnen nemen in het agenderen van deze problematiek op Europees en internationaal niveau. Naast het uitdragen van de *UN Guidelines for the Alternative Care for Children*, zou de Nederlandse overheid samen met andere Europese landen een coalitie kunnen vormen om dit onderwerp gezamenlijk te adresseren. Daarnaast zouden de (on)mogelijkheden van een internationaal VOG op internationaal niveau besproken kunnen worden.

8.2 Vervolgonderzoek

Gezien de verkennende insteek van het huidige onderzoek, legt deze studie verschillende mogelijkheden voor verdiepend onderzoek bloot. Hierbij kan gedacht worden aan een gerichte analyse van de aantallen en rol van de particuliere initiatieven in Nederland op het gebied van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen alsmede naar

vrijwilligersreizen in de bredere zin. Vervolgonderzoek zou voort kunnen bouwen op de bevindingen van dit onderzoek ten aanzien van het beperkte zicht op de particuliere initiatieven.

Daarnaast zou additioneel onderzoek naar de aard en omvang van vrijwilligersreizen naar projecten waarbij de zorg van kinderen centraal staat relevant zijn. Dit onderzoek noemt dat de problematiek die geldt voor vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen ten dele overeenkomt met de bezwaren ten aanzien van vrijwilligersreizen naar projecten met kwetsbare kinderen. De mate waarin dit het geval is, kan nader onderzocht worden.

Ten slotte zouden de effecten van de huidige COVID-19 crisis op de Nederlandse markt voor vrijwilligersreizen onderzocht kunnen worden. Ten tijde van de oplevering van het huidige onderzoek is slechts in zeer beperkte mate zicht op deze effecten, mogelijk heeft de crisis substantiële effecten op de sector in het algemeen en op aanbieders van vrijwilligersreizen naar residentiële zorginstellingen voor kinderen in het bijzonder.

Bijlage I - Bibliografie

Ainsworth, F. (2007). Residential programs for children and young people: What we need and what we don't need. *Children Australia*, *32*(1), 32-36.

Assisting Cambodian Orphans and the Disabled Organisation. (2011) Financial Report, 2011

Better Care Network & Save the Children. (2014) Collected viewpoints on international volunteering in residential care centres Country focus: Cambodia

Bowlby, J. (1951). Maternal care and mental health. Geneva: WHO Headquarters.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Attachment; John Bowlby*. Basic books.

Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, *52*(4), 664.

Boyle, R. (2009). My heart is here: Alternative care and reintegration of child trafficking victims and other vulnerable children. *International Office for Migration*.

Bread for the World – Protestant Development Service, Working Group Tourism and Development & ECPAT Germany. (2015) From Volunteering to Voluntourism. Challenges for the Responsible Development of a Growing Travel Trend

Brown, F., & Hall, D. (2008). Tourism and development in the Global South: The issues. *Third World Quarterly*, *29*(5), 839-849.

Callanan, M., & Thomas, S. (2005). Volunteer tourism. *Niche tourism*, 183-200.

Carpenter, K. (2015). Childhood studies and orphanage tourism in Cambodia. *Annals of Tourism Research*, *55*, 15-27.

CEOP Command. (2012) CEOP launch a new way to prevent UK child sex offenders from abusing children overseas.

CEOP Command. (2013) Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse

Cheney, K., & Rotabi, K. S. (2014). Addicted to orphans': How the global orphan industrial complex jeopardizes local child protection systems. *Conflict, Violence and Peace*, *11*, 1-19.

Cheney, K., & Ucembe, S. (2019). The orphan industrial complex: The charitable commodification of children and its consequences for child protection. *Disadvantaged Childhoods and Humanitarian Intervention* (pp. 37-61). Palgrave Macmillan, Cham.

Clary, E. G., Snyder, M., & Stukas, A. A. (1996). Volunteers' motivations: Findings from a national survey. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, *25*(4), 485-505.

Clifton, J., & Benson, A. (2006). Planning for sustainable ecotourism: The case for research ecotourism in developing country destinations. *Journal of sustainable tourism*, *14*(3), 238-254.

Commonwealth Parliamentary Association UK. (2020) Legislating against Modern Slavery, Human Trafficking and Forced Labour The Role of Parliament to Scrutinise & Raise Awareness

Coren, N., & Gray, T. (2012). Commodification of volunteer tourism: A comparative study of volunteer tourists in Vietnam and in Thailand. *International Journal of Tourism Research*, *14*(3), 222-234.

Courtney, M. E., & Hughes-Heuring, D. A. R. C. Y. (2009). Past, Present, and Future. *Residential Care of Children: Comparative Perspectives*, 173.

Courtney, M. E., & Iwaniec, D. (Eds.). (2009). *Residential care of children: Comparative perspectives*. Oxford University Press.

de Graaf et al., 2012, De Toepassing Van Het Internationaal Verdrag Inzake De Rechten Van Het Kind In De Nederlandse Rechtspraak

De Nationale Politie. (2013) Kindersekstoerisme

Defourny, J., & Nyssens, M. (2017). Fundamentals for an international typology of social enterprise models. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, *28*(6), 2469-2497.

Department of State United States of America. (2019) Trafficking in Persons Report

Disability Rights International. (2018) Still in Harm's Way

ECPAT. (2018) International Volunteering and Child Sexual Abuse

European Association for Tourism and Leisure Education. (2008) Volunteer tourism : a global analysis

Euser, S. et al. (2013). The prevalence of child sexual abuse in out-of-home care: A comparison between abuse in residential care and in foster care. *Child Maltreatment 18*(4), 221-231

Evans, D.K. and Miguel, E. (2007) Orphans and schooling in Africa: A longitudinal analysis. *Demography, 44*, 35-57.
Forum Anders Reisen. (2019) Our set of Criteria forum anders reisen e.V.
Foster, G., Levine, C., & Williamson, J. (Eds.). (2005). *A generation at risk: The global impact of HIV/AIDS on orphans and vulnerable children*. Cambridge University Press.
Frank, D. A., Klass, P. E., Earls, F., & Eisenberg, L. (1996). Infants and young children in orphanages: One view from pediatrics and child psychiatry. *Pediatrics*, *97*(4), 569-578.
Galama, A. (2010). The ngo's are breaking down our system.
Georgeou, N., & Haas, B. (2019). University student volunteering for development: towards a critical approach. In *University and Society*. Edward Elgar Publishing.
Gilbert, A. (2013). Community-Based Child Care in Ethiopia vs. the Individual Centered Model in the United States: A Closer Examination of Family Group Decision Making in Child Placement. *Child. Legal Rts. J.*, *33*, 348.
Goodwin, H., & Font, X. (2014). Progress in responsible tourism.
Government of Australia. (2018) Commonwealth Modern Slavery Act 2018 Guidance for Reporting Entities
Government of Australia. (2018) Modern Slavery Act 2018, No. 153, 2018,
Guiney, T. (2018). "Hug-an-orphan vacations":"Love" and emotion in orphanage tourism. *The Geographical Journal*, *184*(2), 125-137.
Guiney, T., & Mostafanezhad, M. (2015). The political economy of orphanage tourism in Cambodia. *Tourist Studies*, *15*, 132-155.
Guttentag, D. (2011). Volunteer tourism: As good as it seems?. *Tourism Recreation Research*, *36*, 69-74.
Guttentag, D. A. (2009). The possible negative impacts of volunteer tourism. *International journal of tourism research*, *11*(6), 537-551.
Hermenau, K., Kaltenbach, E., Mkinga, G., & Hecker, T. (2015). Improving care quality and preventing maltreatment in institutional care–a feasibility study with caregivers. *Frontiers in psychology*, *6*, 937.
Howe-Ely. (2018) Informal research commissioned by the Better Care Network into the prevalence of the terms 'orphan' and 'orphanage' among international volunteer travel organizations.
Joint Standing Committee on Foreign Affairs, Defence and Trade. (2017) Hidden in Plain Sight
Kinsbergen, S. (2014). Behind the Pictures: Understanding Private Development Initiatives.
Kinsbergen, S., & Schulpen, L. (2010). *De anatomie van het PI. Resultaat van vijf jaar onderzoek naar Particuliere Initiatieven op het terrein van ontwikkelingssamenwerking.* Nijmegen: Centre for International Development Issues Nijmegen/Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling.
Kobak, R., Herres, J., Gaskins, C., & Laurenceau, J. P. (2012). Teacher–student interactions and attachment states of mind as predictors of early romantic involvement and risky sexual behaviors. *Attachment & human development*, *14*(3), 289-303.
Koning, A., & Rijksen-van, D. L. (2016). Kindersekstoeristen: Een literatuurverkenning naar kenmerken, motieven en werkwijzen van (Nederlandse) daders.
Lough, B. (2003). Rise and demise of orphanages in Ukraine. *European Journal of Social Work*, *6*(1), 49-63.
Lough, B. J., McBride, A. M., Sherraden, M. S., & O'Hara, K. (2011). Capacity building contributions of short-term international volunteers. *Journal of Community Practice*, *19*(2), 120-137.
Lumos. (2016) Orphanage Entrepreneurs: The Trafficking of Haiti's Invisible Children
Lumos. (2017) Funding Haitian Orphanages at the Cost of Children's Rights
Lumos. (2018) Lumos' contribution to the public consultation on EU funds in the area of values and mobility "Ending volunteering in institutions for children
Lyneham, S., & Facchini, L. (2019). Benevolent harm: Orphanages, voluntourism and child sexual exploitation in South-East Asia. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (574), 1.
Maundeni, T. (2009). Residential Care for Children in Botswana. *Residential care of children: Comparative perspectives*, 88.
Ministry of Health and Social Affairs. (2016) About what must not happen – a road map. The Swedish Government's action plan to protect children from human trafficking, exploitation and sexual abuse, 2016–2018 – English summary. Ministry of Health and Social Affairs, Government of Sweden
Ministry of Social Affairs, Veterans and Youth Rehabilitation. (2011) With the best of intentions: a study of attitudes towards residential care in Cambodia.

Nelson, C. A., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Marshall, P. J., Smyke, A. T., & Guthrie, D. (2007). Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Science*, *318*, 1937-1940.

Next Generation Nepal. (2014) The Paradox of Orphanage Volunteering

Next Generation Nepal. (2015) Reintegration Guidelines for Trafficked and Displaced Children Living in Institutions

Nichols, J., Embleton, L., Mwangi, A., Morantz, G., Vreeman, R., Ayaya, S., ... & Braitstein, P. (2014). Physical and sexual abuse in orphaned compared to non-orphaned children in sub-Saharan Africa: A systematic review and meta-analysis. *Child abuse & neglect*, *38*(2), 304-316.

Punaks, M., & Feit, K. (2014). Orphanage voluntourism in Nepal and its links to the displacement and unnecessary institutionalisation of children. *Institutionalised Children Explorations and Beyond*, *1*(2), 179-192.

Reas, P. J. (2013). 'Boy, have we got a vacation for you': Orphanage tourism in Cambodia and the commodification and objectification of the orphaned child. *Thammasat Review*, *16*, 121-139.

Rehman, A. and Eloundou-Enyegue, P.M. (2007) Min(d)ing the orphans; African crises, rescue institutions, and the economy of orphanhood. The current, The Cornell public policy. *Journal of the Cornell Institute for Public Affairs, 11*.

Responsible Tourism. (2019) Beyond Orphanage Visits

ReThink Orphanages, 2018, Mapping Europe's support for the institutionalisation of children overseas.

ReThink Orphanages, n.d., Partnership Due Diligence Assessment Tool

Richter, L. M., & Norman, A. (2010). AIDS orphan tourism: A threat to young children in residential care. *Vulnerable Children and Youth Studies*, *5*, 217-229.

Rotabi, K. S., Roby, J. L., & McCreery Bunkers, K. (2017). Altruistic exploitation: Orphan tourism and global social work. *British Journal of Social Work*, *47*, 648-665.

Rukundo, P., & Daniel, M. (2016). Children orphaned by AIDS in Uganda: Can they thrive under orphanage care?. *Social Work & Society*, *14*(1).

Rus, A. V., Parris, S., Cross, D., Purvis, K., & Draghici, S. (2011). Reforming the Romanian child welfare system: 1990-2010. *Revista de cercetare si interventie sociala*, *34*, 56-72.

Rus, A. V., Stativa, E., Pennings, J. S., Cross, D. R., Ekas, N., Purvis, K. B., & Parris, S. R. (2013). Severe punishment of children by staff in Romanian placement centers for school-aged children: Effects of child and institutional characteristics. *Child abuse & neglect*, *37*(12), 1152-1162.

Save the Children and ALTO, n.d., Ethical & Responsible Student Travel

Schulpen, L. (2007). Development in the 'Africa for beginners'. *Dutch Private Initiatives in Ghana*.

Sherr, L., Roberts, K. J. 7 Gandhi, N. (2017) Child violence experiences in institutionalised/orphanage care. *Psychology, Health & Medicine, 22*, 31-57,

Sin, H. L. (2010). Who are we responsible to? Locals' tales of volunteer tourism. *Geoforum*, *41*(6), 983-992.

Smolin, D. M. (2004). Intercountry adoption as child trafficking. *Val. UL Rev.*, *39*, 281.

SOS Children's Villages International and University of Bedfordshire. (2014) From a Whisper to a Shout: A call to End Violence Against Children in Alternative Care

Standing Committee on Foreign Affairs and International Development. (2018) A call to action: ending the use of all forms of child labour in supply chains

Stefon, M. (Ed.). (2011). *Christianity: History, belief, and practice*. Britannica Educational Publishing.

Sullivan, N. (2018). International clinical volunteering in Tanzania: A postcolonial analysis of a Global Health business. *Global Public Health*, *13*(3), 310-324.

Swedish Ministry of Justice, 2016, Report submitted by the Swedish authorities on measures taken to comply with Committee of the Parties Recommendation CP (2014)12 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings

UK Government, n.d., Modern Slavery Strategy

Van Doore, K. (2020) Regulating Australia's Participation in the Orphanage Industry

Van Doore, K. E. (2016). Paper orphans: Exploring child trafficking for the purpose of orphanages. *The International Journal of Children's Rights*, *24*, 378-407.

Van Doore, K., & Nhep, R. (2019). Orphanage trafficking, modern slavery and the Australian response. *Griffith Journal of Law & Human Dignitiy, 7.*

van Doore, K., Healy, L., & Jones, M. (2016) Mapping Australia's support for the institutionalisation of children overseas.

Van Doore, K., Martin, F., & McKeon, A. (2016). International volunteering and child sexual abuse. Expert Paper. *Better Volunteering, Better Care*

Van Haga. (2018) Initiatiefnota 35 069, 'Een goede bedoeling is niet altijd een goed idee; een voorstel tot bestrijding van weeshuistoerisme'

Van Ijzendoorn, M. H., Luijk, M. P., & Juffer, F. (2008). IQ of children growing up in children's homes: A meta-analysis on IQ delays in orphanages. *Merrill-Palmer Quarterly*, 341-366.

Van Ijzendoorn, M.H. et al. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 1: a systematic and integrative review of evidence regarding effects on development. *The Lancet Psychiatry*.

Van Nispen. (2019) Kamervraag aan de minister van Justitie en Veiligheid over het bericht dat een in Nederland veroordeelde pedofiel kon emigreren naar Kenia en zich daar jarenlang kon vergrijpen aan minderjarige meisjes

Verstraete, J. (2014). Carnegie Faculty School of Events, Tourism & Hospitality Research Project The impact of orphanage tourism on residential care centres in Cambodia: a qualitative research.

VN. (2020) Global Study on Children Deprived of Liberty

Voelkl, H. T. (2012). Developing an understanding of the experience of children with international short-term volunteer tourists–A case study in an orphanage project in Ghana. *Unpublished Thesis, Master of Arts in Children, Youth and International Development Brunel University*.

Wearing, S. (2001). *Volunteer Tourism: Experiences that make a difference.* CABI publishing.

Wearing, S., & McGehee, N. G. (2013). Volunteer tourism: A review. *Tourism management*, *38*, 120-130.

Wearing, Stephen. (2002). Re-centering the self in volunteer tourism. The tourist as a metaphor of the social world. 237-262. doi: 10.1079/9780851996066.0237.

Wegweiser-freiwilligenarbeit. (2016) Freiwilligendienste im Ausland

Whetten, K., Ostermann, J., Whetten, R. A., Pence, B. W., O'Donnell, K., Messer, L. C., ... & Positive Outcomes for Orphans (POFO) Research Team. (2009). A comparison of the wellbeing of orphans and abandoned children ages 6–12 in institutional and community-based care settings in 5 less wealthy nations. *PLoS One*, *4*(12).

Williamson and Greenberg. (2010) Families, not Orphanages

Zeanah, C. H., Wilke, N. G., Shauffer, C., Rochat, T., Howard, A. H., & Dozier, M. (2019). Misguided altruism: the risks of orphanage volunteering. *The Lancet. Child & adolescent health*, *3*(9), 592.

Bijlage II – Enquête november 2019

Enquête aanbieders

In 2014 heeft de Universiteit van Wageningen samen met de Volkskrant onderzoek gedaan naar de Nederlandse vrijwilligerstoerisme sector. Een van de voornaamste conclusies uit dit onderzoek waren dat de Nederlandse aanbieders van vrijwilligerstoerisme goede intenties hebben, maar hier vaak niet naar handelen, omdat zij geen degelijk beleid hanteren om negatieve voetafdrukken op de bestemmingen te vermijden. Daarnaast, is gebleken dat de Nederlandse vrijwilligerstoerisme sector een reactieve houding aanneemt tegenover het reguleren van de sector en het leveren van een positieve bijdrage aan het lange-termijn succes van de sector. (zie deze link voor een korte samenvatting van het onderzoek). Sindsdien is het onderwerp vrijwilligerstoerisme herhaaldelijk in het nieuws geweest. In de politiek is in het bijzonder aandacht geweest voor een specifiek onderdeel van het vrijwilligerstoerisme; het fenomeen weeshuistoerisme, onder meer als gevolg van de initiatiefnota van Van Haga d.d. 7 november 2018.

Mede naar aanleiding hiervan heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een onderzoek geïnitieerd met als doel om de aard en omvang van vrijwilligerstoerisme sinds 1990 vanuit Nederland in kaart te brengen. Het gaat om vrijwilligersprojecten waarbij de zorg van kinderen centraal staat. Het onderzoek is uitbesteed aan Ecorys, een beleidsonderzoek- en adviesbureau gevestigd in Rotterdam.

Deze vragenlijst bouwt voort op het onderzoek van de Universiteit van Wageningen en de Volkskrant maar beperkt zich tot vrijwilligersprojecten in het buitenland (doorgaans in het mondiale Zuiden) waarbij de zorg voor kinderen centraal staat.

Terminologie

Met het oog op leesbaarheid, refereren de onderzoekers naar ‘vrijwilligersprojecten in het buitenland waarbij de zorg voor kinderen centraal staat’ wanneer zij doelen op projecten in het mondiale Zuiden.

Voorbeelden van projecten waar de zorg van kinderen centraal staat zijn: kostscholen; residentiële zorg, crèches en dagopvang.

Identificatie – Pagina 1

1. Naam van uw organisatie
2. Waar is uw organisatie gevestigd?
3. Type organisatie (Stichting/Vereniging/Onderwijsgerichte organisatie/Religieuze organisatie/Touroperator/reisorganisatie/Anders, namelijk)
4. Sinds wanneer is uw organisatie actief in het aanbieden van of bemiddelen bij projecten waarbij de zorg voor kinderen centraal staat?
5. Werkt uw organisatie met vrijwilligers en/of levert uw organisatie anderszins steun aan projecten die met vrijwilligers werken waarbij de zorg voor kinderen centraal staat?
6. Werkt uw organisatie direct samen met projecten in het buitenland of verloopt dit contact via een tussenpersoon? Licht uw antwoord hieronder toe.
7. Werkt uw organisatie samen met gelijksoortige organisaties (in NL of elders)? Licht uw antwoord hieronder toe

Aard – Pagina 2

8. Wat is de aard van het vrijwilligerswerk waar vrijwilligers via uw organisatie voor kunnen kiezen? Meerdere antwoorden zijn mogelijk (Administratief ondersteunende taken/Ondersteunende technische taken/Ondersteunende zorg taken/Ondersteunende onderwijs-gerelateerde taken/Zelfstandige administratieve taken/Zelfstandige technische taken/Zelfstandige zorg taken/Zelfstandige onderwijs-gerelateerde taken/ Anders, namelijk…)
9. In welke landen bevinden de projecten zich waarmee u samenwerkt? Meerdere antwoorden zijn mogelijk
10. Indien relevant: verschilt deze hedendaagse geografische spreiding met de spreiding van vijf jaar geleden?
11. Indien relevant: verschilt deze hedendaagse geografische spreiding met de spreiding rond het jaar 1990?

12. Met hoeveel projecten waarbij de zorg van kinderen centraal staat werkt u samen?
13. Hoe zijn de projecten gelieerd aan uw organisatie? Meerdere antwoorden zijn mogelijk (Het project/de projecten zijn onderdeel van mijn organisatie/Het project/de projecten ontvangen alleen vrijwilligers vanuit mijn organisatie/Het project/de projecten ontvangen vrijwilligers vanuit meerdere organisaties/Het project/de projecten zijn volledig zelfstandig/Anders, namelijk…)
14. Met wat voor projecten waarbij de zorg van kinderen centraal staat werkt u samen? Meerdere antwoorden zijn mogelijk (Kindertehuizen/weeshuizen/Kinderdagopvang/Scholen/Crèche/Anders, namelijk…)
15. Hanteert u een minimale duur voor een uitzending?
16. Wat is de minimale duur van een uitzending via uw organisatie?
17. Wat is de gemiddelde duur van een uitzending via uw organisatie?

Omvang – Pagina 3

18. Hoeveel vrijwilligers doen jaarlijks via uw organisatie vrijwilligerswerk bij projecten waarin de zorg voor kinderen centraal staat?
19. Indien relevant: hoeveel vrijwilligers deden vijf jaar geleden jaarlijks via uw organisatie vrijwilligerswerk bij projecten waarin de zorg voor kinderen centraal staat?
20. Indien relevant: hoeveel vrijwilligers werden rondom 1990 jaarlijks via uw organisatie vrijwilligerswerk bij projecten waarin de zorg voor kinderen centraal staat?
21. Vul aan: de belangstelling voor vrijwilligerswerk bij projecten waarin de zorg voor kinderen centraal staat is de afgelopen vijf jaar (Hetzelfde gebleven/Toegekomen/Afgenomen/Onbekend)

Kenmerken – Pagina 4

22. Wat zijn volgens u de kenmerken van Nederlandse vrijwilligers die via uw organisatie vrijwilligerswerk doen bij projecten waarbij de zorg voor kinderen centraal staat?
    - Leeftijd (Jonger dan 18 jaar/18-25 jaar/16-35/36-45/46 of ouder)
    - Geslacht (Man/Vrouw/Anders/Onbekend)
    - Opleidingsniveau (Middelbare school/Middelbaar Beroeps Onderwijs/Hoger Onderwijs – Zorg/Middelbaar Beroeps Onderwijs/Hoger Onderwijs – Onderwijs/Middelbaar Beroeps Onderwijs/Hoger Onderwijs – Techniek/Middelbaar Beroeps Onderwijs/Hoger Onderwijs…/Anders, namelijk…/Lagere school/Onbekend/Anders, namelijk…)
    - Welke landen zijn het populairst onder vrijwilligers?
23. Werft uw organisatie actief vrijwilligers?
24. Hoe werft uw organisatie vrijwilligers? Meerdere antwoorden zijn mogelijk (Advertenties in media/Social media/Beurzen/Mond op mond/Scholen/Anders)
25. Selecteert uw organisatie vrijwilligers op basis van kennis, vaardigheden en ervaring? Licht uw antwoord toe
26. Controleert uw organisatie de voorgeschiedenis van vrijwilligers (bijv. VOG)? Licht uw antwoord hieronder toe

Financiële steun – Pagina 5

27. Wie betaalt de kosten die gemoeid zijn met het vrijwilligerswerk? Meerdere antwoorden zijn mogelijk (Reiskosten (vrijwilliger – organisatie – anders, nl)/Accommodatie (idem)/Verblijfskosten (excl. Accommodatie (idem)/Vervoer ter plekke (idem)/Andere kosten, namelijk… (idem)
28. Indien de vrijwilliger zelf de kosten betaalt, kunt u aangeven (indien mogelijk) wat bij deze kosten is inbegrepen en voor welke duur dit geldt.
29. Ontvangt uw organisatie financiering of subsidies, giften, ed.?
30. Kunt u een indicatie geven van het belang van deze vorm(en) van steun?
31. Blijven vrijwilligers na afloop betrokken bij het project? Zo ja, op welke manier?
32. Blijven vrijwilligers na afloop financieel betrokken bij het project? Zo ja, op welke manier?

Visie – pagina 6

33. Er is momenteel een publieke discussie gaande over dit onderwerp. Hoe kijkt u hier tegenaan?

34. Sommige landen werken aan een mogelijk verbod op vrijwilligerswerk met kinderen in het buitenland (bijvoorbeeld Australië). Wat zouden volgens u de repercussies van een dergelijk verbod kunnen zijn op uw project(en)? Licht uw antwoord hieronder toe
35. Bent u van mening dat de overheid een rol heeft in het reguleren van de stromen van Nederlandse vrijwilligers naar buitenlandse projecten (waar de zorg van kinderen centraal staat)? Licht uw antwoord hieronder toe
36. Wat voor mogelijkheden ziet u in (matrix; Strengere wetgeving/Zelfregulering/Internationaal VOG/Bewustwordingscampagnes aspirant vrijwilligers/Anders, nl: (Licht uw antwoord toe)
37. Zijn er nog observaties of adviezen die relevant zijn voor dit onderzoek en die u met ons zou willen delen?

Bijlage III – Aanbieders

Onderstaand tabel geeft het sample en de gesproken aanbieders weer.

Tabel B 1 Interviews met aanbieders

Typologie	Organisatie	Status
1 Reisorganisaties Commerciële organisaties die verschillende soorten reizen aanbieden, waaronder vrijwilligersreizen (waaronder naar residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden).	A	Gesproken
	B	Wel contact, niet gesproken
	C	Gesproken
	D	Gesproken
	E	Wel contact, niet gesproken
2 Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen Organisaties met een (bescheiden) winstmotief die zich (vooral) richten op het aanbieden van en bemiddelen in vrijwilligersreizen (waaronder naar residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden).	A	Gesproken
	B	Geen contact
	C	Wel contact, niet gesproken
	D	Gesproken
	E	Wel contact, niet gesproken
	F	Geen contact
3 Particuliere initiatieven Particuliere initiatieven en organisaties zonder winstoogmerk die één of meerdere residentiële zorginstellingen hebben opgericht of ondersteunen. Het bemiddelen in en aanbieden van vrijwilligerswerk behoort tot één van de activiteiten, maar is geen kernactiviteit.	A	Wel contact, niet gesproken
	B	Geen contact
	C	Geen contact
	D	Wel contact, niet gesproken
	E	Gesproken
	F	Gesproken
	G	Gesproken
	H	Geen contact
	I	Wel contact, niet gesproken
4 Gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen (stichtingen) Organisaties zonder winstoogmerk die zich (vooral) richten op het aanbieden van en bemiddelen in en aanbieden van vrijwilligersreizen (waaronder naar residentiële zorginstellingen in lage- en middeninkomenslanden).	A	Gesproken
	B	Wel contact, niet gesproken
	C	Geen contact
	D	Gesproken
	E	Gesproken
	F	Geen contact

Bijlage IV – Gesprekspartners

Onderstaand tabel geeft een overzicht van de gesprekspartners die deel hebben genomen aan interviews in het kader van dit onderzoek. Enkele gesprekspartners namen, naast een interview, ook deel aan een van de ronde tafels (zij zijn ook in bijlage V meegenomen). Met een enkeling is vaker contact geweest (o.a. om aanvullende informatie te verifiëren).

De gesprekken vonden deels op locatie en deels telefonisch of online plaats. In sommige gevallen namen meerdere gesprekspartners aan één interview deel (bijvoorbeeld verschillende beleidsmedewerkers of vertegenwoordigers van een ngo). De interviews werden afgenomen door twee leden van het onderzoeksteam. Waar nodig werden onduidelijkheden achteraf schriftelijk met de gesprekspartner(s) besproken.

Tabel B 2 Overzicht gesprekspartners

Nr.	Actor
1	Ngo
2	Ngo
3	Ngo
4	Ngo
5	Ngo
6	Ngo
7	Ngo
8	Ngo
9	Internationale organisatie
10	Onderwijsinstelling
11	Media
12	Brancheverenigingg
13	Brancheverenigingg
14	Aanbieder
15	Ngo
16	Academici
17	Academici
18	Academici
19	Beleidsmedewerker
20	Beleidsmedewerker
21	Beleidsmedewerker
22	Beleidsmedewerker
23	Beleidsmedewerker
24	Beleidsmedewerker
25	Beleidsmedewerker
26	Beleidsmedewerker
27	Voormalig vrijwilliger
28	Voormalig vrijwilliger
29	Voormalig vrijwilliger
30	Voormalig vrijwilliger
31	Voormalig vrijwilliger
32	Voormalig vrijwilliger
33	Academici
34	Academici

Bijlage V – Deelnemers ronde tafels

Onderstaande tabel geeft weer wie deelnamen aan de ronde tafels.

Tabel B 3 Overzicht deelnemers ronde tafels

	Actor	Ronde tafel
1	Academici	1
2	Academici	1
3	Ngo	1
4	Ngo	1
5	Ngo	1
6	Brancheverenigingen	1
7	Brancheverenigingen	1
8	Ngo	1
9	Aanbieder	2
10	Aanbieder	2
11	Aanbieder	2
12	Aanbieder	2
13	Aanbieder	2
14	Aanbieder	2
15	Aanbieder	2
16	Ngo	3
17	Ngo	3
18	Ngo	3
19	Academici	3
20	Academici	3
21	Beleidsmedewerker	4
22	Beleidsmedewerker	4
23	Beleidsmedewerker	4
24	Beleidsmedewerker	4
25	Beleidsmedewerker	4
26	Beleidsmedewerker	4
27	Beleidsmedewerker	4
28	Beleidsmedewerker	4
29	Beleidsmedewerker	4
30	Beleidsmedewerker	4

Bijlage VI – Bevindingen enquêtes

Onderstaande tabel presteert de bevindingen uit de drie verschillende onderzoeken. In de kolom waarin de resultaten van de enquête van het huidige onderzoek worden gepresenteerd, worden de typologieën genoemd zoals zij in de enquête waren opgenomen. Op basis van de respons op deze enquête is besloten de onderverdeling naar de vier typologieën uit te werken. Desalniettemin kan worden ingeschat dat het hierbij gaat om 2 aanbieders uit Typologie 1 (reisorganisaties), 3 aanbieders uit Typologie 2 (gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen), 14 aanbieders uit Typologie 3 (particuliere initiatieven) en 5 aanbieders uit Typologie 4 (gespecialiseerde aanbieders van vrijwilligersreizen (stichtingen).

Tabel B 4 Bevindingen vergelijking enquêtes

	Universiteit van Wageningen - Volkskrant	**BCNN**	**Ecorys – Radboud Universiteit**
	2014	2017	2020
Totaal aantal geïdentificeerde organisaties die vanuit NL vrijwilligers uitzenden	108	135	194
Respons op survey	42 (39%)	39 (29%)	29 (15%)
Typologieën	• 20 algemene organisaties • 31 stichtingen • 2 onderwijs-gerichte organisaties • 6 religieuze organisaties • 5 gerenommeerde touroperators	• 24 vrijwilligers-bemiddelingsorganisaties • 1 organisatie die zowel aan vrijwilligersbemiddeling doet als een eigen ontwikkelings- of hulpproject heeft • 14 organisaties met een eigen ontwikkelings- of hulpproject (Particuliere Initiatieven)	• 24 stichtingen • 3 touroperators • 2 religieuze organisaties • 2 onderwijs-gerichte organisaties • 1 verenigingen • 1 bemiddelings-organisatie • 1 particulier initiatief • 1 sociale onderneming
Totaal aantal vrijwilligers wat jaarlijks uitgezonden wordt door organisaties in survey	7070	4202	Onbekend
Aantal organisaties die iets met kinderen doen		20 (50%)	16 (55%)
Aantal organisaties die iets met ‘weeshuizen’ doen		9 (45% van 50%)	2 (7%)

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas